

ספר שני: יציאת מצרים

שער המקרא

מבוא שער המקרא

חשיבות קריאת פסוקי המקרא, לפי הפשט לפי ההלכה לפי המדרש לפי הסוד, ולפי שהתמעט הענין הזה חסר לנו הרבה.

ומי שאיננו בקי בפשטי המקראות על סדרם הרי כאשר הוא פותח במדרשי חכמים איננו מבין מה הם רוצים וכל פסוק שהם מביאים, עד שיש שנראה מהם שכל עיקר המדרשים לא באו אלא להיות כיתדות לתלות עליהם וורטים מסוגים שונים, וכאשר הוא זוכר את המקרא הוא יודע מיד את המדובר.

דרך משל כאשר יפתח בהגדה של פסח הרי מי שקרא את הפסוקים על הסדר ויפתח את ההגדה של פסח ויראה בה שאלת הבן ותשובת האב, ידע מיד שאין זה אלא לשון הכתובים כמה פעמים כי ישאלך בנך וכו', וכאשר יגיע אל דרשת כנגד ארבעה בנים דיברה תורה ידע מאליו כלפי מה הדברים אמורים שכן כמה גירסאות ישנם בתורה לשאלות הבנים והתשובה אליהם (והם מסודרים להלן תחת כותרת סיפור יציאת מצרים לבנים), וההגדה דורשת אותם כמין חומר שכל אחד הוא כנגד סוג אחר של בן. ואילו מי שלא קרא את החומש נראה לו כל זה מין דרשה בעל-מא לתלות בו את פירושו (ואמנם יש שם וודאי מקום עיון בדרך מדרש ההגדה ובגירסאות שונות שלה וכו', וכן יש מקום לדרוש הלאה ולהתאים את הסוגים מכל מקום.

וכן יתבהרו דברים מופלאים (גם אם אינם בטוחים). לדוגמא מחלוקת רב ושמואל מתחיל בגנות ומסיים בשבח שהוא לפי הגדות של פסח העתי-

סיפור יציאת מצרים לבנים

א: למען תספר

שמות י, א - ב

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

בֹּא אֶל־פְּרַעֲה

כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לְבוֹ וְאֶת־לֵב עַבְדֵי

לְמַעַן שְׂתִי אֶתְּתִי אֱלֹה בְּקִרְבוֹ:

וּלְמַעַן תִּסְפָּר בְּאָזְנֵי בְנֶךָ וּבְזֶבְנֶךָ

אֶת אֲשֶׁר הִתְעַלְלִיתִי בְּמִצְרַיִם

וְאֶת־אֶתְּתִי אֲשֶׁר־שָׂמְתִי בָּם

וַיִּדְעֶתְם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ב: ואמרתם זבח פסח

שמות יב, כה - כז

ראה כל הפרשה למעלה ?? וגם ??

וְהָיָה כִּי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ

אֲשֶׁר יִתֶּן יְהוָה לְכֶם כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־הָעֲבֹדָה הַזֹּאת:

וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֵיכֶם בְּנֵיכֶם

מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לְכֶם:

וְאָמַרְתֶּם

זֶבַח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה

אֲשֶׁר פָּסַח עַל־בְּתֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּמִּצְרַיִם
בַּנִּגְפוֹ אֶת־מִצְרַיִם
וְאֶת־בְּתֵינֵנוּ הִצִּיל

ג: והגדת לבנך

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם

זְכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאֶתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד
הוּצֵיא יְהוָה אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכַל חֶמֶץ:

(ד) הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

(ה) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְךָ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעַבְדָּתָ אֶת־הָעַבְדָּה
הַזֹּאת בְּחֹדֶשׁ הַזֶּה:

(ו) שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מִצַּת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי חַג לַיהוָה:

(ז) מִצּוֹת יֵאָכַל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא־יֵרְאֶה לְךָ חֶמֶץ וְלֹא־יֵרְאֶה לְךָ
שָׂאֵר בְּכָל־גְּבֻלְךָ:

(ח) וְהַגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר

בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:

(ט) וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְלִזְכוּרוֹן בֵּין עַיְנֶיךָ לְמַעַן תִּהְיֶה תּוֹרַת יְהוָה
בְּפִיךָ כִּי בְיַד חֲזָקָה הוּצָאתָ יְהוָה מִמִּצְרַיִם:

(י) וְשִׁמְרַתָּ אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָה: ס

ד: כי ישאלך בנך

(יא) וְהָיָה כִּי־יִבְאֶךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְךָ וְלְאַבְרָהָם וּנְתַנָּה
לְךָ:

(יב) וְהַעֲבַרְתָּ כָל־פֶּטֶר־רַחֵם לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר וְשֹׁגֵר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ
הַזְּכָרִים לַיהוָה:

(יג) וְכָל־פֶּר חֶמֶל תִּפְדֶּה בָשָׂה וְאִם־לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוּ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִגְדֶיךָ
תִּפְדֶּה:

(יד) וְהָיָה כִּי־יִשְׁאֶלְךָ בְנֶךָ מָחָר לֵאמֹר

מה־זאת

ואמרת אליו

בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים:

(טו) ויהי כיהקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה כל־בכור בארץ מצרים

מבכר אדם ועד־בכור בהמה על־כּוֹ אֲנִי זֶבַח ליהוה כל־פטר לחם

הזכרים וכל־בכור בני אפודה:

(טז) והיה לאות על־יד־כּה ולטוטפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו יהוה

ממצרים: ס

ה: כי ישאלך בנך

דברים ג, כ' - כ"ה

(כ) כִּי־יִשְׁאַלְךָ בִנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה הָעֵדוּת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה

יהוה אלהינו אתכם:

(כא) וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לַפְּרֹעָה בְּמִצְרַיִם וַיֹּצִיאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיַד

חֲזָקָה:

(כב) וַיִּתֶּן יְהוָה אוֹתוֹת וּמִפְתִּים גְּדֹלִים וְרַעִים בְּמִצְרַיִם בְּפֹרְעָה וּבְכָל־בֵּיתוֹ

לְעֵינֵינוּ:

(כג) וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע

לְאַבְתָּינוּ:

(כד) וַיֹּצִיאוּ יְהוָה לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַחֲקִים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

לְטוֹב לָנוּ כְּלַהֲיָמִים לְחִיתָנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה:

(כה) וַיִּדְבַּק תְּהִי־הַלָּנוּ כִּי־נִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי יְהוָה

אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּנוּ: ס



הגדות של פסח קדומות

הגדות ישראל לבניהם

א: זבח פסח הוא

שמות י"ב, כ"ז

זֶבַח-פֶּסַח הוּא לַיהוָה
 אֲשֶׁר פֶּסַח עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
 בְּנִגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם
 וְאֶת-בְּתֵינֵנו הֶצִּיל

ב: בעבור זה עשה יי לי

שמות י"ג:ח'

בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם:

ג: בחזק יד הוציאנו

שמות י"ג:י"ד-ט"ו

בְּחִזֶּק יָד
 הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
 מִבֵּית עֲבָדִים:
 וַיְהִי כִּי-הִקְשָׁה פְרַעֲהַ לְשַׁלְּחַנוּ
 וַיְהִרְגַּ יְהוָה כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 מִבְּכֹר אָדָם וְעַד-בְּכוֹר בְּהֵמָה
 עַל-כֵּן אָנִי זֹבֵחַ לַיהוָה
 כָּל-פֶּטֶר לֶחֶם הַזֹּכְרִים
 וְכָל-בְּכוֹר בְּנֵי אִפְדָּה:

ד: עבדים היינו

דברים ו:כ"א-כ"ה

עבדים היינו לפרעה במצרים
 ויוציאנו יהוה ממצרים ביד חזקה:
 ויתן יהוה אותת ומפתים גדלים ורעים |
 במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו:
 ואותנו הוציא משם
 למען הביא אתנו
 לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו:
 ויצונו יהוה לעשות
 את כל החקים האלה
 ליראה את יהוה אלהינו
 לטוב לנו כל הימים
 לחיתנו כהיום הזה:
 וצדקה תהיה לנו
 כי נשמר לעשות
 את כל המצוה הזאת
 לפני יהוה אלהינו כאשר צונו:



הגדות משה לגוים

א: ליתרו - את כל התלאה

שמות יח, ח

את כל אשר עשה יהוה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל את כל התלאה
 אשר מצאתם בדרך ויצלם יהוה:

ב: לאדום - את כל התלאה

במדבר כ, טו - טז

אֶת כָּל־הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצַאֲתֶנּוּ:
וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרִימָה
וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים
וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ:
וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ
וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם



הגדות ישראל ליי

ארמי אובד אבי

דברים כ"ו:ג'-ט'

הַגְּדַתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לֹאֲבֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ:

אֲרַמִּי אֲבָד אָבִי
וַיֵּרַד מִצְרִימָה
וַיִּגַר שָׁם בְּמַתֵּי מֶעֶט
וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם וְרַב:
וַיִּרְעוּ אֲתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ
וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבָדָה קָשָׁה:
וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ
וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ
וַיִּרְא אֶת־עַנְיֵנוּ
וְאֶת־עַמְלָנוּ
וְאֶת־לַחֲצָנוּ:

וּיִצְאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם
 בְּיַד חֲזָקָה
 וּבְזֶרַע נְטוּיָה
 וּבִמְרָא גָדֹל
 וּבְאֵתוֹת וּבְמִפְתִּים:
 וַיִּבְאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה
 וַיִּתְּנֵנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
 אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וּדְבָשׁ:



הגדת יהושע בן נון לישראל

בעבר הנהר ישבו אבותיך

יהושע כ"ד:ב'-ט"ו
 כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּעֶבֶר הַנָּהָר יֹשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם
 תָּרַח אָבִי אַבְרָהָם וְאָבִי נַחֲוֹר
 וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:
 וְאֶסַח אֶת־אֲבִיכֶם אֶת־אַבְרָהָם מֵעֶבֶר הַנָּהָר
 וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל־אֶרֶץ כְּנָעַן
 וְאַרְבֶּה אֶת־זֶרְעוֹ
 וְאֶתְּנֵנִי לֹו אֶת־יִצְחָק:
 וְאֶתְּנֵי לְיִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְאֶת־עֵשָׂו
 וְאֶתְּנֵי לְעֵשָׂו אֶת־הָר שֶׁעִיר לְרִשְׁתּוֹ אוֹתוֹ
 וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם:
 וְאֶשְׁלַח אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן
 וְאֶגְּף אֶת־מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבֹּו
 וְאַחַר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם:
 וְאוֹצִיא אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרַיִם
 וְתָבֹאוּ הַיָּמָה וַיְרַדְפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵי אֲבוֹתֵיכֶם

בָּרֶכֶב וּבַפָּרָשִׁים יִסְסוּךָ:
 וַיִּצְעְקוּ אֶל־יְהוָה
 וַיִּשֶׁם מֶאֱלֹל בֵּינֵיכֶם | וּבֵין הַמִּצְרִים
 וַיָּבֵא עָלָיו אֶת־הַיָּם וַיִּכְסֶהוּ
 וַתִּרְאֵינָה עֵינֵיכֶם אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי בַּמִּצְרִים
 וַתִּשְׁבּוּ בַּמִּדְבָּר יָמִים רַבִּים:
 וְאַבְיָא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
 וַיִּלַּחֲמוּ אֶתְכֶם וְאַתֶּן אוֹתְם בְּיַדְכֶם
 וַתִּירָשׁוּ אֶת־אֶרְצָם וְאַשְׁמִידֶם מִפְּנֵיכֶם:
 וַיִּקֶּם בָּלַק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל
 וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבָלָעַם בֶּן־בְּעוֹר לְקַלֵּל אֶתְכֶם:
 וְלֹא אָבִיתִי לְשִׁמְעַע לְבָלָעַם וַיִּבְרַךְ בְּרוּךְ אֶתְכֶם וְאַצֵּל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ:
 וַתַּעֲבְרוּ אֶת־הַיַּרְדֵּן וַתָּבֹאוּ אֶל־יְרִיחוֹ
 וַיִּלַּחֲמוּ בָכֶם בְּעַלְי־יְרִיחוֹ
 הָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַגְּרִגִּשִׁי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי
 וְאַתֶּן אוֹתְם בְּיַדְכֶם:
 וְאַשְׁלַח לִפְנֵיכֶם אֶת־הַצֹּרְעָה
 וַתִּגְרַשׁ אוֹתְם מִפְּנֵיכֶם שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי
 לֹא בַחֲרֹבָהּ וְלֹא בַקְּשֶׁתָּד:
 וְאַתֶּן לָכֶם אֶרֶץ | אֲשֶׁר לֹא־יִגְעַת בָּהּ
 וְעָרִים אֲשֶׁר לֹא־בְנִיתֶם וַתִּשְׁבּוּ בָהֶם
 כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא־נִטְעַתֶם אִתְּם אֲכָלִים:
 וְעֵתָה יִרְאוּ אֶת־יְהוָה וְעַבְדוּ אֹתוֹ בַּתִּמִּים וּבַאֲמַת
 וְהִסִּירוּ אֶת־אֱלֹהֵים אֲשֶׁר עֲבָדוּ אַבּוֹתֵיכֶם
 בְּעֵבֶר הַנְּהַל וּבַמִּצְרִים
 וְעַבְדוּ אֶת־יְהוָה:
 וְאִם רַע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת־יְהוָה
 בַּחֲרוּ לָכֶם הַיּוֹם אֶת־מִי תַעֲבֹדוּן
 אִם אֶת־אֱלֹהֵים אֲשֶׁר־עֲבָדוּ אַבּוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מַעֲבֵרָה נְהַר
 וְאִם אֶת־אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אִתְּם יֹשְׁבִים בְּאֶרְצָם

וְאֶנְכִי וּבֵיתִי נֶעְבְּד אֶת־יְהוָה:



הגדת אסף

למען ידעו דור אחרון

תהלים עח

מִשְׁכִּיל לְאַסָּף

הַטּוֹ אֲזַנְכֶם לְאִמְרֵי־פִי:

אֶפְתָּחָה בְּמִשְׁלַל פִּי

אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנִּדְעֵם

לֹא נִכְחַדוּ מִבְּנֵיהֶם

מִסִּפְרִים תְּהַלּוֹת יְהוָה וְעִזּוֹזוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה:

וַיִּקַּם עֲדוֹתַי בַּיַּעֲקֹב וְתוֹרַה שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל

אֲשֶׁר צָוָה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעֵם לְבְנֵיהֶם:

לְמַעַן יִדְעוּ דוֹר אַחֲרוֹן בְּנִים יוֹלְדוּ וְיִסְפְּרוּ לְבְנֵיהֶם:

וַיִּשִׂימוּ בְּאֵלֵהֶם כֹּסֶלֶם וְלֹא יִשְׁכַּחוּ מַעֲלֵי־אֵל וּמִצּוֹתָיו יִנְצְרוּ:

וְלֹא יִהְיוּ כְּאֲבוֹתֵם דוֹר סוֹרֵר וּמְרָה

דוֹר לֹא־הִכִּין לְבוֹ וְלֹא־נֶאֱמְנָה אֶת־אֵל רוֹחוֹ:

בְּנֵי־אֶפְרַיִם נוֹשְׁקֵי רוּמֵי־קִשְׁת׃ הֶפְכוּ בְּיוֹם קָרֵב:

לֹא שָׁמְרוּ בְרִית אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנִי לְלַכֵּת:

וַיִּשְׁכַּחוּ עֲלִילוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הִרְאָם:

נִגְדוּ אֲבוֹתָם עֲשָׂה פֶלֶא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה־צֹעַן:

בָּקַע יַם וַיַּעֲבִירֵם וַיִּצַּב־מַיִם כְּמוֹ־נָד:

וַיִּנְחַם בְּעֵגְוֵן יוֹמָם וְכֹל־הַלַּיְלָה בְּאֹר אֶשׁ:

וַיִּבַּע צָרִים בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁק כְּתֵהֱמוֹת רִבְּה:

וַיִּצַּא נוֹזְלִים מִסְּלַע וַיּוֹרֵד כְּנַהֲרוֹת מַיִם:

ויִוְסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא־לוֹ לַמְּרוֹת עֲלִיּוֹן בַּצִּיָּה:
 וַיִּנְסוּ-אֶל בָּלְבָבָם לִשְׂאֵל-אֶכָּל לְנַפְשָׁם:
 וַיִּדְבְּרוּ בְּאֱלֹהִים אָמְרוּ הַיּוֹכֵל אֵל לַעֲרֹךְ שְׁלַח בַּמִּדְבָּר:
 הֲזֶה הַכֹּה־צֹרֵר וַיִּזְבּוּ מִיָּם וּנְחָלִים יִשְׁטְפוּ
 הַגַּם-לָחֶם יוֹכֵל תֵּת אִם-יִכִּינֵן שְׂאֵר לְעַמּוֹ:
 לָכֵן שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבֵּר וַאֲשֶׁר נִשְׁקָה בִיעָקֵב
 כִּי לֹא הֵאֱמִינוּ בְּאֱלֹהִים וְלֹא בָטְחוּ בִישׁוּעָתוֹ:
 וְגַם-אַף עָלָה בְּיִשְׂרָאֵל:

וַיִּצְוּ שְׁחָקִים מִמֶּעַל וַדְּלִתֵּי שָׁמַיִם פָּתַח:
 וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמַיִם גֶּשֶׁם לֶמֶן:
 לָחֶם אֲבִירִים אֶכָּל אִישׁ צִידָה שְׁלַח לָהֶם לְשִׁבְעַת:
 יִסַּע קָדִים בְּשָׁמַיִם וַיִּנְהַג בְּעִזּוֹ תִימָן:
 וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם כַּעֲפַר שְׂאֵר וַיִּכְחֹל יָמַיִם עוֹף כַּנָּף:
 וַיִּפֹּל בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּנְתּוֹ:
 וַיֵּאָכְלוּ וַיִּשְׁבְּעוּ מְאֹד וַתֵּאֱוָתֶם יְבֹא לָהֶם:
 וְלֹא-זָרוּ מִתְּאוֹתָם עוֹד אֶכְלָם בְּפִיהֶם:
 וְאַף אֱלֹהִים עָלָה בָהֶם וַיִּהְיֶה בְּמִשְׁמַנִּיהֶם
 וַיִּכְלֹזְאֵת חֲטָאוֹ-עוֹד וְלֹא-הָאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו:
 וַיִּכְלֹ-בְהַבֵּל יִמִּיהֶם וַשְׁנוֹתָם בְּבִהְלָה:
 אִם-הֲרִגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשָׁחְרוּ-אֵל:
 וַיִּזְכְּרוּ כִּי-אֱלֹהִים צוּרִים וְאֵל עֲלִיּוֹן גָּאֲלָם:
 וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְזְבוּ-לוֹ:
 וְלִבָּם לֹא-נִכְזַן עַמּוֹ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְּבְרִיתוֹ:

וְהוּא רַחוּם וַיִּכְפֹּר עוֹן וְלֹא-יִשְׁחִית
 וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אִפּוֹ וְלֹא-יַעִיר כָּל-חַמָּתוֹ:
 וַיִּזְכֹּר כִּי-בִשְׂרַח הָמָּה רֹחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב:
 כַּמָּה יִמְרוּהוּ בַּמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִישִׁימוֹן:
 וְלֹא-יִשְׁחִית וְלֹא-יַעִיר כָּל-חַמָּתוֹ:
 רֹחַ הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב: יַעֲצִיבוּהוּ בִישִׁימוֹן:

וַיָּשׁוּבוּ וַיִּנְסוּ אֶל
לֹא-זָכְרוּ אֶת-יְדוֹ
וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹ:
יוֹם אֲשֶׁר-פָּדַם מִנִּי-צָר:

אֲשֶׁר-רָשָׁם בְּמִצְרַיִם אֶתֹתַי
וַיַּהַפְּדוּ לָדָם יֵאֲרִיחֵם
וְנִזְלִיחֵם בְּלִי-שִׁתְיוֹן:
יִשְׁלַח בָּהֶם עֶרֶב וַיֹּאכְלֵם
וַצַּפְרָדַע וַתִּשְׁחִיתֵם:
וַיִּתֵּן לַחֲסִיל יְבוּלָם
יַהֲרֹג בְּבָרָד גִּפְנָם
וַיִּסְגַּר לְבָרָד בְּעִירָם
וּמְקַנְיָהֶם לְרָשָׁפִים:
יִשְׁלַח-בָּם | חֲרוֹן אַפּוֹ
עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה
לֹא-חֲשָׂךְ מַמּוֹת נַפְשָׁם
יִפְלֹס נְתִיב לְאַפּוֹ
לְדַבַּר הַסְּגִיר:
וַיִּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם
רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאֶה-לִיחֵם:
וַיִּסַּע כְּצֹאן עֹמוֹ
וַיִּנְחַם לְבָטַח וְלֹא פָחַדוֹ
וַיִּנְהַגֵם כְּעֹדֵר בַּמִּדְבָּר:
וַיָּבִיֵאֵם אֶל-גְּבוּל קְדֻשׁוֹ
וְאֶת-אוֹיְבֵיהֶם כֶּסֶה הַיָּם:
וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיהֶם | גּוֹיִם
וַיִּפְּלוּם בְּחֶבֶל נַחֲלָה
וַיִּשְׁכַּן בְּאֶה-לִיחֵם שְׁבִטֵי
יִשְׂרָאֵל:

וַיִּנְסוּ וַיִּמְרוּ אֶת-אֱלֹהִים עֲלִיּוֹן
וַיִּסְגּוּ וַיִּבְגְּדוּ כְּאֲבוֹתָם
וַיִּכְעִסוּהוּ בְּבַמּוֹתָם
וְעֹדוֹתָיו לֹא שָׁמְרוּ:
נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רַמְיָה:
וּבְפִסְיֵלֵיהֶם יִקְנִיאוּהוּ:

שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבֵּר
וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ
וַיִּתֵּן לְשִׁבְי עָזוֹ
וַיִּסְגַּר לְחָרֵב עֹמוֹ
בַּחֲרוּיוֹ אֶכְלָה-אֲשׁ
וַיִּמָּאֵס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל:
אֶהֱל שְׁכֵן בְּאָדָם:
וַתִּפְּאֲרֵתוּ בִיד-צָר:
וַבְּנַחֲלָתוֹ הִתְעַבֵּר:
וַבְּתוֹלָתָיו לֹא הוֹלִלּוּ:
וְאֶלְמִנְתָיו לֹא תִבְכִּינָה:
וַיִּשְׁכַּח אֱלֹהִים עֲלִיּוֹן
וַיִּסְגּוּ וַיִּבְגְּדוּ כְּאֲבוֹתָם
וַיִּכְעִסוּהוּ בְּבַמּוֹתָם
וְעֹדוֹתָיו לֹא שָׁמְרוּ:
נֶהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רַמְיָה:
וּבְפִסְיֵלֵיהֶם יִקְנִיאוּהוּ:

וּיִקַּץ פִּישָׁן אֲדָנִי
 וַיִּדְ-צָרְיוֹ אַחֹר
 כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מֵיָן:
 חֲרַפַּת עוֹלָם נָתַן לָמוֹ:

וַיִּמָּאֵס בְּאֶהֱל יוֹסֵף
 וַיִּבְחַר אֶת-שֵׁבֶט יְהוּדָה
 וַיִּבֶן כְּמוֹרָמִים מִקְדָּשׁוֹ
 וַיִּשְׁבֹּט אֶפְרַיִם לֹא בַּחֲר:
 אֶת-הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהֵב:
 כְּאֶרֶץ יִסְדָּה לְעוֹלָם:

וַיִּבְחַר בְּדוֹד עֲבָדוֹ
 מֵאַחַר עֲלוֹת הָבִיאוּ
 וַיִּרְעַם כְּתָם לְבָבוֹ
 וַיִּקְחָהוּ מִמְּכֻלָּאת צָאן:
 לְרַעוֹת בֵּיעֶקֶב עִמּוֹ
 וַיִּבְנוּת כִּפְּיוֹ יִנְחָם:
 וּבִישְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ:



הילולים על יציאת מצרים

ברוך יי אשר הציל אתכם

שמות יח, י - יא

וַיֹּאמֶר יְתְרוֹ

בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם

מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲה

אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעַם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם:

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מְכַלֵּה־אֱלֹהִים

כִּי בַדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:

תהילים

הודו ליי קראו בשמו

תהלים קה

(א) הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו:

(ב) שירוֹלוֹ זמ־רוֹלוֹ שִׁיחוּ בְּכָל־נְפְלֹאוֹתָיו:

(ג) הִתְהַלְלוּ בְשֵׁם קִדְשׁוֹ יִשְׁמַח לְבָא מִבְּקִשֵׁי יְהוָה:

(ד) דַּרְשׁוּ יְהוָה וְעִזּוּ בַקֶּשׁוֹ פְּנֵי תַמִּיד:

(ה) זָכְרוּ נְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתֵּיו וּמִשְׁפָּטֵי־פִיו:

(ו) זָרַע אַבְרָהָם עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו:

(ז) הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו:

(ח) זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְבַר צְוָה לְאַלְף דָּוָר:

(ט) אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעַתוֹ לְיִשְׁחָק:

(י) וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחָק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:

(יא) לֹא־מָר לָךְ אֲתָן אֶת־אָרְצֵךְ־כַּנְעַן חֶבְל נָחַלְתְּכֶם:

(יב) בְּהִיּוֹתָם מְתֵי מַסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּה:

(יג) וַיִּתְּהֶלְכוּ מִגְּוֵי אֶל־גְּוֵי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר:

(יד) לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מַלְכִים:

(טו) אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחֵי וְלִנְבִיאֵי אֶל־תִּרְעוּ:

- (טז) ויקרא רעב על־הארץ כל־מטה־לחם שָׁבַר:
 (יז) שָׁלַח לַפְּנֵיהֶם אִישׁ לְעֶבֶד נִמְכַר יוֹסֵף:
 (יח) עָנּוּ בַכָּבֵל רַגְלֵי רַגְלוֹ בְּרֹזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ:
 (יט) עֲדַעַת בְּאֲדָבְרוּ אִמְרַת יְהוָה צְרַפְתָּהּ:
 (כ) שָׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירֵהוּ מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ:
 (כא) שָׁמוּ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־קִנְיָנוֹ:
 (כב) לְאַסֵּר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנָיו יַחֲכֵם:
 (כג) וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ־חַם:
 (כד) וַיִּפֶר אֶת־עֲמוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמֵהוּ מִצְרָיו:
 (כה) הִפְךָ לֶבֶם לְשֹׂנְאֵי עַמּוֹ לְהַתְנַחֵל בְּעַבְדָּיו:
 (כו) שָׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדָיו אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בּוֹ:
 (כז) שָׁמוּבְכֶם דְּבָרַי אֲתוֹתַי וּמִפְתֵּי חַם:
 (כח) שָׁלַח חֹשֶׁךְ וַיַּחֲשֹׁךְ וּלֹא־מָרוּ אֶת־דְּבָרָיו דְּבָרוֹ:
 (כט) הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דֹּגְתָם:
 (ל) שָׂרַץ אֶרֶצָם צַפְרָדַעִים בְּחֻדְרֵי מַלְכֵיהֶם:
 (לא) אָמַר וַיָּבֵא עָרֵב כְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם:
 (לב) נָתַן גְּשֵׁמֵיהֶם בְּרֹד אִשׁ לְהַבּוֹת בְּאֶרֶצָם:
 (לג) וַיֵּךְ גִּפְנִם וַתִּאֲנָתֶם וַיִּשְׁבֵּר עֵץ גְּבוּלָם:
 (לד) אָמַר וַיָּבֵא אַרְבֶּה וַיִּלַּק וַאֲיִן מִסֶּפֶר:
 (לה) וַיֹּאכַל כָּל־עֵשֶׂב בְּאֶרֶצָם וַיֹּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם:
 (לו) וַיֵּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם:
 (לז) וַיִּצְיֵאֵם בְּכֶסֶף וַזָּהָב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל:
 (לח) שָׂמַח מִצְרַיִם בְּצֵאתָם כִּי־נִפְלַ פְּחָדָם עֲלֵיהֶם:
 (לט) פָּרַשׁ עָנָן לְמִסְךָ וְאִשׁ לְהָאִיר לַיְלָה:
 (מ) שָׁאֵל וַיָּבֵא שָׁלוֹ וְלַחֵם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֵם:
 (מא) פָּתַח צִוֵּר וַיִּזְבּוּ מִיָּם הִלְכוּ בַצִּיּוֹת נִהָר:
 (מב) כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קִדְשׁוֹ אֶת־אַבְרָהָם עֲבָדָיו:
 (מג) וַיִּצְאָ עַמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן בְּרָנָה אֶת־בְּחִירָיו:
 (מד) וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצּוֹת גּוִיִם וַעֲמַל לְאֻמִּים יִירָשׁוּ:
 (מה) בְּעֵבֹרָא יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרָתוֹ יִנְצְרוּ הַלְלוּ־יְהוָה:

הודו ליי כי טוב

תהלים קו

הָלְלוּ יְהוָה

הודו ליהוה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:

(ב) מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת יְהוָה יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ:

(ג) אֲשֶׁר־י שִׁמְרֵי מִשְׁפָּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת:

(ד) זָכְרָנִי יְהוָה בְּרִצּוֹן עֲמֶךָ פָּקְדֵנִי בִישׁוּעָתְךָ:

(ה) (לְרֵאוֹתַי בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׁמְחַ בְּשִׂמְחַת גּוֹיֶיךָ לְהִתְהַלֵּל עִם־נַחֲלָתְךָ:

(ו) חֲטָאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הִעוּיְנוּ הִרְשָׁעְנוּ:

(ז) אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם | לֹא־הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֲסֵדֶיךָ וַיִּמְרוּ

עַל־יָם בַּיַּם־סוּף:

(ח) וַיּוֹשִׁיעֵם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ:

(ט) וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחַרְבּ וַיּוֹלִיכֵם בְּתַהוֹמוֹת כַּמְדָּבָר:

(י) וַיּוֹשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב:

(יא) וַיַּכְסוּ־מַיִם צְרִיָּהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר:

(יב) וַיֶּאֱמִינוּ בַדְּבָרֶיךָ יִשְׁרָאוֹל תְּהִלָּתוֹ:

(יג) מָה־רוּ שָׁכְחוּ מַעֲשֵׂיךָ לֹא־חָזְרוּ לַעֲצָתוֹ:

(יד) וַיִּתְּאוּ תַּאֲוָה בַמְדָּבָר וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹ:

(טו) וַיִּתְּנוּ לָהֶם שְׂאֵלְתֶם וַיִּשְׁלַח רִזּוֹן בְּנַפְשָׁם:

(טז) וַיִּקְנְאוּ לַמָּשָׁה בַמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קְדוֹשׁ יְהוָה:

(יז) תִּפְתַּח־אַרְצָךְ וּתְבַלַּע דָּתוֹ וְתִכַּסַּע עַל־עֵדוּת אַבְרָם:

(יח) וּתְבַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַבִּיחַ תְּלַהֲט רִשְׁעִים:

(יט) יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַמַּסְכָּה:

(כ) וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם בַּתְּבִנִּית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב:

(כא) שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדִלוֹת בְּמִצְרַיִם:

(כב) נִפְלְאוֹת בְּאַרְצָךְ חָם נוֹרְאוֹת עַל־יַם־סוּף:

(כג) וַיִּאֲמַר לְהַשְׁמִידֵם לוֹלִי מִשֵּׁה בְּחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמָּתוֹ

מִהַשְּׁחִית:

(כד) וַיִּמְאַסּוּ בְּאַרְצָךְ חַמְדָּה לֹא־הֶאֱמִינוּ לְדַבְּרוֹ:

(כה) וַיִּרְגְּנוּ בְּאֵהֱלִיָּהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה:

- (כו) וַיִּשָּׂא יְדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר:
 (כז) וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזוֹרוֹתָם בְּאַרְצוֹת:
 (כח) וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר וַיֵּאָכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:
 (כט) וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִיזָם מִגַּפָּה:
 (ל) וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲזֹר הַמַּגֵּפָה:
 (לא) וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה לְדָר וָדָר עַד-עוֹלָם:
 (לב) וַיִּקְצִיפוּ עַל-מִי מְרִיבָה וַיִּרַע לְמֹשֶׁה בְּעַבְוֹרָם:
 (לג) כִּי-הִמְרוּ אֶת-רוּחוֹ וַיִּבְטְאוּ בְשִׁפְתָיו:
 (לד) לֹא-הִשְׁמִידוּ אֶת-הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם:
 (לה) וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
 (לו) וַיַּעֲבְדוּ אֶת-עֲצָבֵיהֶם וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ:
 (לז) וַיִּזְבְּחוּ אֶת-בְּנֵיהֶם וְאֶת-בָּנוֹתֵיהֶם לְשִׂדִים:
 (לח) וַיִּשְׁפְּכוּ דָם נָקִי דַם-בְּנֵיהֶם וּבָנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לְעֲצָבֵי כְנָעַן וַתַּחֲנַף
 הָאָרֶץ בַּדָּמִים:
 (לט) וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם:
 (מ) וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּעַמּוֹ וַיִּתְעַב אֶת-נַחֲלָתוֹ:
 (מא) וַיִּתְנַם בְּיַד-גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנָאֵיהֶם:
 (מב) וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם וַיִּכְנְעוּ תַּחַת יָדָם:
 (מג) פְּעָמַיִם רַבּוֹת יִצְלָם וְהֵמָּה יָמְרוּ בַּעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ בַּעֲוֹנָם:
 (מד) וַיִּרְא בְּצַר לָהֶם בְּשִׁמְעוּ אֶת-רִנָּתָם:
 (מה) וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנָּחֵם כְּרַב חֲסֵדוֹ חֲסֵדָיו:
 (מו) וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל-שׁוֹבֵיהֶם:
 (מז) הוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבַצְנוּ מִן-הַגּוֹיִם לַהֲדוֹת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח
 בְּתֵהָלֶתְךָ:
 (מח) בְּרוּךְ-יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן-הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל-הָעַם אִמֵּן
 הַלְלוּ-יָהּ:

בצאת ישראל ממצרים

תהלים קיד

בית יעקב מעם לעז:

בצאת ישראל ממצרים

יִשְׂרָאֵל מִשְׁלוֹתָיו:
 הִירְדֹן יִסָּב לְאַחֹר:
 גְּבֻעוֹת כְּבִי-צֶאֱן:
 הִירְדֹן תִּסָּב לְאַחֹר:
 גְּבֻעוֹת כְּבִי-צֶאֱן:
 מִלְפְּנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:
 חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוֹ-מִים:

הִיִּתָּה יְהוּדָה לְקִדְשׁוֹ
 הַיָּם רָאָה וַיִּנָּס
 הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים
 מִהֲלֶךְ הַיָּם כִּי תָנוּס
 הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים
 מִלְפְּנֵי אֲדוֹן חוֹלֵי אֶרֶץ
 הַהִפְכֵי הַצֹּר אַגְס־מִים

הללו את שם יי

תהלים קלה

הללו יהוה

הֲלָלוּ עַבְדֵי יְהוָה:
 בְּחִצּוֹת בַּיִת אֱלֹהֵינוּ:

הֲלָלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה
 שְׁעֵמֶדִים בְּבֵית יְהוָה

הֲלָלוּ-יְהוָה כִּי־טוֹב יְהוָה
 זָמְרוּ לְשִׁמוֹ כִּי נְעִים:

יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ: כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לְוֵי יְהוָה
 וְאֲדַנִּינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים: כִּי אֲנִי יִדְעֵתִי כִּי־גָדוֹל יְהוָה

בְּיָמַי וְכָל־תְּהוֹמוֹתַי: בְּשָׂמַיִם וּבְאֶרֶץ
 מוֹצֵא־רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו: בְּרִקְמִים לְמַטֵּר עֲשָׂה

מֵאֲדָם עַד־בְּהֵמָה: שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם
 בְּפִרְעֹה וּבְכָל־עַבְדָּיו: בַּתּוֹכְכֵי מִצְרַיִם שָׁלַח אֶת־וֹת וּמַפְתִּיחַ

וְהָרַג מַלְכִים עֲצוּמִים: שֶׁהִכָּה גוֹיִם רַבִּים
 לְסִיחֹזֶן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
 וְלַעֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן
 וְלָכֵל מַמְלָכוֹת בְּנֶעַן:

וַנִּתֵּן אֶרְצָם נַחֲלָה

נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:

יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם

יְהוָה זַכְרְךָ לְדֹר־וָדָר:

כִּי־יִדְּוֶינָה יְהוָה עַמּוֹ

וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם:

עֲצַבֵי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:

פָּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ

עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ:

אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יֵאָזְנוּ

אֶף אִין־יִשְׁרֹיחַ בְּפִיהֶם:

כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בְּטַח בָּהֶם:

בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה

בֵּית אֶהְרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:

בֵּית הַלְוִי בָרְכוּ אֶת־יְהוָה

יִרְאִי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:

בְּרוּךְ יְהוָה | מִצִּיּוֹן שֶׁכֵּן יְרוּשָׁלַם

הַלְלוּ־יְהוָה:

הלל הגדול

תהלים קלו

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב הוֹדוּ לַאלֹהֵי הָאֱלֹהִים הוֹדוּ לַאֲדֹנָי הָאֲדֹנִים

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

לְעֵשָׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוֹ לְעֵשָׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל־הַמַּיִם

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

לְעֵשָׂה אוֹרִים גְּדוֹלִים אֶת־הַשָּׁמַשׁ לְמַשְׁלַת בְּיוֹם אֶת־הַיָּרֵחַ וְכּוֹכְבֵי־לַיְלָה לְמַשְׁלֹת בַּלַּיְלָה

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

לְמַכּוּהַ מְצָרִים בְּבַכּוֹרֵיהֶם וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מֵתּוֹכָם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְזוּעַ נְטוּיָה

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

לְגִזְרֵי־יַם־סוּף לְגִזְרֵים וַהֲעֵבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ וַנְּעַר פְּרַעְזָה וַחִילוֹ בַּיַם־סוּף

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

לְמוֹלִידָה עֲמוּ בַמִּדְבָּר

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

לְמַכּוּהַ מַלְכִים גְּדוֹלִים וַיַּהֲרֹג מַלְכִים אֲדִירִים לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי וְלַעֲוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן וַנִּתְּנוּ אֲרָצָם לַנַּחֲלָה גַחְלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ

כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ: כִּי לְעוֹלָם חֲסֹדוֹ:

שֶׁבֶשְׁפִּילְנוּ זָכַר לָנוּ
וַיִּפְרֶקְנוּ מִצָּרֵינוּ

כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ:
כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ:

נָתַן לָחֶם לְכָל-בָּשָׂר

כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ:

הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם

כִּי לְעוֹלָם חֲסָדוֹ:



רקע מצרים בתורה

על מצרים וארצו

תולדות מצרים

בראשית פרק י' פסוק ו'

וּבְנֵי חָם כּוֹשׁ וּמִצְרַיִם וּפּוּט וּכְנַעַן:

בראשית פרק י' פסוק י"ג

וּמִצְרַיִם יֵלֶד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עַנְמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־נַפְתָּחִים:

שבח ארץ מצרים

בראשית פרק י"ג פסוק י'

וַיִּשְׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיִּרְא אֶת־כָּל־כַּבֵּד הַיַּרְדֵּן כִּי כָלָה מִשְׁקָה לִפְנֵי שַׁחַת

יִקְוֶה אֶת־סֹדֶם וְאֶת־עַמֹּרָה כְּגוֹי־הָהוּא כְּאַרְצֵי מִצְרַיִם בְּאֶחָה צַעַר:

דברים יא, י'

לֹא כְּאַרְצֵי מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאֲתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ

בְּרִגְלֶךָ כְּגוֹ הַיַּרְק:

המצרים והעברים

בראשית מג, לב

וַיִּשְׂמוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלִמְצָרַיִם הָאֲכָלִים אֶתֹּ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכָלוּן

הַמִּצְרַיִם לֶאֱכֹל אֶת־הָעֵבְרִים לְחֶם כִּי־ תוֹעֵבָה הוּא לְמִצְרַיִם:

תועבת מצרים

בראשית מו, לד

וְאֶמְרָתֶם אֲנִשִּׁי מְקַנָּה הָיָה עִבְדִּיךָ מִנְּעוּרָיו וְעַד־עַתָּה גַם־ אֶנְחֶנּוּ גַם־אֲבֹתֵינוּ

בְּעֵבוֹר תִּשְׁבוּ בְּאַרְצֵי גֹשֶׁן כִּי־תוֹעֵבַת מִצְרַיִם כָּל־לַעֲזָא:

שמות ח, כב

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תֹעֲבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן
נִזְבַּח אֶת־תֹּעֲבֶת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֵנוּ:

האבות וארץ מצרים

ירידת אברהם אבינו למצרים

בראשית ל"ב, י' - ל"ג, א'

(י) וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיִם לְגֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרַעַב בְּאֶרֶץ:
(יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לְבֹא מִצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרִי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יֹדַעְתִּי
כִּי אִשָּׁה יִפְתַּ־מְרָאָה אָתָּה:

(יב) וַהֲיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרַיִם וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יַחֲיוּ:
(יג) אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתָּה לְמַעַן יִיטַב־לִי בְעַבְדְּךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְגִלְדֶּךָ:

(יד) וַיְהִי כְּבֹא אַבְרָם מִצְרַיִם וַיִּרְאוּ הַמִּצְרַיִם אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־ יָפָה הִוא
מְאֹד:

(טו) וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פְרֹעָה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פְּרֹעָה וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרֹעָה:
(טז) וְלֹא־אָבְרָם הִיטִיב בְּעַבְדֶּהּ וַיְהִי־לָוּ צֹאן־וּבָקָר וְחֲמֹלִים וְעַבְדִּים וְשִׁפְחֹת
וְאֹתָנֹת וְגַמְלִים:

רמב"ן

רמז אליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ, והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר (שמות א כב) וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאד, והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ. לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים.

והענין הזה פרשוהו בבראשית רבה (מ ו) רבי פנחס בשם רבי אושעיא אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם צא וכבוש את הדרך לפני בניך, ואתה מוצא כל מה שכתוב באברהם כתוב בבניו, באברהם כתוב ויהי רעב בארץ, בישראל כתיב (להלן מה ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ:

(יז) וַיִּנְגַע יְקוֹק אֶת־פְּרֻעָה נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שְׂרֵי אִשֶּׁת אַבְרָם:
 (יח) וַיִּקְרָא פְּרֻעָה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי
 אִשְׁתְּךָ הוּא:

(יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הוּא וַאֲקַח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח
 וְלֵךְ:

(כ) וַיֵּצֵא עָלָיו פְּרֻעָה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלְחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ:

(א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמְצָרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנִּגְבָּה:

הגר המצרית ובנה ישמעאל

בראשית פרק ט"ז פסוק א'

וְשְׂרֵי אִשֶּׁת אַבְרָם לֹא יֵלְדָה לוֹ וְלֹה שְׂפַחָה מִצְרִית וְשִׁמָּה הָגֵר:

בראשית פרק כ"א פסוק ט'

(ט) וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת־בְּנוֹהֵגֵר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יֵלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק:

בראשית פרק כא פסוק כ"א

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פְּאָרָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

אי ירידת יצחק אבינו למצרים

בראשית פרק כ"ו פסוק א' - ה'

(א) וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ מִלְכָד הָרַעַב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ
 יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:

(ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־תֵּרֵד מִצְרַיִמָּה שָׁכֵן בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ:

(ג) גֹּיִר בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וְאַהֲיֶיהָ עִמָּךְ וְאַבְרָכְךָ כִּי־לֵךְ וְלִזְרַעְךָ אֶתְּוֹ כָּל־הָאָרֶצַת
 הָאֵל וְהַקְמַתִּי אֶת־הַשְּׂבַעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

(ד) וְהִרְבִּיתִי אֶת־זֶרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל־הָאָרֶצַת הָאֵל
 וְהִתְבָּרְכוּ בְזֶרְעֶךָ כָּל גֹּיֵי הָאֶרֶץ:

(ה) יַעֲקֹב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרְתִּי מִצֹּתֵי חֲסוּתִי וְתוֹרַתִּי:

ירידת יוסף למצרים

בראשית פרק ל"ז פסוק כ"ה

יִשְׁבּוּ לְאַכְל־לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיֵּרְאוּ וְהִנֵּה אֲרֻחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעָד
וַגְּמִלֵיהֶם נְשָׂאִים נִכְאֹת וַצְרִי וְלִט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִם:

בראשית פרק ל"ז פסוק כ"ח

(כח) וַיַּעֲבְרוּ אַנְשֵׁים מְדִינִים סְחָרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף מִן־בּוֹר וַיִּמְכְּרוּ
אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמַעְאֵלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרַיִם:

בראשית פרק ל"ט פסוק א'

וַיּוֹסֶף הוֹרֵד מִצְרַיִם וַיִּקְנֶהוּ פוֹטִיפָר סֵלִיס פְּרֹעָה שֶׁר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרַיִ
מִיד הַיִּשְׁמַעְאֵלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֵהוּ שָׁמָּה:

ירידת יעקב ובניו למצרים

בראשית מו, ה - מז, ו

(ה) וַיִּקֶם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם
וְאֶת־נְשֵׂיהֶם בְּעֶגְלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פְּרֹעָה לְשֵׂאת אֹתוֹ:

(ו) וַיִּקְחוּ אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבִיאוּ מִצְרַיִם
יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אֹתוֹ:

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אֹתוֹ בְּנֹתָיו וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ הֵבִיא אֹתוֹ מִצְרַיִם: ס

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן:

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֶצְרוֹ וְכַרְמִי:

(י) וּבְנֵי שְׁמֹעוֹן יְמוּאֵל וַיְמִין וְאֶהֱד וַיְכִין וַחֲסֵר וְשָׂאוּל בֶּן־הַפְּנַעְנִית:

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קָהָת וּמְרָרִי:

(יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרִז וְזָרַח וַיְמַת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְהִי
בְנֵי־פְרִז חֶצְרוֹ וְחָמוּל:

(יג) וּבְנֵי יִשְׁשַׁכָּר תּוּלַע וּפְוָה וַיּוֹב וְשִׁמְרוֹן:

(יד) וּבְנֵי זְבֻלוֹן סִרְד וְאֵלוֹן וַיְחִלְאֵל:

(טו) אֵלֶּה בְנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לַיעֲקֹב בְּפָדַן אַרְם וְאֵת דִּינָה בְּתוֹ כָּל־נַפְשׁ
בָּנָיו וּבְנֹתָיו שְׁלֵשִׁים וּשְׁלֹשׁ:

- (טז) ובני גֵד צִפְיוֹן וְחָגִי שׁוּנִי וְאַצְבֵּן עָרֵי וְאַרְוֵדֵי וְאַרְאֵלֵי:
 (יז) וּבְנֵי אֲשֶׁר יִמְנָה וְיִשְׁוּהָ וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשָׂרַח אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר
 וּמִלְכִיאֵל:
 (יח) אֵלֶּה בְנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר-נָתַן לָבֶן לְלֵאָה בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת-אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ
 עָשָׂר נַפְשׁ:
 (יט) בְּנֵי רַחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימֵן:
 (כ) וַיּוֹלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה-לוֹ אִסְתָּה בַת-פּוֹטִי פָּרַע כְּהֵן אֵן
 אֶת-מְנַשֶּׁה וְאֶת-אֶפְרַיִם:
 (כא) וּבְנֵי בְנִימֵן בְּלַע וּבְכָר וְאִשָּׁבֵל גְּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרֵאֵשׁ מִפִּים וְחָפִים וְאַרְדִּי:
 (כב) אֵלֶּה בְנֵי רַחֵל אֲשֶׁר יָלַד לְיַעֲקֹב כָּל-נַפְשׁ אַרְבַּעַה עָשָׂר:
 (כג) וּבְנֵי-יִזְדָּן חָשִׁים:
 (כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחֲצִאל וְגוּנִי וַיִּצֵר וְשִׁלֵּם:
 (כה) אֵלֶּה בְנֵי בְלָהָה אֲשֶׁר-נָתַן לָבֶן לְרַחֵל בְּתוֹ וַתֵּלֶד אֶת-אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל-
 נְיָפֶשׁ שִׁבְעָה:
 (כו) כָּל-הַנַּפְשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִמָּה יֵצְאֵי יִרְכּוּ מִלְבָּד נָשִׂי בְנֵי-יַעֲקֹב כָּל-
 נַפְשׁ שְׁשִׁים וָשֵׁשׁ:
 (כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר-יָלְדוּ-לוֹ בְּמִצְרַיִם נַפְשׁ שְׁנַיִם כָּל-הַנַּפְשׁ לְבֵית-יַעֲקֹב
 הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שִׁבְעִים: פ
 (כח) וְאֶת-יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל-יוֹסֵף לְהוֹרֵת לְפָנָיו גְּשֻׁנָּה וַיָּבֵאוּ אֶרְצָה גְּשֻׁן:
 (כט) וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מְרַכְבָּתוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת-יִשְׂרָאֵל אָבִיו גְּשֻׁנָּה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל
 עַל-צַוְאָרְיוֹ וַיִּבֶךְ עַל-צַוְאָרְיוֹ עוֹד:
 (ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף אֲמוּתָה הִפְעַם אַחֲרַי רְאוּתִי אֶת- פְּנֵיךְ כִּי עוֹדֶךָ
 חִי:
 (לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחִיו וְאֶל-בְּיַת אָבִיו אֵלֶּה וְאֵלֶּה וְאֵלֶּה לְפָרְעָה וְאֵמְרָה אֵלָיו
 אַחִי וּבֵית-אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ-כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי:
 (לב) וְהָאֲנָשִׁים רְעִי צֵאן כִּי-אֲנֹשִׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל- אֲשֶׁר לָהֶם
 הֵבִיאוּ:
 (לג) וְהָיָה כִּי-יִקְרָא לָכֶם פָּרְעָה וְאָמַר מַה-מַּעֲשִׂיכֶם:
 (לד) וְאָמַרְתֶּם אֲנֹשִׁי מִקְנֶה הָיוּ עַבְדֵיךָ מִנְעוּרֵינוּ וְעַד-לְעַתָּה גָּם- אֲנַחְנוּ גָּם-
 אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן כִּי-תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל-רְעִיהָ צֵאן:

- (א) ויבא יוסף ויגד לפרעה ויאמר אבי ואחי וצאנם ובקרום וכל אשר להם באו מארץ כנען והנם - בארץ גֶשֶׁן:
- (ב) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים ויצגם לפני פרעה:
- (ג) ויאמר פרעה אל-אחיו מה-מעשיכם ויאמרו אל-פרעה רעה צאן עבדיך גם-אנחנו גם-אבותינו:
- (ד) ויאמרו אל-פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כפי-כבד הרעב בארץ כנען ועתה ישובו נא עבדיך בארץ גֶשֶׁן:
- (ה) ויאמר פרעה אל-יוסף לאמר אביך ואחיה באו אליך:
- (ו) ארץ מצרים לפניך הוא במיטב הארץ הושב את-אביך ואת-אחיה ישובו בארץ גֶשֶׁן ואם-ידעת ויש-בם אנשי-חיל ושמתם שרי מקנה על-אשר-לי:



הבטחות לאבות על יציאת מצרים

ההבטחה לאברהם אבינו בברית בין הבתרים

בראשית פרק ט"ו

- (א) אחרו הדברים האלה היה דבר-יהוה אל-אבלם במחזה לאמר אל-תירא אבלם אנכי מגן לך שכרף הרבה מאד:
- (ב) ויאמר אבלם אדני יהוה מה-תתן-לי ואנכי הולך עירי ובו-משק ביתי הוא דמשק אליעזר:
- (ג) ויאמר אבלם הן לי לא נתתה זרע והנה בן-ביתי יורש אתי:
- (ד) והנה דבר-יהוה אליו לאמר לא יירשך זה כיאם אשר יצא ממעיך הוא יירשך:
- (ה) ויוצא אתו החוצה ויאמר הבט-נא השמימה וספר הכוכבים אם-תוכל לספר אתם ויאמר לו כה יהיה זרעך:
- (ו) והאמן ביהוה ויחשבה לו צדקה:
- (ז) ויאמר אליו אני יהוה אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את-הארץ הזאת לרשתה:
- (ח) ויאמר אדני יהוה במה אדע כי אירשנה:
- (ט) ויאמר אליו קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגוזל:

(י) וַיִּקַּח לּוֹ אֶת־כַּל־אֱלֹהִים וַיִּבְתֵּר אֹתָם בַּתּוֹךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בְּתָרוֹ לְקִרְאֵת רַעְהוּ וְאֶת־הַצֶּפֶר לֹא בָתֵּר:

(יא) וַיִּרְדּוּ הָעֵיט עַל־הַפְּגָרִים וַיֵּשֶׁב אֹתָם אַבְרָם:

(יב) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבֹאֹ וַתִּרְדְּמָה נִפְלָה עַל־אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֻכָה גְדֹלָה נִפְלְתָ עָלָיו:

(יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדַע כִּי־גֵר אֶהְיֶה זֶרַעַךְ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה:

(יד) וְגַם אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנֹכִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בְרַכְּשׁ גְּדוֹל:

(טו) וְאַתָּה תָּבֹא אֶל־אַבְתִּיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֵּר בְּשִׁיבָה טוֹבָה:

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יֵשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא־שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד־הַנְּהָ:

(יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעַלְטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עֹשֵׂן וּלְפִיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה:

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֶךָ נִתְּלִי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנְּהַר הַגָּדֹל נְהַר־פָּרָת:

(יט) אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְּנֹזִי וְאֵת הַקְּדַמְנִי:

(כ) וְאֶת־הַחֲתִי וְאֶת־הַפְּרֹזִי וְאֶת־הַרְפָּאִים:

(כא) וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגְּרָגְשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי: ס

הבטחת הקב"ה ליעקב

בראשית מ"ג, א' - ד

וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֶרֶה שֶׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לַאלֹהִי אָבִיו וַיִּצְחַק: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמִרְאֵת הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר

יעקב ויעקב

וַיֹּאמֶר -

הַגְּנִי:

וַיֹּאמֶר

אֲנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ

אֶל־תִּירָא מִרְדָּה מִצְרַיִמָּה

כִּי־לְגוֹי גְּדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם:

אֲנֹכִי אֶרְדּוּ עִמָּךְ מִצְרַיִמָּה

וְאֵנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם־עֲלֶיךָ
וַיֹּסֶף יִשְׁתֵּי יָדוֹ עַל־עֵינָיֶךָ:

צוואת יוסף והבטחת פקד יפקד

בראשית נ, כ"ד - כ"ה

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו

אֵנֹכִי מֵת

וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם

וְהָעֵלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת

אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב:

וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהָעֵלְתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה:

שמות יג, יט

כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׁבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהָעֵלְתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם:



יציאת מצרים בזכות ברית אבות

שמות ב, כד

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נַאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
וְאֶת־יַעֲקֹב:

שמות ג, ד - ה

(ד) וְגַם הִקְמַתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּךָ לְתֵת לְךָ אֶת־אָרֶץ כְּנָעַן אֶת־אָרֶץ מִגְרִיִּם
אֲשֶׁר־גָּרוּ בָּהּ:

(ה) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבֹדִים אַתָּם
וְאִזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי:

שמות כ, ג - ו

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים...

כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עֹז אֶבֶת עַל־בָּנָיִם עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשָׁנָאִי:

(ו) וְעִשָּׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים לְאֶהְבִּי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי:

דברים ד, ל"ז

(לז) וְתַחַת כִּי אֶהֱבֶה אֶת־אֲבֹתֶיךָ וַיִּבְחַר בְּזֶרְעוֹ אַחֲרָיו וַיִּצְאֶךָ בְּפָנָיו בְּכַחוֹ הַגָּדֹל מִמִּצְרַיִם:

דברים ז, ח - ט

(ח) כִּי מֵאֲהַבְתָּ יְהוָה אֶתְכֶם וּמִשְׁמְרוּ אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם הוֹצִיא יְהוָה אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבֵּית עַבְדִּים מִיַּד פְּרַעֲה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם:

(ט) וַיַּדְעֶתָ כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הָאֱלֹהִים הָאֵל הַנְּאֻמָּן שִׁמְרֵ הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לְאֶהְבִּיו וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתָיו לְאֱלֹף דֹּר:

תהלים קה, ו - מב

- (ו) זָרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו:
- (ז) הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו:
- (ח) זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דְּבַר צְוָה לְאֱלֹף דֹּר:
- (ט) אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִשְׁחָק:
- (י) וַעֲמִידָה לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם:
- (יא) לְאֹמֶר לֵךְ אֶתְּן אֶת־אָרֶץ־כְּנָעַן חֶבְל נַחֲלָתְכֶם:
- (יב) בְּהִיוֹתָם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּה:
- (יג) וַיִּתְּהִלְכוּ מִגְּוֵי אֶל־גְּוֵי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר:
- (יד) לְאֶהֱנִיחַ אֲדָם לְעִשְׂקָם וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים:
- (טו) אֶל־תִּגְעוּ בְּמִשְׁיַחַי וְלִנְבִיאֵי אֶל־תִּרְעוּ:

.....

(מב) כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קְדֻשּׁוֹ אֶת־אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ:



אנכי יי אלהיך מארץ מצרים

א: אני הויה

שמות נ ג - ח

וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל-מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
אֲנִי יְהוָה:

וְאָרָא אֶל-אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְאֶל-יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדַּי וְשְׁמִי יְהוָה לֹא נִודַעְתִּי
לָהֶם:

וְגַם הִקְמַתִּי אֶת-בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת-אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מִגְרֵיהֶם
אֲשֶׁר-גָּרוּ בָּהּ:

וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת-נֹאקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִידִם אִתָּם
וְאֶזְכָּר אֶת-בְּרִיתִי:

לָכֵן אָמַר לְבְנֵי-יִשְׂרָאֵל

אֲנִי יְהוָה

וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלַת מִצְרַיִם

וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבַדְתֶּם

וְגִאֲלְתִּי אֶתְכֶם בְּזִרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים:

וְלִקְחַתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם

וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים

וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת
מִצְרַיִם:

וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת-יַדִּי לָתֵת אֹתָהּ
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה

אֲנִי יְהוָה:

ב: אנכי יי אלהיך

שמות כ', ב-ו / דברים ה, ו - ט

אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים
 לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל-פְּנֵי:
 לֹא תַעֲשֶׂה-לְךָ פֶסֶל וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת
 וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:
 לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם
 כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹקֵד עֹז אַבֹּת עַל-בָּנָיִם עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רִבְעִים
 לְשָׁנָאִי: וְעִשָׂה חֶסֶד לְאֵלִפִּים לְאִהְבֵי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי:

ג: לשכני בתוכם אני יי (סיום מצוות המשכן)

שמות כ"ט, מ"ה - מ"ו

(מה) וְשִׁכַנְתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֱלֹהִים:
 (מו) וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְשִׁכְנִי
 בְּתוֹכָם
 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם:

ד: והייתם קדושים (סיום פרשת מאכלות אסורות)

ויקרא יא, מד - מה

(מד) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְּשֶׁתֶם וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא
 תִטְמְאוּ אֶת-נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל-הַשְּׂרָץ הַרְמֵשׁ עַל-הָאָרֶץ:
 (מה) כִּי אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיט לָכֶם לְאֱלֹהִים וְהָיִיתֶם
 קְדוֹשִׁים כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי:

ה: והייתם קדושים (פתיחת וסיום פרשת קדושים תהיו)

ויקרא יט, ב.

קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ויקרא יט, לו - לז

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם
אֲנִי יְהוָה:

ו: ונקדשתי בתוך בני ישראל (סיום פרשת וינורו)

ויקרא כב, לב - לג

וְלֹא תַחֲלִלּוּ אֶת־שְׁמִי קְדוֹשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה מְקַדְשְׁכֶם:
הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
אֲנִי יְהוָה:

ז: למען ידעו דורותיכם (סיום פרשת המועדים)

ויקרא כג, מג

לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בְּסָפוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ח: סיום פרשת רבית

ויקרא כה, לח

(לח) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתֵת לָכֶם אֶת־
אֶרֶץ כְּנָעַן לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: ס

ט: עבדי הם אשר הוצאתי אותם (סיום מצות פרשת בהר)

ויקרא כה, נה

כִּי־לִי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עָבְדִי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

י: והתהלכתי בתוכם (סיום ברכות אם בחקותי)

ויקרא כו, יב - יג

(יב) וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעַם:
(יג) אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיטֵד לָהֶם
עֲבָדִים וְאֲשַׁבֵּר מַטֵּת עַלְכֶם וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם קוֹמְמֵיֹת: פ
יא: ברית ראשונים אשר הוצאתי (סיום קללות אם בחקותי)

ויקרא כז, מד - מה

כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
(מה) וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשֻׁנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי־אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם לְהַזְכִּיר לָהֶם לֵאלֹהִים
אֲנִי יְהוָה:

יב: סיום פרשת ציצית ומצוות פרשת שלח

במדבר טו, מ - מא

לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם:
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהַזְכִּיר לָכֶם לֵאלֹהִים
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:



סיפור המקור של עם ישראל מיציאת מצרים

פרשת בלעם

במדבר כב, ה

וַיִּשְׁלַח מִלְאָכִים אֶל-בְּלַעַם בֶּן-בְּעֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל-הַנֶּהָר אֲרָץ בְּנֵי-עַמּוֹ
 לְקַרְאֵלּוֹ לֵאמֹר הֲנֵה עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הֲנֵה כִסֶּה אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֵשֵׁב
 מִמֶּלִי:

במדבר כב, יא

(יא) הֲנֵה הָעַם הַיֵּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּכַּס אֶת-עֵינֵי הָאָרֶץ עִתָּה לְכֹה קָבֵה-לִּי אֹתוֹ
 אוֹלֵי אוֹכַל לְהַלְחֵם בּוֹ וַגִּרְשִׁיתוּ:

במדבר כג, כב

אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפֶּת רָאִם לוֹ:

במדבר כד, יח

אֵל מוֹצִיאֹו מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפֶּת רָאִם לוֹ יֹאכֹל גּוֹיִם צְרוּיֹו וְעֲצַמֹתֵיהֶם יִגְרַם וְחֲצִיו
 יִמְחָץ:



פחד הגוים שיקרה להם כמו שקרה למצרים

א: שירת הים

שמות טו, יד - טז

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֲחֹזֵי יִשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים:

(טו) אַז נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחָזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כָל יִשְׁבֵי כְנָעַן:

(טז) תִּפְּלַעַל עֲלֵיהֶם אֵימַתָּה וּפְחַד בְּגִדְלֵךָ יִרְוַעְךָ יִדְמוּ כְּאֶבֶן עֵד-יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוָה

עַד-יַעֲבֹר עִם-זוֹ קָנִיתָ:

ב: רחב הזונה

יהושע ב, ט - יא

וְתֹאמַר אֶל־הָאֲנָשִׁים יָדַעְתִּי כִּי־נָתַן יְהוָה לְכֶם אֶת־הָאָרֶץ וְכִי־נִפְלְאָה אִימַתְכֶם
עָלִינוּ וְכִי נִמְגַו כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם:

(י) כִּי שָׁמַעְנוּ אֶת אֲשֶׁר־הוֹבִישׁ יְהוָה אֶת־מִי יַם־סוּף מִפְּנֵיכֶם בְּצִאתְכֶם
מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֶבֶר הִירְדָן לְסִיחֹן וּלְעוֹג
אֲשֶׁר הִחְרַמְתֶּם אוֹתָם:

(יא) וְנִשְׁמַע וַיִּמַּס לְבַבָּנוּ וְלֹא־קָמָה עוֹד רִיחַ בְּאִישׁ מִפְּנֵיכֶם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הוּא אֱלֹהִים בְּשָׂמַיִם מַמְעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת:

ג: גבעונים

יהושע ט, ט - יא

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מֵאָרֶץ רְחוֹקָה מָאֵל בָּאוּ עֲבָדֶיךָ לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־
שָׁמַעְנוּ שָׁמְעוּ וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה בְּמִצְרַיִם:

(י) וְאֵת | כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה לְשָׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בָּעֶבֶר הִירְדָן לְסִיחֹן מֶלֶךְ
חֶשְׁבֹן וּלְעוֹג מֶלֶךְ־הַבְּשָׁן אֲשֶׁר בְּעִשְׁתָּרוֹת:

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֵלָינוּ וְקִינֵינוּ וְכָל־יֹשְׁבֵי אֶרְצֵנוּ לֵאמֹר קָחוּ בְיַדְכֶם צִידֵה לְדָרֶךְ
וּלְכוּ לְקִרְאֲתֶם וְאִמְרַתֶם אֲלֵיהֶם עֲבָדֵיכֶם אֲנַחְנוּ וְעַתָּה כְּרַתוּ־לָנוּ בְרִית:

ד: פלשתים

שמואל א ה, ז - ח

(ז) וַיִּרְאוּ הַפְּלִשְׁתִּים כִּי אָמְרוּ בָּא אֱלֹהִים אֶל־הַמַּחֲנֶה וַיֹּאמְרוּ אֹי לָנוּ כִּי לֹא
הִיְתָה כְּזֹאת אֶתְמוֹל שְׁלֹשׁ:

(ח) אֹי לָנוּ מִי יִצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים
הַמְּכִים אֶת־מִצְרַיִם בְּכָל־מַכָּה בַּמִּדְבָּר:

לא תירא מהם

דברים כ, א

(א) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אִיבֹךָ וְרֵאִיתָ סוּס וְרֶכֶב עִם רַב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
יציאת מצרים ושכר ועונש

א: המתקת המים במרה

שמות פרק טו, כ"ד-כ"ו

וַיִּלְנֹו הָעָם עַל־מִשֶּׁה לֵאמֹר מִה־נִּשְׁתָּה:
וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיֹּרֶהוּ יְהוָה עֵץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל־הַפִּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם שָׁם שָׁם לֹו חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ:
וַיֹּאמֶר

אִם־שָׁמוּעַ תִּשְׁמַע לְקוֹלוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
וְהַיִּשָּׁר בְּעִינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו
וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו
כָּל־הַמְחֻלָּה אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא־אֶשִׂים עֲלֶיךָ
כִּי אֲנִי יְהוָה רַפָּאָךְ:

ב: מן

שמות טז, ו

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עָרַב וַיִּדְעַתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

דברים ח, ב - ג

(ב) וַזְכַּרְתָּ אֶת־כָּל־הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר הוֹלִיכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ זֶה אַרְבַּעִים שָׁנָה בַּמִּדְבָּר לְמַעַן עֲנִתְךָ לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת־אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ הַתִּשְׁמַר מִצְוֹתוֹ מִצְוֹתָיו אִם־לֹא:
(ג) וַיַּעֲנֶה וַיִּרְעֶבְךָ וַיִּיאָכְלֶךָ אֶת־הַמֶּן אֲשֶׁר לֹא־יִדְעַתָּ וְלֹא יִדְעוּן אֲבֹתֶיךָ לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל־הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יַחֲיֶה הָאָדָם כִּי עַל־כָּל־מוֹצֵא פִי־יְהוָה יַחֲיֶה

ג: ברית הר סיני

שמות י"ט, ג - ו

(ג) ומִשֶּׁה עָלָה אֶל־הָאֱלֹהִים וַיְקַרְא אֵלָיו יְהוָה מִן־הָהָר לֵאמֹר

כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתֹגִיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ד) אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל־כַּנְפֵי

נְשָׁרִים וְאָבֵא אֶתְכֶם אֵלַי:

(ה) וְעַתָּה אִם־שָׁמְעוּ תִשְׁמְעוּ בְקִלִּי וְשִׁמַּרְתֶּם אֶת־בְּרִיתִי וְהִיִּיתֶם

לִי סֻגְלָה מִכָּל־הָעַמִּים כִּי־לִי כָל־הָאָרֶץ:

(ו) וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי מִמְּלַכְתּוֹת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ

אֵלָה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבֹר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שמות כ, ב - ו

(ב - ג) אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדִּים לֹא

יְהִי־הַלֶּךְ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל־פְּנֵי:

(ד) לֹא תַעֲשֶׂה־לָּךְ פֶּסֶל וְכָל־תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ

מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ:

(ה) לֹא־תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קָנָא פֹקֵד עֵזֶן

אֶבֶת עַל־בְּנֵי עַל־שְׁלֵשִׁים וְעַל־רִבְעִים לְשָׁנָאִי:

(ו) וְעַשֶׂה חֶסֶד לְאֱלֹפִים לְאֵהָבִי וּלְשֹׂמְרֵי מִצְוֹתַי:

ד: ורם לבבך ושכחת

דברים ח, יא

(יא) הַשֹּׁמֵר לְךָ פְּוֹת־שִׁבְחַת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְבַלְתִּי שָׁמַר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו

וְחִקְתָּיו אֲשֶׁר אֲנֹכִי מְצוֹן הַיּוֹם:

(יב) פְּוֹת־אֲכַל וְשִׁבְעַת וּבָתִּים טָבִים תִּבְנֶה וַיִּשְׁבַּת:

(יג) וּבִקְרָךְ וְצִאֲנָךְ יִרְבֵּן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה־לָּךְ וְכָל אֲשֶׁר־לָּךְ יִרְבֶּה:

(יד) וְרָם לְבַבְךָ וּשְׁכַחַת אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת

עבדים:

(טו) המוליכך במדבר הגדל והגורא נחשׁו שרף ועקרב וצמאון אשר איז מים המוציא לך מים מצור החלמיש:

(טז) המאכלך מן המדבר אשר לא ידעו אבתיך למען ענתך ולמען נסתך להיטבך באחריתך:

(יז) ואמרת בלבבך פחלי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה:

(יח) וזכרת את יהוה אלהיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבתיך כיום הזה:

ה: ראיתם את מוסר יי במצרים

דברים יא, א - יז

(א) ואהבת את יהוה אלהיך ושמרת משמרתו וחקתיו ומשפטיו ומצותיו כל הימים:

(ב) וידעתם היום כיון לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו את מוסר יהוה אלהיכם את גדלו את ידו החזקה וזרעו הנטויה:

(ג) ואת אתתיו ואת מעשיו אשר עשה בתוך מצרים לפרעה מלך מצרים ולכל ארצו:

(ד) ואשר עשה לחיל מצרים לסוסיו ולרכבו אשר הציף את מי ים סוף על פניהם ברדפם אחריכם ויאבדם יהוה עד היום הזה:

(ה) ואשר עשה לכם במדבר עד באכם עד המקום הזה:

(ו) ואשר עשה לדתו ולאבירם בני אליאב בוראונו אשר פצתה הארץ את פיה ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל:

(ז) כי עיניכם הראת את כל מעשה יהוה הגדל אשר עשה:

(ח) ושמרתם את כל המצוה אשר אנכי מצוה היום למען תחזקו ובאתם וירשתם את הארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה:

(ט) ולמען תאריכו ימים על האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם ולזרעם ארץ זבת חלב ודבש: ס

(י) כי הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר

יִצְאֲתֶם מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעוֹ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלָהּ כְּגֹן הַיָּרֵק:
 (יא) וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבִקְעֹת לְמִטְר
 הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּהֲמִים:

(יב) אֶרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ דִּרַשׁ אֶתָּה תְּמִיד עֵינֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מְרִשִׁית
 הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה:

(יג) וְהָיָה אִם־שָׁמַעַתְּ שָׁמְעוּ אֶל־מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִכִּי מְצִוָּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לֹא־הִבָּה
 אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם:

(יד) וְנָתַתִּי מִטְר־אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתָּ דָגָה וְתִירֹשֶׁךָ וַיִּצְהַרְךָ:
 (טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעְתָּ:

(טז) הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסִרְתֶּם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים
 וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם:

(יז) וְחָרָה אַף־יְהוָה בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן
 אֶת־יְבוּלָהּ וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם:

ו: תוכחת משנה תורה

דברים כח, ס

וְהָשִׁיב בָּךְ אֶת כָּל־מְדוּה מְצָרִים אֲשֶׁר יָגַרְתָּ מִפְּנֵיהֶם וּדְבָקוּ בָּךְ:

דברים כח, סח

וְהָשִׁיבְךָ יְהוָה מְצָרִים בְּאִנְיֹת בְּדַרְךָ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לָךְ לֹא־תִסִּיף עוֹד לְרֹאֲתָהּ
 וְהִתְמַכְרְתֶם שָׁם לְאִיבִיד לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת וְאִין קָנָה: ס

דברי יתרו

שמות יח, יא

(י) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בְּרוּךְ יְהוָה אֲשֶׁר הֲצִיל אֶתְכֶם מִיַּד מְצָרִים וּמִיַּד פְּרַעֲה אֲשֶׁר
 הֲצִיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מְצָרִים:

(יא) עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מְכַל־הָאֱלֹהִים כִּי בַדְבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם:



יציאת מצרים ואיסור עבודה זרה

שמות יב, ב

(יב) וְעַבְרַתִּי בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם בְּלֵילָה הַזֶּה וְהִכִּיתִי כָל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד-בְּהֵמָה וּבְכָל-אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעַשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

דברים ו, יב - טו

(יב) הַשֹּׁמֵר לָךְ פְּנֵת-שֹׁכֵחַ אֶת-יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

(יג) אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֶתוֹ תַעֲבֹד וּבִשְׂמוֹ תִשָּׁבַע:

(יד) לֹא תִלְכוּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיכֶם:

(טו) כִּי אֵל קָנָא יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּקַרְבֶּךָ פְּוִיחָרָה אֶף-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּךְ וְהִשְׁמִידֶךָ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה:

דברים יג, ו

(ו) וְהִנְבִּיא הֵהוּא אֹ חֵלֶם הַחֲלוּם הֵהוּא יוֹמֵת כִּי דְבַר-סֵרָה עַל-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַפְדֶּךָ מִבַּיִת עַבְדִּים לְהַדְיַחְךָ מִן-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַכֵּת בָּהּ וּבַעֲרַתְּ הָרַע מִקֶּרְבֶּךָ:

דברים יג, יא

(יא) וְסָקַלְתוּ בְּאֲבָנִים וּמָת כִּי בָשַׁשׁ לְהַדְיַחְךָ מֵעַל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאָךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים:

יהושע כד, טז - יח

(טז) וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמְרוּ חֲלִילָה לָנוּ מֵעַזְב אֶת-יְהוָה לַעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

(יז) כִּי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלָה אֶתְנוּ וְאֶת-אֲבוֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עַבְדִּים וְאֲשֶׁר עָשָׂה לַעֲיִנֵינוּ אֶת-הָאֲתוֹת הַגְּדוֹלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּשְׁמְרֵנוּ בְּכָל-הַדָּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכָנוּ בָּהּ וּבְכָל הָעַמִּים אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בְּקִרְבָּם:

(יח) וַיִּגְרַשׁ יְהוָה אֶת-כָּל-הָעַמִּים וְאֶת-הָאֲמָרִי יָשַׁב הָאֶרֶץ מִפְּנֵינוּ גַם-אֲנָחְנוּ

נַעֲבֹד אֶת־יְהוָה כִּי־הוּא אֱלֹהֵינוּ:

מלכים ב יז, ז - ח

(ז) וַיְהִי כִּי־חֲטָאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַמַּעֲלָה אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִתַּחַת יַד פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיִּירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:
(ח) וַיִּלְכְּדוּ בַחֲקוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ

מלכים ב יז, לה - לו

(לה) וַיִּכְרַת יְהוָה אֹתָם בְּרִית וַיְצַנֵּם לֵאמֹר לֹא תִירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא־תִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדוּם וְלֹא תִזְבְּחוּ לָהֶם:
(לו) כִּי אִם־אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר הֵעִלָּה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְזִרוּעַ נְטוּיָה אֹתוֹ תִירָאוּ וְלוֹ תִשְׁתַּחֲווּ וְלוֹ תִזְבְּחוּ:
(לז) וְאֶת־הַחֲקִים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַב לְכֶם תִּשְׁמְרוּ וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵהִימִים וְלֹא תִירָאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים



לי כל בכור ביום הכותי

שמות יג, טו

(טו) וַיְהִי כִּי־הִקְשָׁה פְּרַעֲהַ לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהֲרֹג יְהוָה כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בַּהֲמָה עַל־כֵּן אֲנִי זֹבֵחַ לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְסָדָה:

במדבר ג, יא - יג

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
(יב) וְאֲנִי הִנֵּה לֹקַחְתִּי אֶת־הַלוּיִם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלוּיִם:
(יג) כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בַּהֲמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה: ס

במדבר ה, יד - יז

(יד) והבדלת את־הלוים מתוך בני ישראל והיו לי הלוים:
 (טו) ואחר־כן יבאו הלוים לעבד את־אהל מועד וטהרת אתם והנפת אתם
 תנופה:

(טז) כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני ישראל תחת פטרת כל־רחם בכור
 כל מבני ישראל לקחתי אתם לי:

(יז) כי לי כל־בכור בבני ישראל באדם ובבהמה ביום הפתי כל־בכור בארץ
 מצרים הקדשתי אתם לי:



עבדי הם אשר הוצאתי מארץ מצרים

ויקרא כה, מב

(לט) וכי־מוך אֶחֶיד עֶמֶךָ וּנְמַכְרֶלְךָ לֹא־תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד:

(מ) כְּשֹׁכֵיר כְּתוֹשֵׁב יִהְיֶה עִמָּךְ עַד־שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עִמָּךְ:

(מא) וַיֵּצֵא מֵעֶמֶךָ הוּא וּבְנָיו וְעֹשֵׁב אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל־אֶחָזֶת אִבְתּוֹ יָשׁוּב:

(מב) כִּי־עַבְדֵי הֵם אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְרוּ מִמִּכְרַת

עֶבֶד:



כי גרים הייתם בארץ מצרים

א. וגר לא תונה ולא תלחצנו

שמות כב, כ - כג

וְגֵר לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.

כָּל אֲלֻמְנָה וַיְתוֹם לֹא תַעֲנוּן.

אִם עֵינָה תַעֲנֶה אֹתוֹ כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ.

וַחֲרָה אִפִּי וַחֲרָגְתִּי אֶתְכֶם בְּחָרֵב וְהָיוּ נְשִׁיכֶם אֲלֻמְנוֹת וּבְנֵיכֶם יִתָּמִים.

ב. ואתם ידעתם את נפש הגר

שמות כג, ט

וְגַר לֹא תִלְחָץ

וְאַתֶּם יְדַעְתֶּם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

ג. ואהבת לו כמוך

ויקרא יט, לג - לד

וְכִי־יִגֹּר אִתְּךָ גֵר בְּאֶרְצְכֶם לֹא תוֹנֶה אֹתוֹ:

כַּאֲזַרְח מִפֶּסֶחַ יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם וְאַהֲבַתְּ לוֹ כְּמוֹד כִּי־גֵרִים הֵייתֶם

בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

ד. ואהבתם את הגר

דברים יז - יז

כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדַנִּי הָאֲדֹנִים הָאֵל הַגָּדֹל הַגָּבֹר

וְהַנּוֹרָא אֲשֶׁר לֹא־יִשָּׂא פָנָיו וְלֹא יִקַּח שָׂחָד:

עֲשֵׂה מִשְׁפֵּט יְתוֹם וְאַל־מַנְהָ וְאַהֲבֵה גֵר לְתַת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה:

וְאַהֲבַתֶּם אֶת־הַגֵּר כִּי־גֵרִים הֵייתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם:

לא תתעב מצרי

דברים כג, ח - ט

לֹא־תִתְעַב אֲדָמִי כִּי אֶחִיד הוּא לֹא־תִתְעַב מִצְרֵי כִּי־גֵר הֵייתָ בְּאֶרֶץ:

בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דֹּר שְׁלִישִׁי יִבֵּא לָהֶם בְּקֶהֱל יְהוָה: ס

גרים ותושבים אתם עמדי

ויקרא כה, כג

וְהָאֶרֶץ לֹא תִמְכַּר לְצַמְתָּת כִּי־לִי הָאֶרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אַתֶּם עַמְדִּי:

וזכרת כי עבדת היית בארץ מצרים

א. על כן צוך לעשות את השבת

דברים ה, יד - טו

וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל-מְלֶאכֶה אַתָּה וּבִנְךָ-וּבִתֶּךָ
וְעַבְדְּךָ-וְאִמְתֶּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרֶךָ וְכָל-בְּהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יָנוּחַ
עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ כַּמִּוֶּדֶד:

וְזָכַרְתָּ כִּי-עַבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיֹּצִיאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזֵרַע נְטוּיָה עַל-פְּנֵי צוֹף יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת: ס

ב. הענק תעניק לו

דברים טו, ז - טו

כִּי-יְהִיֶּה בְךָ אֲבִיוֹן מֵאֶחָיךָ בְּאֶחָד שַׁעְרֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לֹא תֹאמַץ אֶת-לִבְבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת-יְדֶיךָ מֵאֶחָיךָ הָאֲבִיוֹן:
כִּי-פָתַח תִּפְתָּח אֶת-יְדֶיךָ לוֹ וְהַעֲבַט תַּעֲבִיטְנוּ דֵי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יַחֲסֵר לוֹ:
הַשְּׁמֵר לָךְ פְּוִי-יְהִיָּה דְבָר עִם-לִבְבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר קָרְבָּה שְׁנַת-הַשְּׁבַע שְׁנַת
הַשְּׁמִטָּה וְרַעַה עֵינֶךָ בְּאֶחָיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן לוֹ וְקִרָא עֲלֶיךָ אֶל-יְהוָה וְהָיָה
בְּךָ חֲטָא:

נָתַן תִּתֵּן לוֹ וְלֹא-יִרַע לְבָבְךָ בְּתַתֶּךָ לוֹ כִּי בְגִלְלוּ הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרְכֶךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-מַעֲשֶׂיךָ וּבְכָל מְשַׁלַּח יְדֶיךָ:
כִּי לֹא-יִחַדֵּל אֲבִיוֹן מִקְרֹב הָאֶרֶץ עַל-פְּנֵי אֲנָכִי מִצְוֶךָ לֵאמֹר פָּתַח תִּפְתָּח אֶת-
יְדֶיךָ לְאֶחָיךָ לַעֲנִיָּה וְלְאֲבִינֶךָ בְּאֶרֶץ: ס

כִּי-יִמְכַר לָךְ אֶחָיךָ הָעֵבְרִי אֹו הָעֵבְרִיָּה וְעַבְדְּךָ שֵׁשׁ שָׁנִים וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִת
תְּשַׁלְּחֵנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ:

וְכִי-תְשַׁלְּחֵנוּ חֲפָשִׁי מֵעִמְךָ לֹא תְשַׁלְּחֵנוּ רִיקָם:

הַעֲנִיק תַּעֲנִיק לוֹ מִצְאֲנָה וּמְגָרְנָה וּמִיִּקְבָּה אֲשֶׁר בְּרַכָּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ תִתֵּן-לוֹ:

וְזָכַרְתָּ כִּי עַבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל-פְּנֵי אֲנָכִי מִצְוֶךָ

אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם:

ג. ושמחת אתה והגר

דברים טז, י - יב

וְעֲשִׂיתָ חַג שִׁבְעוֹת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ מִסֹּת נְדִבְתַּי יָדְךָ אֲשֶׁר תִּתֶּן כַּאֲשֶׁר יְבָרְכֶךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

וְשִׂמְחֶתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֹתָהּ וּבִנְךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ וְהַלְוִי אֲשֶׁר
בְּשַׁעְרֶיךָ וְהַגֵּר וְהַיְתוּם וְהָאֲלֻמָּנָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ בְּמִקְוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשֹׂכְנֵי שְׁמוֹ שָׁם:

וּזְכַרְתָּ כִּי־עַבְדְּ הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וְשִׁמְרַתָּ וְעֲשִׂיתָ אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה:

ד. לא תטה משפט גר

דברים כד, י - יח

כִּי־תִשֶׂה בְרַעַף מִשְׁאֵת מְאֹמָה לֹא־תִבָּא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עִבְטוֹ:

בְּחוּץ תַּעֲמִד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אֹתָהּ נָשָׂה בּוֹ יוֹצִיא אֵלָיְךָ אֶת־הָעִבּוֹט הַחוּצָה:
וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשָּׁכַב בְּעִבְטוֹ:

הַשֹּׁבֵב תִּשָּׁיב לוֹ אֶת־הָעִבּוֹט כִּבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשִׁלְמָתוֹ וּבְרִכְךָ וְלֹדֵי תִהְיֶה
צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

לֹא־תַעֲשֶׂק שֹׁכֵר עָנִי וְאֲבִיּוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בְּשַׁעְרֶיךָ:
בְּיוֹמוֹ תִּתֶּן שֹׁכְרוֹ וְלֹא־תִבּוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־
נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְּךָ חֲטָא: ס
לֹא־יוֹמְתוּ אֲבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוֹמְתוּ עַל־אֲבוֹת אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יוֹמְתוּ: ס

לא תטה משפט גר יתום ולא תחבל בגד אלמנה:

וּזְכַרְתָּ כִּי עַבְדְּ הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מְצֻדָּה
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס

ה. לא תעולל אחריך

דברים כד, יט - כב

כִּי תִקְצַרְוּ קִצְיֹרֶךָ בְּשׂוֹדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עִמָּר בְּשׂוֹדָה לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לִיתּוֹם
 וְלֹא לַמֵּגֵן יִהְיֶה לְמַעַן יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ:
 כִּי תַחֲבֹט זֵיתֶךָ לֹא תִפְאֹר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לִיתּוֹם וְלֹא לַמֵּגֵן יִהְיֶה: ס
 כִּי תִבְצַל כְּרֶמֶךָ לֹא תַעֲוִלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לִיתּוֹם וְלֹא לַמֵּגֵן יִהְיֶה:
 וְזָכַרְתָּ כִּי־עֲבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־כֵּן אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה:
 ס

הגאולה העתידה ויציאת מצרים

הגאולה כיציאת מצרים

ישעיהו יא, יא - יז

(יא) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָיו שְׁנֵית יָדוֹ לְקִנּוֹת אֶת־שָׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר
 יִשָּׂאֵר מֵאֲשׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפְתָּרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמִמֵּעִילַם וּמִשְׁנַעַר וּמִחַמַּת וּמֵאֵי
 הַיַּם:
 (יב) וְנָשָׂא נֶס לְגוֹיִם וְאָסַף נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יִקְבֹּץ מֵאַרְבַּע כְּנָפוֹת
 הָאָרֶץ:
 (יג) וְסָרַח קִנְאֵת אֶפְרַיִם וְצַרְרֵי יְהוּדָה יִכְרְתוּ אֶפְרַיִם לֹא־יִקְנָא אֶת־יְהוּדָה
 וְיְהוּדָה לֹא־יִצַּר אֶת־אֶפְרַיִם:
 (יד) וְעָפוּ בְּכַתֵּף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יִבְזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֲדוּם וּמוֹאָב מִשְׁלוּחַ
 יָדָם וּבְגֵי עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם:
 (טו) וְהַחֲרִים יְהוָה אֶת לְשׁוֹן יַם־מִצְרַיִם וְהִגִּיף יָדוֹ עַל־הַנְּהַר בְּעֵינַם רִוְחוֹ וְהִכְהִי
 לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהַדְרִיף בְּנַעֲלִים:
 (טז) וְהִיתָה מְסֻלָּה לְשָׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂאֵר מֵאֲשׁוּר כַּאֲשֶׁר הִיתָה לְיִשְׂרָאֵל
 בַּיּוֹם עָלְתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

הושע ב, טז - יז

(טז) לָכֵן הִגָּה אֲנֹכִי מִפְתִּיחַ וְהִלְכְתִּיחַ הַמְדַבֵּר וּדְבַרְתִּי עַל־לְבָב:

(יז) וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כַּרְמִיָּה מִשֶּׁם וְאֶת־עֵמֶק עֶכוֹר לְפֶתַח תְּקוּהָ וְעִנְתָּה שְׁמָה כִּימֵי נְעוּרֶיהָ וְכִיּוֹם עֲלֹתָהּ מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם:

מיכה ז, טו

כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת:

כשם שגאלם ממצרים למען שמו כך יגאלם למען שמו

יחזקאל פרק טז

(א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

(ב) בְּזֶדְאָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַם אֶת־תּוֹעֲבֹתֶיהָ:

(ג) וְאָמַרְתְּ כֹה־אָמַר אֲדַנִּי יְהוָה לִירוּשָׁלַם מְכַרְתִּיךָ וּמִלְדוֹתֶיךָ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךָ הָאֱמֹרִי וְאִמֶּךָ חֲתִית:

(ד) וּמִלְדוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַוּלְדוֹת אֶתְךָ לֹא־כָרַת שִׁרְךָ וּבָמִים לֹא־רָחַצְתְּ לְמִשְׁעֵי וְהַמְלִיחַ לֹא הִמְלַחְתְּ וְהַחֲתֵל לֹא חֲתַלְתְּ:

(ה) לֹא־חָסָה עָלֶיךָ עֵינַי לַעֲשׂוֹת לָךְ אֶחַת מֵאֵלֶּה לְחַמְלָה עָלֶיךָ וְתִשְׁלַכִּי אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּגַעַל נִפְשֶׁךָ בְּיוֹם הַלְדוֹת אֶתְךָ:

(ו) וְאָעֵבַר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי:

(ז) רַבְּבָה כְּצִמַח הַשָּׂדֶה נָתַתִּיךָ וְתַרְבִּי וְתַגְדְּלִי וְתַבְּאִי בְעַדֵּי עַדְיִים שָׂדִים נִכְנְנִי וְשִׁעְרֶךָ צִמַח וְאֵת עֵרֶם וְעֵרִיָּה:

(ח) וְאָעֵבַר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ וְהִנֵּה עֵתְךָ עֵת דְדוֹיִם וְאֶפְרָשׁ כְּנָפַי עָלֶיךָ וְאֶכְסֶה עָרוֹתֶיךָ וְאֶשְׁבַּע לָךְ וְאֶבּוֹא בְּבֵרִית אִתְךָ נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה וְתַהֲיִי לִי:

(ט) וְאֶרְחֶצֶךָ בַּמַּיִם וְאֶשְׁטֶף דַּמֶּיךָ מֵעָלֶיךָ וְאֶסְכַּךְ בַּשָּׁמֶן:

(י) וְאֶלְבִּישְׁךָ רִקְמָה וְאֶנְעֵלְךָ תַּחַשׁ וְאֶחַבְּשֶׁךָ בַּשֵּׁשׁ וְאֶכְסֶךָ מִשִּׁי:

(יא) וְאָעֲדָךְ עָדִי וְאֶתְנַה צְמִידִים עַל־יְדֶיךָ וְרִבִּיד עַל־גְּרוֹנְךָ:

(יב) וְאֶתְּנֶנּוּ נֹזֵם עַל־אֶפְךָ וְעִגְלִים עַל־אֲזְנוֹיךָ וְעִטְרַת תְּפָאֶרֶת בְּרֹאשְׁךָ:

(יג) וְתַעֲדִי זָהָב וְכֶסֶף וּמַלְבוּשֶׁךָ שִׁשִּׁי וְשֵׁשׁ וְמִשִּׁי וְרִקְמָה סֶלֶת וְדָבַשׁ וְשָׁמֶן אֶכְלֵתִי וְאֶכְלֵת וְתִיפִי בְּמָאֵד מָאֵד וְתִצְלַחִי לְמַלּוּכָה:

(יד) וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בְּגוֹיִם בְּיַפְיֶךָ כִּי־ן כָּלִיל הוּא בְּהַדְרִי אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי עָלֶיךָ נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה:

(טו) וְתַבְּטַחִי בְּיַפְיֶךָ וְתַזְנִי עַל־שִׁמְךָ וְתִשְׁפְּכִי אֶת־תְּזוֹנוֹתֶיךָ עַל־כָּל־עוֹבֵר לִי־

יְהִי:

(טז) וּתְקַחִי מִבְּגְדֵיךָ וּתַעֲשִׂי־לְךָ בְּמוֹת טְלָאוֹת וּתְזַנְּי עֲלֵיהֶם לֹא בָאוֹת וְלֹא

יְהִיהָ:

(יז) וּתְקַחִי כְּלֵי תַפְאָרְתְּךָ מִזָּהָבִי וּמִכֶּסֶּפֶי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָךְ וּתַעֲשִׂי־לָךְ צִלְמֵי זָכָר

וּתְזַנְּי־בָם:

(יח) וּתְקַחִי אֶת־בְּגְדֵי רִקְמָתְךָ וּתְכַסִּים וְשִׁמְנֵי וּקְטָרֹתַי נָתַתִּי נָתַתְּ לַפְּנֵיהֶם:

(יט) וְלַחֲמֵי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָךְ סֶלֶת וְשִׁמֹן וְדִבְשׁ הָאֵכָלְתִּיךָ וּנְתַתִּיהוּ לַפְּנֵיהֶם

לָרִיחַ נִיחַח וַיְהִי נֶאֱמַם אֲדֹנָי יְהוִה:

(כ) וּתְקַחִי אֶת־בְּנֵיךָ וְאֶת־בְּנוֹתֶיךָ אֲשֶׁר יִלְדָתְ לִי וּתְזַבְּחִים לָהֶם לֶאֱכֹל הַמַּעֲט

מִתְזַנְּתָךְ מִתְזַנְּוֹתֶיךָ:

(כא) וְתִשְׁחָטִי אֶת־בְּנֵי וְתַתְּנִים בְּהַעֲבִיר אוֹתָם לָהֶם:

(כב) וְאֵת כָּל־תְּעֻבֹתֶיךָ וּתְזַנְּתֶיךָ לֹא זָכַרְתִּי זָכַרְתְּ אֶת־יָמֵי נַעֲרֻךְ בְּהִיוֹתְךָ

עַרְם וְעָרְוָה מִתְבוֹסֶסֶת בְּדַמְךָ הָיִית:

(כג) וַיְהִי אַחֲרַי כָּל־רַעְתְּךָ אוֹי אוֹי לָךְ נֶאֱמַם אֲדֹנָי יְהוִה:

(כד) וּתְבַנִּי־לָךְ גִּב וּתַעֲשִׂי־לָךְ רִמָּה בְּכַל־רְחוֹב:

(כה) אֶל־כָּל־רֹאשׁ דָּרֶךְ בְּנֵית רִמָּתְךָ וּתְתַעֲבִי אֶת־יָפְיֶךָ וּתְפַשְׁקִי אֶת־רִגְלֶיךָ

לְכָל־עוֹבֵר וּתְרַבִּי אֶת־תְּזַנְּתָךְ תְּזַנְּוֹתֶיךָ:

(כו) וּתְזַנְּי אֶל־בְּנֵי־מִצְרַיִם שְׂכַנֶיךָ גְּדֹלֵי בָשָׂר וּתְרַבִּי אֶת־ תְּזַנְּתְךָ לְהַכְעִיסֵנִי:

(כז) וְהִנֵּה נְטִיתִי יָדִי עֲלֶיךָ וְאֶגְרַע חֶקְךָ וְאֶתְּנֶךָ בְּנַפְשׁ שְׁנְאוֹתֶיךָ בְּנוֹת פְּלִשְׁתִּים

הַנְּכַלְמוֹת מִדְּרַכְךָ זָמָה:

(כח) וּתְזַנְּי אֶל־בְּנֵי אֲשׁוּר מִבְּלַתִּי שְׁבַעְתְּךָ וּתְזַנְּי וְגַם לֹא שְׁבַעְתְּ:

(כט) וּתְרַבִּי אֶת־תְּזַנְּוֹתֶיךָ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן כְּשִׁדְמָה וְגַם־בְּזָאת לֹא שְׁבַעְתְּ:

(ל) מָה אֲמַלָּה לְבַתְּךָ נֶאֱמַם אֲדֹנָי יְהוִה בַּעֲשׂוֹתְךָ אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי מַעֲשֵׂה אֲשֶׁה־

זוֹנָה שְׁלֹטָת:

(לא) בְּבְנוֹתֶיךָ גִּבְךָ בְּרֹאשׁ כָּל־דָּרֶךְ וּרְמָתְךָ עֲשִׂית בְּכָל־ רְחוֹב וְלֹא־

הִיִּיתִי הָיִית כְּזוֹנָה לְקַלֵּס אֶתְנָן:

(לב) הָאֲשֵׁה הַמְּנַאֲפֶת תַּחַת אִישָׁה תִּקַּח אֶת־זָרִים:

(לג) לְכָל־זוֹנוֹת יִתְנוּ־נְדָה וְאֵת נָתַתְּ אֶת־נְדָנֶיךָ לְכָל־מְאָהֲבֶיךָ וּתְשַׁחֲדִי אוֹתָם

לְבוֹא אֵלֶיךָ מִסְבִּיב בְּתְזַנְּוֹתֶיךָ:

(לד) וַיְהִי־כֵן הַפֶּךָ מִזֶּה־נְשִׁים בְּתְזַנְּוֹתֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא זוֹנָה וּבַתְּךָ אֶתְנָן וְאֶתְנָן

לֹא נִתְּוֹלָךְ וְתָהִי לְהַפֵּךְ:

(לה) לִכְּנֹזֶנָה שְׁמַעֵי דְבַר־יְהוָה: פ

(לו) כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה יַעַן הִשְׁפַּךְ נַחֲשָׁתְךָ וַתִּגְלַח עַרוֹתֶיךָ בַּתְּזוּנוֹתֶיךָ עַל־מֵאֲהַבֶיךָ וְעַל כָּל־גְּלוּלֵי תוֹעֵבוֹתֶיךָ וְכַדְמֵי בְּנֵיךָ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָהֶם:

(לז) לָכֵן הִנְנִי מִקְבֵּץ אֶת־כָּל־מֵאֲהַבֶיךָ אֲשֶׁר עָרַבְתָּ עֲלֵיהֶם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר אָהַבְתָּ עַל כָּל־אֲשֶׁר שָׁנְאת וּקְבַצְתִּי אֹתָם עֲלֶיךָ מִסָּבִיב וּגְלִיתִי עַרוֹתֶיךָ אֲלֵהֶם וְרָאוּ אֶת־כָּל־עַרוֹתֶיךָ:

(לח) וּשְׁפַטְתִּיךָ מִשְׁפָּטֵי נֶאֱפוֹת וּשְׁפַכְתָּ דָם וּנְתַתִּיךָ דָם חֲמָה וּקְנָאָה:

(לט) וְנִתַּתִּי אוֹתְךָ בְּיָדָם וְהִרְסוּ גִבְךָ וְנִתְּצוּ רַמְתֶּיךָ וְהִפְשִׁיטוּ אוֹתְךָ בְּגִדֶיךָ וְלָקַחוּ כָּלֵי תַפְאֶרְתְּךָ וְהִנִּיחוּךָ עֵירָם וְעָרִיָּה:

(מ) וְהֵעֵלוּ עֲלֶיךָ קָהָל וּרְגְמוּ אוֹתְךָ בְּאֲבָן וּבַתְּקוּדָה בַּחֲרָבוֹתָם:

(מא) וְשִׁרְפוּ בַתֶּיךָ בְּאֵשׁ וְעִשׂוּ־בָךְ שְׁפָטִים לְעֵינַי נְשִׁים רַבּוֹת וְהִשְׁבַּתִּיךָ מִזֹּנָה וּגַם־אֲתַנְּנִי לֹא תִתְּנִי־עוֹד:

(מב) וְהִנַּחְתִּי חֲמַתִּי בְּךָ וְסָרָה קִנְאָתִי מִמֶּךָ וּשְׁקַטְתִּי וְלֹא אֶכְעַס עוֹד:

(מג) יַעַן אֲשֶׁר לֹא־זָכַרְתִּי זְכָרְתָּ אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיךָ וַתִּרְגְּזוּ־לִי בְּכָל־אֱלֹהִים וּגַם־אֲנִי הָאֵל דִּרְכָּדוּ בְּרֵאשׁ נִתַּתִּי נֶאֱם אֲדֹנָי יְהוִה וְלֹא עָשִׂיתִי עֲשִׂית אֶת־הַזְּמָה עַל כָּל־תוֹעֵבוֹתֶיךָ:

(מד) הִנֵּה כָל־הַמִּשָּׁל עֲלֶיךָ יִמְשַׁל לֵאמֹר כְּאִמָּה בַתָּה:

(מה) בַּת־אִמָּךְ אַתְּ גֵּעַלְת אִישָׁה וּבְנִיָּה וְאָחוֹת אָחוֹתֶיךָ אֵת אֲשֶׁר גָּעַלוּ אֲנָשִׁיָּהּ וּבְנִיָּהּ אֲמִכְּוּ חַתִּית וְאֲבִיכֹן אֲמָרִי:

(מו) וְאָחוֹתֶיךָ הַגְּדוּלָה שְׁמֵרוֹן הִיא וּבְנוֹתֶיהָ הַיּוֹשֵׁבֶת עַל־שְׂמֹאלֶיךָ וְאָחוֹתֶיךָ הַקְּטָנָה מִמֶּךָ הַיּוֹשֵׁבֶת מִיְמִינֶךָ סָדָם וּבְנוֹתֶיהָ:

(מז) וְלֹא בְּדַרְכֵיהֶן הִלַּכְתָּ וּכְתוֹעֵבוֹתֵיהֶן עָשִׂיתִי עֲשִׂית כַּמַּעַט קָטַת וַתִּשְׁחַתִּי מִזֶּה בְּכָל־דַּרְכֶיךָ:

(מח) חִי־אֲנִי נֶאֱם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־עָשַׂתָּה סָדָם אָחוֹתֶיךָ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כְּאֲשֶׁר עָשִׂית אֶת וּבְנוֹתֶיךָ:

(מט) הִנֵּה־זֶה הִיָּה עוֹן סָדָם אָחוֹתֶיךָ גָּאוֹן שְׁבַע־לָחֶם וְשָׁלוֹת הַשֶּׁקֶט הִיָּה לָהּ וּלְבְנוֹתֶיהָ וַיִּדְעֵנִי וְאֲבִיוֹן לֹא הִחֲזִיקָה:

(נ) וַתִּגְבְּהֵינָה וַתַּעֲשִׂינָה תוֹעֵבָה לְפָנַי וְאָסִיר אֶתְּהֶן כְּאֲשֶׁר רָאִיתִי: ס

(נא) וְשְׁמֵרוֹן כַּחֲצֵי חֲטָאתֶיךָ לֹא חֲטָאָה וַתִּרְבֵּי אֶת־תוֹעֵבוֹתֶיךָ מִהֵנָּה וַתִּצְדַּקִּי

- את־אחותך אחותיך בכל־תועבותיך אשר עשיתי עשית:
 (נד) גם־אתו שאי כלמתך אשר פללת לאחותך בחטאתיך אשר־התעבת
 מהן תצדקנה ממך וגם־את בושי ושאיי כלמתך בצדקתך אחיותך:
 (נג) ושבתי את־שבית־הן את־שבית שבות סדם ובנותיה ואת־שבית שבות
 שמרון ובנותיה ושבית ושבית שביתך בתוכהנה:
 (נד) למען תשאיי כלמתך ונכלמת מכל אשר עשית בנחמך אתן:
 (נה) ואחותיך סדם ובנותיה תשבנן לקדמתן ושמרון ובנותיה תשבנן לקדמתן
 ואת ובנותיך תשבנינה לקדמתכן:
 (נו) ולוא היתה סדם אחותך לשמועה בפיו ביום גאונך:
 (נז) בטרם תגלה רעתך כמו עת חרפת בנות־אדם וכל־ סביבותיה בנות
 פלשתים השאטות אותך מסביב:
 (נח) את־זמתך ואת־תועבותיך את נשאתים נאם יהוה: ס
 (נט) כי כה אמר אדני יהוה ועשית ועשיתי אותך כאשר עשית אשר־בגית
 אלה להפר ברית:
 (ס) וזכרתי אני את־בריתי אותך בימי נעוריך והקמותי לך ברית עולם:
 (סא) וזכרת את־דרכיך ונכלמת בקחתך את־אחותיך הגדלות ממך אל־
 הקטנות ממך ונתתי אתהן לך לבנות ולא מבריתך:
 (סב) והקימותי אני את־בריתי אתך וידעת כי־אני יהוה:
 (סג) למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי־לך
 לכל־אשר עשית נאם אדני יהוה: ס

יחזקאל פרק כ

- (א) ויהיו בשנה השביעית בחמשי בעשור לה' ב' באו אנשים מזקני ישראל
 לדרש את־יהוה וישבו לפני: ס
 (ב) ויהי דבר־יהוה אלי לאמר:
 (ג) בן־אדם דבר את־זקני ישראל ואמרת אליהם כה אמר אדני יהוה ה' ה' לדרש
 אתי אתם באים חי־אני אם־אדרש לכם נאם אדני יהוה:
 (ד) התשפט אתם התשפוט בן־אדם את־תועבת אבותם הודיעם:
 (ה) ואמרת אליהם כה־אמר אדני יהוה ביום בחרי בישראל ואשא ידי
 לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני יהוה
 אלהיכם:

(ו) ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל- ארץ אשר-
תרתי להם זבת חלב ודבש צבי היא לכל- הארצות:

(ז) ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגדולי מצרים אל- תטמאו אני
יהוה אלהיכם:

(ח) וימרו-בי ולא אבו לשמע אלי איש את-שקוצי עיניהם לא השליכו ואת-
גדולי מצרים לא עזבו ואמר לשפד חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך
ארץ מצרים:

(ט) ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר-המה בתוכם אשר
נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים:

(י) ואוציאם מארץ מצרים ואבאם אל-המדבר:

(יא) ואתן להם את-חקותי ואת-משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם
האדם וחי בהם:

(יב) וגם את-שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני
יהוה מקדשם:

(יג) וימרו-בי בית-ישראל במדבר בחקותי לא-הלכו ואת- משפטי מאסו
אשר יעשה אתם האדם וחי בהם ואת- שבתתי חללו מאד ואמר לשפד
חמתי עליהם במדבר לכלותם:

(יד) ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הוצאתים לעיניהם:

(טו) וגם-אני נשאתי ידי להם במדבר לבלתי הביא אותם אל- הארץ אשר-
נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל-הארצות:

(טז) יען במשפטי מאסו ואת-חקותי לא-הלכו בהם ואת- שבתותי חללו כי
אחרי גדוליהם לבם הלך:

(יז) ותחס עיני עליהם משחתם ולא-עשיתי אותם כלה במדבר:

(יח) ואמר אל-בניהם במדבר בחוקי אבותיכם אל-תלכו ואת- משפטיהם
אל-תשמרו ובגדוליהם אל-תטמאו:

(יט) אני יהוה אלהיכם בחקותי לכו ואת-משפטי שמרו ועשו אותם:

(כ) ואת-שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם:

(כא) וימרו-בי הבנים בחקותי לא-הלכו ואת-משפטי לא- שמרו לעשות
אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם את- שבתותי חללו ואמר לשפד
חמתי עליהם לכלות אפי בם במדבר:

(כב) והשבתי את־ידי ואַעֲשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחַל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
הוֹצֵאתִי אוֹתָם לְעֵינֵיהֶם:

(כג) גַּם־אֲנִי נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדַי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְהַפְיֵץ אֶתְּם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹת אוֹתָם
בְּאַרְצוֹת:

(כד) יָעַן מִשְׁפָּטִי לֹא־עָשׂוּ וְחֻקוֹתֵי מֶאֶסוּ וְאֶת־שִׁבְתוֹתַי חָלְלוּ וְאַחֲרַי גְּלוּלֵי
אֲבוֹתָם הָיוּ עֵינֵיהֶם:

(כה) וְגַם־אֲנִי נִתְתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים לֹא יָחִיו בָּהֶם:

(כו) וְאַטְמָא אוֹתָם בַּמִּתְנוּתָם בְּהַעֲבִיר כָּל־פֶּטֶר רַחַם לְמַעַן אֲשַׁמֵּם לְמַעַן
אֲשֶׁר יִדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָה: ס

(כז) לָכֵן דִּבֶּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּזוֹאֲדָם וְאִמְרַתְּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה
עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בַּמַּעַל בִּי מֵעַל:

(כח) וְאֲבִיאֵם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדַי לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ כָּל־
גְּבֻעָה רָמָה וְכַל־עֵץ עֵבֶת וַיִּזְבְּחוּ־שָׁם אֶת־זִבְחֵיהֶם וַיִּתְּנוּ־שָׁם כַּעַס קֶרְבָּנָם
וַיִּשְׂמוּ שָׁם רִיחַ נִיחֻחֵיהֶם וַיִּסִּיכוּ שָׁם אֶת־נִסְכֵיהֶם:

(כט) וְאָמַר אֲלֵיהֶם מַה הַבְּמָה אֲשֶׁר־אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם וַיִּקְרָא שְׁמָהּ בְּמָה עַד
הַיּוֹם הַזֶּה:

(ל) לָכֵן אָמַרְוּ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הַבְּדַרְדֵּר אֲבוֹתֵיכֶם אֶתְּם
נְטֻמָּאִים וְאַחֲרַי שְׁקוּצִיָּהם אֶתְּם זָנִים:

(לא) וּבִשְׂאֵת מִתְּנִיתֵיכֶם בְּהַעֲבִיר בְּנֵיכֶם בְּאֵשׁ אֶתְּם נְטֻמָּאִים לְכָל־גְּלוּלֵיכֶם
עַד־הַיּוֹם וְאֲנִי אֲדַרְשׁ לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חִי־אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־אֲדַרְשׁ
לָכֶם:

(לב) וְהֵעֵלָה עַל־רוּחְכֶם הָיוּ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁרוּ אֶתְּם אֲמַרִים נִהְיָה כְּגוֹיִם
כַּמִּשְׁפָּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשֵׁרֶת עֵץ וְאֲבָן:

(לג) חִי־אֲנִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אִם־לֹא בְּיַד חֲזָקָה וּבְזוֹרֵעַ נְטוּיָה וּבְחֻמָּה שְׁפוּכָה
אֲמַלּוֹךְ עֲלֵיכֶם:

(לד) וְהוֹצֵאתִי אֶתְּכֶם מִן־הַעַמִּים וּקְבַצְתִּי אֶתְּכֶם מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוּצְתֶם
בְּסֵם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזוֹרֵעַ נְטוּיָה וּבְחֻמָּה שְׁפוּכָה:

(לה) וְהִבֵּאתִי אֶתְּכֶם אֶל־מִדְבַר הַעַמִּים וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתְּכֶם שָׁם פָּנִים אֶל־פָּנִים:

(לו) כֹּאֲשֶׁר נִשְׁפָּטְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בַּמִּדְבָּר אֲרָץ מִצְרַיִם כֹּן אֲשַׁפֵּט אֶתְּכֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה:

(לז) וְהֶעֱבַרְתִּי אִתְּכֶם תַּחַת הַשֶּׁבֶט וְהִבֵּאתִי אִתְּכֶם בְּמִסְרַת הַבְּרִית:
 (לח) וּבְרוּתֵי מִכֶּם הַמְרָדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל-
 אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹא וְיִדְעֶתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה:
 (לט) וְאַתֶּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמְרוּ אֲדַנִּי יְהוָה אִישׁ גְּלוּלֵי לְכוּ עִבְדוּ וְאַחַר אִם־
 אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלַי וְאַת־שֵׁם קִדְשִׁי לֹא תַחֲלֹל־עוֹד בְּמִתְנַוְתִּיכֶם וּבְגִלוּלֵיכֶם:
 (מ) כִּי בְהַרְקֹדְשֵׁי בְהָרוּ מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר אֲדַנִּי יְהוָה שֵׁם יַעֲבֹדְנִי כָל־בַּיִת
 יִשְׂרָאֵל כֹּל־הַ בְּאֶרֶץ שֵׁם אֶרְצָם וְשֵׁם אֲדָרוּשׁ אֶת־תְּרוֹמְתֵיכֶם וְאַת־דְּאִשִּׁית
 מִשְׁאוֹתֵיכֶם בְּכָל־קִדְשֵׁיכֶם:
 (מא) בְּרִיחַ נִיחַח אֶרְצָה אִתְּכֶם בְּהוֹצִיאִי אִתְּכֶם מִן־הָעַמִּים וְקִבְצַתִּי אִתְּכֶם
 מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נִפְצַתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם:
 (מב) וְיִדְעֶתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִבְיֵאִי אִתְּכֶם אֶל־אֲדַמַּת יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר
 נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לְאֲבוֹתֵיכֶם:
 (מג) וּזְכַרְתֶּם־שֵׁם אֶת־דְּרִכֵיכֶם וְאֵת כָּל־עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמַאתֶם בָּם
 וְנִקְטַתֶם בַּפְּנִיכֶם בְּכָל־דַּרְעוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם:
 (מד) וְיִדְעֶתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּעֲשׂוֹתֵי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הֲרַעִים
 וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בַּיִת יִשְׂרָאֵל נֶאֱמַר אֲדַנִּי יְהוָה: פ

ברית חדשה טובה מיציאת מצרים

ירמיהו טז, יד - טו

(יד) לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נֶאֱמַר־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד חִי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 (טו) כִּי אִם־חִי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּמְכָל הָאֲרָצוֹת
 אֲשֶׁר הִדִּיחֶם שָׁמָּה וְהִשְׁבַּתִּים עַל־אֲדַמַּתָּם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבוֹתָם: ס

ירמיהו כג, ז - ח

(ז) לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נֶאֱמַר־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמְרוּ עוֹד חִי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה
 אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:
 (ח) כִּי אִם־חִי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה וְאֲשֶׁר הִבִּיא אֶת־זָרַע בַּיִת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 צָפוֹנָה וּמְכָל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְחִיתִים שָׁם וַיִּשְׁבוּ עַל־אֲדַמַּתָּם: ס

ירמיהו לא, ל - לג

(ל) הנה ימים באים נאם־יהוה וכרתי את־בית ישראל ואת־בית יהודה ברית חדשה:

(לא) לא כברית אשר כרתי את־אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים אשר־המה הפרו את־בריתי ואנכי בעלתי בם נאם־יהוה:

(לב) כי זאת הברית אשר אכרת את־בית ישראל אחרי הימים ההם נאם־יהוה נתתי את־תורת־י בקרבם ועל־לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו־לי לעם:

(לג) ולא ילמדו עוד איש את־רעהו ואיש את־אחיו לאמר דעו את־יהוה כי־כולם ידעו אותי למקטנם ועד־גדולם נאם־יהוה כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר־עוד: ס

שער חז"ל

הזכרת יציאת מצרים

מסכת ברכות פרק א משנה ה
מזכירין יציאת מצרים כלילות.

אמר ר' אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים כלילות עד שדרשה בן זומא שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך.

ימי חיידך - הימים כל ימי חיידך - הלילות.

וחכמים אומרים: ימי חיידך - העולם הזה. כל ימי חיידך - להביא לימות המשיח:

תוספתא ברכות פרק א

(*) מזכירין יציאת מצרים כלילות אמר ר' לעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שאשמע שתאמר יציאת מצרים כלילות עד שדרשה בן זומא שנ' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך ימי הימים כל ימי חיידך הלילות וחכמים או' ימי חיידך העולם הזה כל ימי חיידך להביא לימות המשיח אמר להם בן זומא וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר לכן הנה ימים [כאים] נאם ה' ולא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא יציאת מצרים מוסף על מלכות מלכות עיקר ויציאת מצרים טפילה כיוצא בו לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל וגו' לא שיעקר שם יעקב ממנו אלא שיהא יעקב מוסף על ישראל ישראל עיקר ויעקב טפילה

(יא) כיוצא בו אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתכוננו אל תזכרו ראשונות אילו של מלכות וקדמוניות אל תתכוננו אלו של מצרים הנני עשה חרשה עתה תצמח זו מלחמת גוג ומגוג (של גוג) משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו והיה מספר והולך מעשה הזאב פגע בו ארי וניצל מידו שכח מעשה הזאב והיה מספר במעשה הארי אחר כך פגע בו נחש וניצל מידו שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה הנחש אף כך ישראל צרות האחרונות משכחות את הראשונות

(יב) כיוצא בהן לא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם כתחלה הרי את אב לארם עכשיו הרי את אב לכל העולם כולו שנ' כי אב המון גוים נתתיך

(יג) כיוצא בו שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה בתחלה הרי היא שרי על עמה עכשיו הרי היא שרה על כל באי עולם שנ' כי שרה שמה

(יד) אף על פי שחזר וקרא את אברהם אברם אינו לגנאי אלא לשבח הוושע אינו לגנאי אלא לשבח הוא אברם עד שלא נדבר עמו והוא אברהם משנדבר עמו הוא הוושע עד שלא נכנס לגדולה והוא יהושע משנכנס לגדולה משה משה אברהם אברהם יעקב יעקב שמואל שמואל כולן לשון חיבה לשון זירוז הן הן עד שלא נדבר עמהן והן הן משנדבר עמהן הן הן עד שלא נכנסו לגדולה והן הן משנכנסו לגדולה

(טז) כיוצא בו ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון וכי מה ראה הכת' להחזיר לה שם הראשון לפי שנ' כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר יכול אף עכשיו הרי היא באף ובחמה ת"ל החר חמד אלהים לשבתו הרי היא בחמדה ובתאוה מלמד שכיפר לה חורבנה ומניין שאין השכינה חוזרת לתוכה עד שתעשה הר שנ' ויהי בשלם סוכו מצינו כשהוא שלם קרויה הר הא אין השכינה חוזרת לתוכה עד שתיעשה הר ואו' ויקרא אברהם את שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום כהר ה' יראה ואו' זכור ה' לבני אדם את יום ירושלם אימתי כשיעקרו יסודותיה ממנה האמרים ערו עד היסוד בה

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יב עמוד ב - יג עמוד א

תניא, אמר להם בן זומא להכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם! - אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו. כיוצא בו אתה אומר: לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. לא שיעקר יעקב ממקומו, אלא ישראל עיקר ויעקב טפל לו; וכן הוא אומר: אל תזכרו ראשונות וקדמוניות אל תתבוננו, אל תזכרו ראשונות - זה שעבוד מלכויות, וקדמוניות אל תתבוננו - זו יציאת מצרים, הנני עשה חדשה עתה תצמח - תני רב יוסף: זו מלחמת גוג ומגוג. משל, למה הדבר דומה - לאדם שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה זאב; פגע בו ארי וניצל ממנו, והיה מספר והולך מעשה ארי; פגע בו נחש וניצל ממנו, שכח מעשה שניהם והיה מספר והולך מעשה נחש; אף כך ישראל - צרות אחרונות משכחות את הראשונות.

אברם הוא אברהם, בתחלה נעשה אב לארם, ולכסוף נעשה אב לכל העולם כולו. שרי היא שרה, בתחלה נעשית שרי לאומתה, ולכסוף נעשית שרה לכל העולם כולו. תני בר קפרא: כל הקורא לאברהם אברם - עובר בעשה, שנאמר: והיה שמך אברהם. רבי אליעזר אומר: עובר בלאו, שנאמר: ולא יקרא עוד [את] שמך אברם. אלא מעתה הקורא לשרה שרי הכי נמי? - התם, קודשא בריך הוא אמר לאברהם: שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. - אלא מעתה, הקורא ליעקב יעקב הכי נמי? - שאני התם, דהדר אהדריה קרא, דכתיב ויאמר אלהים לישראל במראות הלילה ויאמר יעקב יעקב. מתיב רבי יוסי בר אבין ואיתימא רבי יוסי בר זבידא: אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברם! - אמר ליה: התם נביא הוא דקא מסדר לשבחיה דרחמנא מאי דהוה מעיקרא.

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק א

אף על פי שנכנס לגדולה האריך ימים היא אמרה שהגדולה מקצרת ימים. [דף יא עמוד ב] תמן אמרין לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. ורבנן דהתם אמרין מתחיל ואינו גומר. מתניתין פליגא על רבנן דהכא מזכירין יציאת מצרים כלילות ר' בא רב יהודה בשם רב מודים אנחנו לך שהוצאתנו ממצרים ופדיתנו מבית עבדים להודות לשמך. מתניתא פליגא על רבנן דתמן ויאמר אינו נוהג אלא ביום כל פרשת ויאמר אינו נוהג אלא ביום. ר' בא בר אחא נחית לתמן חמיתון מתחילין וגומרין ולא שמיע דתמן אמרין לא יתחיל ויאמר ואם התחיל גומר. ורבנן דהכא אמרין מתחיל ואינו גומר. בעון קומי ר' אחיאי בר' זעידה היך הוה אבוך נהוג עביד כרבנן דהכא או כרבנן דהתם ר' חזקיה אמר כרבנן דהכא ר' יוסה אמר כרבנן דהתם. א"ר חנינא מסתברא דר' יוסה דר' זעירא מחמיר ויגון מחמירין והוא עבד נהיג דכוותהון. תני הקורא את שמע בבוקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב. ר' אומר צריך להזכיר בה מלכות. אחרים אומרים צריך להזכיר בה קריעת ים סוף ומכת בכורים. ר' יהושע בן לוי אומר צריך להזכיר את כולן וצריך לומר צוד ישראל ונאלו. ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי אומר לא הזכיר תורה בארץ מחזירין אותו מה טעם [תהילים קה מד] ויתן להם ארצות גוים מפני מה בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו ינצורו. ר' בא בר' אחא בשם רבי אם לא הזכיר ברית בארץ או שלא הזכיר בבונה ירושלים מלכות בית דוד מחזירין אותו. א"ר אילא אם אמר מנחם ירושלים יצא. בר קפרא אמר הקורא לאברהם אברהם עובר בעשה. רבי לוי אמר בעשה ולא תעשה [בראשית יז ה] ולא יקרא עוד את שמך אברהם הרי בלא תעשה והיה שמך אברהם הרי בעשה. התיבון הרי אנשי כנסת הגדולה קראו אותו אברהם. [נחמיה ט ז] אתה הוא ה' האלהים אשר בחרת באברהם. שנייא היא שעד שהוא אברהם בחרת בו. ודכוותה הקורא לשרה שרי עובר בעשה. הוא נצטווה עליה. ודכוותה הקורא לישראל יעקב עובר בעשה. שני ניתוסף לו הראשון לא נעקר ממנו. ולמה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב ושמו של יצחק לא נשתנה. אילו אבותן קראו אותן בשמן אבל יצחק הקדוש ברוך הוא קראו יצחק שנאמר [בראשית יז ט] וקראת את שמו יצחק. ר' נקראו עד שלא נולדו ואלו הן. יצחק וישמעאל ואשיהו ושלמה. יצחק וקראת את שמו יצחק. ישמעאל דכתיב [שם טז יא] וקראת את שמו ישמעאל. ואשיהו [מלכים א יג ב] הנה בן נולד לבית דוד ואשיהו שמו. שלמה [דברי הימים א כב ט] כי שלמה יהיה שמו. עד כדון בצדיקים אבל ברשעים [תהילים נח ד] זורו רשעים מרחם. כן זומא אומר עתידין הן ישראל שלא להזכיר יציאת מצרים לעתיד לבוא ומה טעם [ירמיה כג ז ה] לכן הנה ימים באים נאם ה' לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפון. אמרו לו לא שיעקר יציאת מצרים אלא מצרים מוסף על המלכיות מלכיות עיקר ומצרים טפילה. וכן הוא אומר [בראשית לה י] לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך. אמרו לא שיעקר שם יעקב אלא יעקב מוסף על ישראל. ישראל עיקר ויעקב טפל. וכן הוא אומר [ישעי' מג יח] אל תזכרו ראשונות אילו המצרים וקדמוניות אל תתכוננו אילו המלכיות [שם יט] הנני עושה חדשה עתה תצמח זו של גוג. משלו משל למה הדבר דומה לאחד שהיה מהלך בדרך ופגע בו זאב וניצל ממנו התחיל מספר מעשה הזאב ואח"כ פגע בו הארי וניצל מידו שכתב מעשה הזאב התחיל מספר מעשה הארי ואח"כ פגע בו נחש וניצל מידו שכתב מעשה שניהם והתחיל לספר מעשה הנחש. כך היו ישראל הצרות האחרונות משכחות את הראשונות:

סיפור יציאת מצרים

מסכת פסחים פרק י משנה ד - ה

מזנו לו כוס שני וכאן הכן שואל אביו ואם אין דעת בן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים

ולפי דעתו של בן אביו מלמדו

מתחיל בגנות ומסיים בשבח

ודודש מארמי אוכד אבי עד שיגמורו כל הפרשה כולה:

רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים מצה על שום שנאלו אבותינו במצרים מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים.

ככל דוד ודוד חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר (שמות יג) והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לפיכך אנחנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר לדומם להודר לברך לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה:

גודל ניסי יציאת מצרים

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויסע פרשה ב

ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל ערב וידעתם וגו', אמרו להם עד שאתם ישנים במטותיכם הקדוש ברוך הוא מפרנס אתכם: וידעתם כי ה' הוציא אתכם, מכאן אתה למד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל נסים וגבורות שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל.

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א

את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו. שקל משה כישראל וישראל כמשה, שקל רב כתלמיד ותלמיד כרב. - כי הוציא ה' את ישראל ממצרים, מגיד ששקולה יציאת מצרים כנגד כל הנסים וגבורות שעשה הקדוש ב"ה לישראל.

יציאת מצרים ושאר המצוות

ספרא שמיני פרשה י פרק יב

כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים על כן העליתי אתכם מארץ מצרים על תנאי שתקבלו עליכם עול מצות שכל המודה בעול מצות מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר בעול מצות כופר ביציאת מצרים, להיות לכם לאלהים, בעל כורחכם, והייתם קדושים כי קדוש, כשם שאני קדוש כך אתם קדושים, כשם שאני פרוש כך אתם כמו כן פרושים.

ספרא קדושים פרשה ג תחילת פרק ח

(י) אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שתקבלו עליכם מצות מידות שכל המודה במצות מידות מודה ביציאת מצרים, וכל הכופר במצות מידות כופר ביציאת מצרים.

ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קטו

אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, וכי מה ענין יציאת מצרים לכאן אלא שלא יאמר הרי אני נותן צבעונים וקלא אילן והם דומים לתכלת ומי מודיע עלי בגלוי אני ה' אלהיכם דעו מה עשיתי להם למצריים שהיו מעשיהם כסתר ופרסמתים בגלוי והרי דברים ק"ו ומה אם מדת פורענות ממועטת העושה כסתר המקום מפרסמו בגלוי ק"ו למדת הטוב מרובה. ד"א למה מזכירים יציאת מצרים על כל מצוה ומצוה משל למה הדבר דומה למלך שגשבה בן אוהבו וכשפדאו לא פדאו לשום בן חורין אלא לשום עבד שאם יגזור ולא יהיה מקבל עליו יאמר לו עבדי אתה כיון שנכנס למדינה אמר לו נעול לי סנדליי וטול לפני כלים להוליך לבית המרחץ התחיל הבן ההוא מנתק הוציא עליו שטר ואמר לו עבדי אתה כך כשפדה הקדוש ברוך הוא את זרע אברהם אוהבו לא פדאם לשום בנים אלא לשום עבדים כשיגזור ולא יהיו מקבלים עליהם יאמר להם עבדיי אתם כיון שיצאו למדבר התחיל לגזור עליהם מקצת מצוות קלות ומקצת מצוות חמורות כגון שבת ועריות ציצית ותפילין התחילו ישראל להיות מנתקים אמר להם עבדיי אתם על מנת כן פדיתי אתכם על מנת שאהיה גזור ואתם מקיימים: אני ה' אלהיכם עוד למה נאמר והלא כבר נאמר אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ומה ת"ל אני ה' אלהיכם עוד כדי שלא יהו ישראל אומרים מפני מה צונו המקום לא שנעשה ונשתול שכר לא עושים ולא נוטלים שכר כענין שאמרו ישראל ליהזקאל שנאמר יצאו אלי אנשים מזקני ישראל וישבו לפני (יהזקאל כ א) אמרו לו יהזקאל עבד שמכרו רבו לא יצא מרשותו אמר להם הין אמרו לו הואיל ומכרנו המקום לאומות העולם יצאנו מרשותו אמר להם הרי עבד שמכרו רבו על מנת לחזור שמא יצא חוץ לרשותו. והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים אשר סביבותינו וכמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחכימה שפוכה אמלוך עליכם (שם) יהזקאל כ"ל - (לג), ביד חזקה זו הדבר כמה שנא' הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה (שמות ט ג), ובזרוע נטויה זו החרב כמה שנא' וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלם (דה"י = דברי הימים = א' כא טז), ובחכימה שפוכה זו רעב אחר שאני מביא עליכם שלש פורעניות הללו זו אחר זו ואחר כך אמלוך עליכם על כרחכם [לכך נאמר עוד אני ה' אלהיכם]. ר' נתן אומר אין לך

כל מצוה ומצוה שכתורה שאין מתן שכרה בצדה צא ולמד ממצוות ציצית, מעשה באדם אחד שהיה זהיר במצוות ציצית שמע שיש זונה בכרכי הים והיתה נוטלת ארבע מאות זהובים כשכרה שיגר לה ארבע מאות זהובים וקבעה לו זמן כיון שהגיע זמנו בא וישב לו על פתח ביתה נכנסה שפחתה ואמרה לה אותו האיש שקבעתה לו זמן הרי הוא יושב על פתח הבית אמרה לה יכנס כיון שנכנס הציעה לו שבע מטות של כסף ואחת של זהב והיא היתה בעליונה ובין כל אחת ואחת ספסלין של כסף ועליון של זהב כיון שהגיעו לאותו מעשה באו ארבע ציציותיו ונדמו לו כארבעה עדים וטפחו לו על פניו מיד נשמט וישב לו על גבי קרקע אף היא נשמטה וישבה על גבי קרקע אמרה לו גפה של רומי איני מניחתך עד שתאמר מזה מום ראית כי אמר לה העבודה לא ראיתי כך מום שאין כיפיך בכל העולם אלא מצוה קלה צונו ה' אלהינו וכתב בה אני ה' אלהיכם אני ה' אלהיכם שתי פעמים. אני ה' אלהיכם אני עתיד לשלם שכר, אני ה' אלהיכם עתיד ליפרע. אמרה לו העבודה איני מניחתך עד שתכתוב לי שמך ושם עירך ושם מדרשך שאתה למד בו תורה וכתב לה שמו ושם עירו ושם רבו ושם מדרשו שלמד בו תורה עמדה ובזכה את כל ממונה שלישי למלכות שלישי לעניים ושלישי נטלה עמה ובאתה ועמדה בבית מדרשו של ר' חייא. אמרה לו רבי גייני אמר לה שמא עיניך נתת כאחד מן התלמידים הוציאה לו כתב שבידה אמר לו עמוד זכה במקוץ אותן המצוות שהציעה לך באיסור תציע לך בהיתר זה מתן שכרה בעולם הזה ובעולם הבא איני יודע כמה

מדרש תנאים לדברים פרק טו

(טו). וזכרת כי עבד היית במצרים וכי מה ענין יציאת מצרים כאן אלא אמר המקום הוצאתי אתכם ממצרים אף אתה הוי מוציא את אחיך מעבודת לחירות הענקית לכם כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות אף אתה הוי מעניק את אחיך כדי שתשלחנו חפשי מעמך: ויפדך ה' אלהיך על מנת כן פדיתך על מנת שאהיה גוזר ואתם מקיימין:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סא עמוד ב

אמר רבא: למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים כרבית, יציאת מצרים גבי ציצית, יציאת מצרים במשקלות? אמר הקדוש ברוך הוא: אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור - אני הוא שעתידי ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל כרבית, וממי שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה קלא אילן בכגדו ואומר תכלת הוא. רבינא איקלע לסודא דפרת. אמר ליה רב חנינא מסודא דפרת לרבינא: יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי? - אמר ליה: אמר הקדוש ברוך הוא: אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאין בקרבי דגים טהורין, ומוכרן לישראל. - אמר ליה: אנא המעלה קא קשיא לי, מאי שנא הכא המעלה דכתב רחמנא? - אמר ליה: לכדתנא דבי רבי ישמעאל, דתנא דבי רבי ישמעאל: אמר הקדוש ברוך הוא: אילמלא (לא) העליתי את ישראל ממצרים אלא כשכיל דבר זה, שאין מטמאין בשרצים - דיי. - אמר ליה: ומי נפיש אגריהו טפי מרבית ומציצית וממשקלות? - אמר ליה: אף על גב דלא נפיש אגריהו טפי, מאיסי למכלינהו.

שער הראשונים

שיטת רס"ג

ספר אמונות ודעות - מאמר שמיני - אות א
 אבל עיקר הישועה הרי היא הכרחית מכמה פנים.

מהם אמתות מופתי משה אשר דבר בה תחלה, והאותות אשר נעשו לישעיה הנביא וזולתו מן הנביאים אשר בשרו בו ואשר אין ספק בשולחם, כאמרו מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים. ומהם כי צדיק הוא ולא יעשה עול, וכבר יסר את האומה הזו יסורים גדולים וממושכים, ואין ספק כי מקצתם אנו נענשים בהם, ומקצתם אנו מתנסים בהם ולכל אחד מהן גבול ותכלית, ולא יתכן שיהו בלי תכלית, וכאשר תסתיים חיובי הוא שיפסיק מלהעניש את אלה ויגמול את אלה, וכמו שאמר כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים בכל חטאותיה.

ומהם שהוא נאמן בייעודו, דבריו קיימים ופקודתו נצחית, כאמרו יבש חציר נבל ציץ ודבר אלהינו יקום לעולם.

ומהם שאנו מקישים את הייעודים האלו לייעודו הראשון כאשר היינו במצרים, אשר לא הבטיח לנו אלא שני דברים, שידון לנו מעושינו ושיתן לנו ממון רב, והוא אמרו וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וכבר ראו עינינו את אשר עשה לנו קריעת הים והמון והשלי ומועמד הר סיני וחזרת השמש וכל הדומה לכך, כל שכן כאשר הבטיחנו בדברים גדולים ונרחבים מן הטוב והאושר והרוממות והעוז והכבוד אשר עשאים פי כמה ממה שאירע לנו מן הכניעה והעינוי, כאמרו תחת בשתכם משנה וכלמה ירנו חלקם לכן וכו' ודמה מה שעבר עלינו כהרף עין קלה, ומה שיגמלנו עליו רחמים נרחבים, כמו שאמר ברגע קטן עזבתיך וברחמים גדולים אקבצך. נמצא כי על הנסיונות הללו ובהקש למה שעבר, עתיד לעשות לנו כפל כפלים למעלה ממה שהבטיחנו, מה שלא נוכל למנותו בקלות ולסכמו, כמו שאמר והטיבך והרבך מאבותיך, ומן הטעם הזה חוזר הוא ומזכיר לנו יציאת מצרים במקומות הרבה בתורה כדי להזכירנו מה שראינו, ואם נשאר איזה דבר ממה שהבטיחנו בו בתשועת מצרים שלא אמרו בפירוש בישועה הזו הרי כבר נכלל בכלל אמרו כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

ולפיכך אתה מוצא אותנו מיחלים לו ומצפים, לא מפקפקים ולא קצים, ולא תקצר רוחנו, אלא מוסיפים אומץ ודבקות, כאמרו חזקו ויאמץ לבכם כל

המיחלים לה'. וכל הרואה אותנו במצב זה מתפלא עלינו, או חושב אותנו לסכלים, מפני שלא נסה מה שנסינו ולא האמין כמו שהאמנו, והרי הוא דומה למי שלא ראה חטה נזרעת, וכאשר רואה את המשליכה בתלמי האדמה כדי שתצמח יחשבהו לסכל, ולבסוף יתברר לו שהוא הסכל בעת הגורן, כאשר יקבל על כל מדה עשרים מדות או שלשים מדות, וכך המשיל לנו הכתוב, כאמרו הזרעים בדמעה ברנה יקצרו וכמו מי שלא ראה ולד מתגדל שהוא לועג למי שיראה מגדל ולד ומטפל בכל צרכיו, ואומר, מה הוא מקוה האדם הזה, וכאשר גדל ולמד מדע וחכמה ונעשה מלך והנהיג צבאות, ידע אותו האדם כי רק לעצמו לעג. ומה שהמשיל מה שאנו מצפים לו לולד זכר הוא אמרו בטרם תחיל ילדה בטרם יבוא חבל לה והמליטה זכר:

שיטת אבן עזרא

אבן עזרא שמות פרק כ

וטעם זה הדבור שיאמין, ותהיה אמונת לבו בלי ספק, כי זה השם הנכבד שהוא נכתב ולא נקרא הוא לבדו אלהיו.

שאלני ר' יהודה הלוי מנוחתו כבוד, למה הזכיר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא אמר שעשיתי שמים וארץ ואני עשיתך. וזאת היתה תשובתי אליו.

דע, כי אין מעלות בני אדם שוות באמונתם בלבם, שהם מאמינים בשם הנכבד. כי הרבים מאמינים להשמעות אזנים שיאמר להם אדוניהם ככה. ולמעלה מהם, שראו זה כתוב בדברי התורה שנתן השם למשה. ואם יבוא אפיקורס לערער, כי אין אלהים, ישימו ידם לפיהם, כי לא ידעו להשיב. ואשר נשאו לבו ללמוד חכמות, שהם כמו מעלות לעלות בהם אל מקום חפצו, יכיר מעשה השם במתכות ובצמחים ובחיות, ובגוף האדם בעצמו, שידע מעשה כל אבר ואבר כפי התולדות, ולמה היה על זאת המתכונת, ויגבה לבו אחרי כן לדעת דברי הגלגלים, שהם מעשה השם בעולם האמצעי שהוא עומד, וידע זמן מתי תקדר השמש או הלבנה, וכמה יקדר השמש ממנה, גם ידע הלבנה למה נקדרה ומי גרם לה. וכל אלה ידע בראיות גמורות שאין בהם ספק. ומדרכי השם ידע המשכיל את השם, וככה אמר משה הודיעני נא את דרכיך ואדעך (שמות לג, יג),

והנה השם הנכבד הזכיר בדבור הא', אנכי ה' אלהיך. וזה לא יוכל להבין רק מי שהוא חכם מופלא, כי כבר פירשתי בפ' ואלה שמות, כי זה השם לבדו הוא העומד בלא שינוי, ואין זולתו שוכן עד, ולא כמוהו יושב קדם סלה (תה' נה, כ), ומעמיד העולם העליון בכחו. והעולם האמצעי בכח השם ומלאכיו הקדושים שהם בעולם העליון. וזה העולם השפל שאנו בו מעמדו בכח השם, ובכח שני העולמים העליונים.

והנה יספיק למשכיל בכל גוי דבור אנכי ה', כי עשיית שמים וארץ היום קרוב מחמשת אלפי שנה, וישראל לבדם מודים בזה, וחכמי האומות אינם מכחישים,

כי השם הוא לבדו עשה שמים וארץ. רק הם אומרים, כי השם הוא עושה תדיר בלי ראשית ואחרית. והנה השם עשה אותות ומופתים במצרים, עד שהוציאם משה להיות להם לאלהים. וככה אמר משה או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי (דבר' ז, לד).

והטעם כי השם עשה לישראל מה שלא עשה לכל גוי, כי השם ברא העולם האמצעי, והוא מושל על העולם השפל כפי מה שיש במערכת מזל כל עם מטוב או רע כן יקרנו כי כן חלק להם השם והנה היתה במערכת ישראל כפי ככבי מזלם להיות עוד עובדים.

והשם בכחו למען אהבת האבות חדש אותות בעולם השפל, שלא היה בממשלת העולם האמצעי והוציא ישראל מרשות המזלות להיותם לו לעם נחלה, ובעבור זה אמרו קדמונינו אין מזל לישראל (נדרים לב, א; שבת קנו, א). ועוד אבאר זה בדרך משלים בפ' כי תשא.

והנה בעבור האות, שעשה השם במצרים, אמר משה אתה הראת לדעת (דברים ד, לה). שהכל ראו זה, חכמים ושאינן חכמים, גדולים וקטנים, גם הוסיף עוד בדבר מעמד הר סיני ששמעו קול השם, על כן אחריו, מן השמים השמיעך את קולו ליסרך (שם שם, לו). ואמר באחרונה כי הדעת הגמורה, ששייב האדם אל לבו עד שיתברר לו בראיות, כי השם הוא לבדו, על כן אמר וידעת היום והשיבות אל לבבך (שם שם, לט). ואמר דוד ואתה שלמה בני, דע את אלהי אביך ועבדהו (דה"א כח, ט). והדעת הוא בלב לא בהודעת הפה. והנה הזכיר למשכיל אנכי ה', והוסיף אשר הוצאתיך, שיבין המשכיל ושאינו משכיל.

ואמר אלהיך, כי אתה חייב בעבור שהוצאתיך מבית עבדים להיות לי לעבד שתעבדני, ותהיה לי לעם ואני אהיה לך לאלהים.

ומשה פי' זה בפרשת כי ישאלך בנך (דבר' ו, כ), כי טעם השאלה, למה אנו חייבים לעשות מצות השם יותר מכל האדם, והלוא בורא אחד לכולנו. והנה הזכיר שלש תשובות. הא', עבדים היינו לפרעה (שם שם, כא), והוא עשה לנו זאת הטובה הגדולה, על כן אנו חייבין לשמור כל מה שיצוננו, אפילו לא היינו יודעים טעם מצותיו. והב', כי אלה המצות אינם לצרכו, כי אם לטוב לנו כל הימים לחיותנו (שם שם, כד). והשלישית, וצדקה תהיה לנו (שם שם, כה), שנהיה צדיקים לנחול העולם הבא

ספר יסוד מורא לרבי אברהם אבן עזרא

וכלל אומר כי כל כרת ומיתה היא על מצות לא תעשה כי הוא מכעים יותר מהמתעצל לעשות מה שצוה. ולא מצאתי כרת במצות עשה כי אם במילה כי היא לאות ברית עומדת בגופו כל ימי חייו. ופעם אחת היא חיוב מצוה והחיוב על אבי הנוולד או אב בית דין רק אם גדל ולא ימול יש עליו כרת. וככה כרת על מי שחדל לעשות הפסח כי זכר יציאת מצרים עקר לכל המצות על כן כתוב אחר (שמות לד) אלהי מסכה לא תעשה לך את חג המצות תשמור וכתובה

תשובה (דברים ו) מה העדות עבדים היינו לפרעה במצרים:

שיטת הכוזרי

יציאת מצרים הוא אות היות לאל רצון וחפץ בארץ ובעם
ובמעשים מסוימים.

הערה: להבנת שיטת הכוזרי יש לקרוא לפחות כל מאמר א', אך העתקתי מקצת
קטעים שבהם דיבר בפירושו על יציאת מצרים.

ספר הכוזרי מאמר א

יא. אמר לו החבר: אנחנו מאמינים באלהי אברהם יצחק ויעקב המוציא את בני
ישראל ממצרים באותות ובמופתים ובמסות, והמכלכלם במדבר, והמנחילם את
ארץ כנען, אחר אשר העבירם את הים והירדן במופתים גדולים, ושלח משה
בתורתו, ואחר כך כמה אלפי נביאים אחריו מזהירים על תורתו, מיעדים בגמול
הטוב לשומרה, ועונש הקשה לממרה אותה. ואנחנו מאמינים בכל מה שכתוב
בתורה, והדברים ארוכים.

יב. אמר הכוזרי: מסכים הייתי שלא אשאל יהודי מפני שידעתי אבוד זכרם
וחסרון עצתם, כי השפלות והדלות לא עזבו להם מדה טובה. והלא היה לך
לומר היהודי, כי אתה מאמין בבורא העולם, ומסדרו ומנהיגו, ובמי שבראך
והטריפך והדומה לספורים האלה, אשר הם טענת כל מי שיש לו דת, ובעבורה
הוא רודף האמת, להדמות לבורא בצדקו ובחכמתו:

יג. אמר החבר: זה שאתה אומר היא הדת ההקשית המנהגית, מביא אליה
העיון, ונכנסים בה ספקות רבות. ואם תשאל הפילוסופים עליה אינך מוצא
אותם מסכימים על מעשה אחד ולא על דעת אחת, מפני שהם טענות, יש מהם
מה שהם יכולים להעמיד עליהם מופת, ומהם מה שיספיקו בם, ומהם מה שלא
יספיקו בם, כל שכן שיעמידו בם מופת.

יד. אמר הכוזרי: רואה אני דבריך היהודי טוב מפתחתו, ואני רוצה עתה שאוסיף
לדבר עמך.

טו. אמר החבר: אבל פתיחת דברי היא המופת, ועוד כי היא הראיה אין צריך
עמה לא ראיה ולא מופת.

...

כה. אמר החבר על הדרך הזה השיבותיך כאשר שאלתני. וכן פתח משה לדבר
עם פרעה כשאמר לו אלהי העברים שלחני אליך, ר"ל אלהי אברהם יצחק ויעקב
מפני שהיה אברהם מפורסם אצל האומות, וכי התחבר אליהם דבר האלהים
והנהיג אותם ועשה להם נפלאות, ולא אמר אלהי השמים והארץ שלחני אליך,
ולא בוראי ובוראך. וכן פתח אלהים דבריו אל המון ישראל: "אנכי ה' אלהיך

אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא אמר: "אני בורא העולם ובוראכם": וכן פתחתי לך מלך הכוזר כאשר שאלתני על אמונתי, השיבותיך מה שאני חייב בו וחייבין בו כל קהל ישראל, אשר התברר אצלם המעמד ההוא בראות עיניהם, ואחר כן הקבלה הנמשכת שהיא כמראה העין:

כו. אמר הכוזרי: אם כן אני רואה שתורתכם אינה נתונה כי אם לכם.

כו. אמר החבר כן הוא, וכל הנלוו אלינו מן האומות בפרט יגיעוהו מן הטובה אשר ייטיב הבורא אלינו, אך לא יהיה שוה עמנו. ואילו היה חיוב התורה מפני שבראנו היה שוה בה הלבן והשחור, כי הכל בריאותיו. אך התורה מפני שהוציאנו ממצרים, והתחברות כבודו אלינו, מפני שאנחנו נקראים הסגולה מבני אדם.

ספר הכוזרי מאמר ב

ג...וצוה על שביתת השבת ושביתת המועדים ושביתת הארץ, והכל זכר ליציאת מצרים וזכרון למעשה בראשית, מפני ששני הענינים דומים מפני שנעשו בחפץ האלהים לא במקרה ולא בטבע. וכאשר אמר יתברך "כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך", "השמע עם קול אלהים", "או הנסה אלהים". והיתה שמירת השבת היא בעצמה ההודאה באלהות, אבל כאלו היא הודאה בדבור מעשי, כי מי שמקבל מצות שבת בעבור שבה היה כלות מעשה בראשית, כבר הודה בחדוש מבלי ספק.

ספר הכוזרי מאמר ג אות י

אמר הכוזרי: כבר חשבתי בענינכם, וראיתי שיש לאלהים סוד בהשאירכם, ושהוא שם השבתות והמועדים מהגדול שבסבות בהשאיר תארכם והדרכם, כי האומות היו מחלקות אתכם ולוקחות אתכם לעבדים בעבור בינתכם וזוך דעתכם, והיו משימים אתכם עוד אנשי המלחמה, ולולא אלה העתים שאתם שומרים אותם השמירה הזאת המעולה מפני שהם מאת האלהים ולעילות חזקות, כמו זכר למעשה בראשית, זכר ליציאת מצרים, זכר למתן תורה, וכלם ענינים אלהיים, אתם מוזהרים בשמירתם. ולולא הם לא היה אחד מכם לובש בגד נקי, ולא היה לכם קבוץ לזכרון תורתכם מפני שפלות נפשכם בהתמדת הגלות עליכם. ולולא הם לא הייתם מתנעמים יום אחד באורך ימיכם, וכבר היה לכם בזה ששית ימיכם מנוחת הגוף ומנוחת הנפש, אין המלכים יכולים עליה, מפני שנפשותם אינם מתישבות ביום מנוחתם, כי אם יצטרכו ביום ההוא ליגיעה ותנועה, היו נעים ויגעים, ואין נפשותם במנוחה שלמה. ולולא הם, היה כל יגיעכם לזולתכם, מפני שהוא מזומן לשלל. אם כן הוצאתכם בהם ריוח לכם בעולם הזה ולעולם הבא, שההוצאה בהם לשם שמים.

ספר הכוזרי מאמר ג אות יא

והכתוב בתפילין, היחוד והגמול והעונש וזכר יציאת מצרים, מפני שהיא טענה שאין בה מדחה, כי לענין האלהי התחברות בברואים והשגחה עליהם וידיעה במעשיהם.

ספר הכוזרי מאמר ג אות יא – יציאת מצרים אות כי לא אבדה תקוותנו

ואם ייאשנו שטנו מזה, באמרו: (יחזקאל ל"ז ג') התחיינה העצמות האלה, לגודל מה שנכחדנו מגוי ונשכח זכרנו, וכמה שנאמר: (יחזקאל ל"ז י"א) יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו, יחשוב באיכות יציאת מצרים ובכל מה שנאמר בכמה מעלות טובות למקום עלינו, ולא יהיה קשה בעיניו איך נשוב לקדמותנו אפילו אם לא ישאר ממנו אלא אחד, וכמו שאמר: (ישעיהו מ"א י"ד) אל תיראי תולעת יעקב, כי מה הוא הנשאר מן האדם כששב תולעת בקברו.

ספר הכוזרי מאמר ג אות יז – על סדר התפלה

ואחר כן מסדר הקשרים אשר בהם ישלמו קשרי היהודים, והוא שיודה באלוהותו יתברך, ובקדמותו ובהשגחתו על אבותינו, ושהתורה מעמו, ובמופת על כל זה, והוא החתום והוא יציאת מצרים, כמו שאמר אמת שאתה הוא ה' אלהינו, אמת מעולם הוא שמך, ועזרת אבותינו, ואמת ממצרים גאלתנו ה' אלהינו. ומי שהשלים כל אלה בכונה גמורה הוא ישראל אמיתי וראוי לו שיקוה להדבק בענין האלהי הדבק בכני ישראל מבלעדי שאר האומות, ויקל עליו לעמוד לפני השכינה, וישאל ויענה.

ספר הכוזרי מאמר ג אות ל – הוכחת זכר ליציאת מצרים שאי אפשר להיותמומצא

כמו שאי אפשר שיסכימו על המצה בפסח ושאר תורותיו שהם זכר ליציאת מצרים, שמתישבת בנפשות ישראל אמתת יציאת מצרים במעשים ההם המתמידים, שאי אפשר להסכים עליהם בשנה מהשנים מבלתי שלא יהיה עליהם מוחה.

ספר הכוזרי מאמר ג אות עג – ביאור מדרש כשירד רבון העולמים למצרים

מהם דרך הצעה והקדמה לענין שרוצים לנחצו ולאמצו, כמו שאמרו: כשירד רבון העולמים למצרים, לנחץ האמונה שיציאת מצרים היתה בכונה רבה מאת האלהים יתברך, לא במקרים ולא במצועים מתחבולות בני אדם וברוחניות כוכבים ומלאכים ושדים, וכל אשר יעבור בלב מחשב, אבל בדבר האלהים לבדו, ואמרו ע"ד מה שהם אומרים כביכול, ר"ל אם היה יכול להיות כך היה כך וכך. ואף על פי שאין זה נמצא בגמרא ולא ימצא כי אם בקצת הסדורים.

שישת חובות הלבבות

הכרת הטוב הפרטית לישראל

שער עבודת אלהים פרק ג

הרביעי, כי מן הידוע כי עבודות בני אדם חייבים בהן כפי מעלות הטובות עליהם, ובכל דור ודור מתחדשות סיבות לעם זולתי עם אחר, מביאות לייחדם בטובה מאת ה' יתעלה. וצריך בעבורה שיתייחדו גם הם בתוספת עבודת הבורא מבלעדי שאר העמים.

ואין דרך לדעת זה מצד השכל לבדו, כאשר בחר בנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים ובקיעת ים סוף ומה שסמוך להם מן הטובות, אשר אין צורך לזכרם בעבור שהן ידועות ומפורסמות. וייחדנו הבורא ית' משאר האומות הקדמונים בעבודה, חייבנו בה להודות לו, ויעד אותנו על קבלתה בגמול בעולם הזה ובבא, מה שלא יסופר מרוב חסד וטובה ממנו ית'.

וכל זה לא יתברר כי אם בתורה.

כמו שאמר הכתוב (שמות יט) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, ואביא אתכם אלי. ועתה אם שמוע תשמעו בקולי, ושמרתם את בריתי וגו', ואתם תהיו לי ממלכת כוהנים וגוי קדוש וגו'.

שער עבודת אלהים פרק ו

והענין השני - טובות הבורא על עם מן העמים ואומה מן האומות, כמו שהטיב לבני ישראל בהוציאם מארץ מצרים והביאם אל ארץ כנען, וחייבם בזה עבודה יתירה על העבודה הראשונה, והוא התורות השמעיות, אחר שהזהיר והעיר על התורות השכליות. ומי שקבלה לכבוד האלהים, ייחדהו האל בטובה וחייבו עליה עבודה זולתי עבודת אומתו ושאר שבטו, כמו שמצאנו שבט לוי, כשאמר משה (שמות לב כו): מי לה' אלי ויאספו אליו כל בני לוי, הוסיף להם האל טובה יתירה, ובחר מהם לשרת כבודו אהרן ובניו, וציוה אותם בתורות יתירות משאר האומה ויעד אותם בגמול הגדול לעולם הבא. ומי שימרה הבורא, יתעלה, מהם, יפול משתי המעלות ויענש בשני העולמים, כמו שאמר החכם (קהלת ח ג): וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים.

שער חשבון הנפש פרק ב

אבל אם חשבון כל בני אדם שווה אם לא, נאמר, כי התשובה בזה, שהשתדלות בני אדם בעניני תורתם ועולמם תתחלף כפי התחלפות הכרתם ושכלם וזכות הבנתם. וכל אחד ואחד מהם מצווה לחשוב עם נפשו במה שהוא חייב בו מעבודת הבורא, יתעלה, כפי הכרתו בטובות הבורא הכוללות והמיוחדות, כמו שאמר הכתוב (דברים יא ב - ז):

וידעתם היום כי לא את בניכם אשר לא ידעו ואשר לא ראו את מוסר ה' אלהיכם - כי עיניכם הרואות את כל מעשה ה' הגדול, רוצה לומר, כי טענת הבורא עליכם יותר חזקה ונראית ממה שהיא על בניכם, אשר לא ראו את מופתי הבורא כראותכם, מפני שאתם ראיתם אותם בעיניכם, ואתם המיוחדים בטובות הגדולות מבלעדיהם והניצלים ממכות מצרים וקרח, ולא הם, ועל כן חייבים אתם בעבודה עליהם. וכן נאמר בשאר בני - אדם, כי מה שחייבים בו יתחלף כפי התחלפות הכרתם והתחלפות הטובות עליהם. ועל המאמין לחשוב עם נפשו במה שהוא חייב לאלהים, יתעלה, וידקדק בדבר בתכלית יכלתו וכפי השגתו ממנו, ומה שיגיע אליו במעשה, ישתדל בו ויטרח, ומה שלא יוכל להשיגו במעשה, ישיגהו בידיעה ויתאוהו [בלשונו ויכסף אליו בלבון], כמו שאמר דוד, עליו השלום (תהלים קיט ה): אחלי יכוננו דרכי לשמר חקיך, ואמר (תהלים יט יא): הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים. והבורא ידינהו לזכות, והוא חייב לצפות לעתות, אשר תשיג ידו ויוכל בהן לשלם מה שיייתכן לו מחובות הבורא, יתברך. ואל ירחיב על עצמו האמתלאות בו, ויזלול בו, ויניחהו ויתעלם ממנו, פן יהיה נעכר ביום החשבון הגדול, כמו שכתוב (משלי יג יג): בז לדבר יחבל לו:

צורך הפרישות היתירה אחר יציאת מצרים

שער הפרישות פרק ז

אבל ההפרש שבין קדמונינו ובינינו בפרישות הוא, ש[הקדמונים כמון חנוך, ונח, ואברהם, ויצחק, ויעקב, ואיוב ורעיו, היה שכלם זך ויצרם חלש, ונפשותם היו נמשכות אחר שכלם, והמעט מן המצוות היה מספיק להם בהשלמת עבודת האלהים עם אמונת לבם לאלהים, כמו שנאמר באברהם (נחמיה ט ח): ומצאת את לבבו נאמן לפניך, ולא היו צריכים אל הפרישות היוצאת מהדרך השווה התוריה. וכאשר ירדו בניהם אל מצרים וגרו בה בימי יוסף כשבעים שנה בשלום (בשלוח), וחזקה תאוותם, וגדלה תשוקתם, וגבר יצרם על שכלם, נצטרכו מן הפרישות אל מה שיהיה הפך תאוותם ויעמוד כנגד יצרם, והוסיף להם הבורא מן המצוות השמעיית מה שעמד להם במקום הפרישות הראויה להם, כפי תכלית יכלתם ופחות ממנה. וכאשר כבשו ארץ כנען, ונכנסו בה, והתנעמו בטובה, ביקשו המזון והסמוך לו ממותרים מאכל ומשתה והמשגל והבנין. וכל אשר נוספה הארץ יישוב, נוסף השכל חורבן, כמו שנאמר (דברים ח יב): פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת, ובקרך וצאנך ירבוין - ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך.

שיטת הרמב"ם

מה מספרים ביציאת מצרים

הערה: עיקר מה שיש ללמוד משיטת הרמב"ם איננו מהזכרתו אלא מהשמטתו כמעט במפורש את סיפור יציאת מצרים מכל דיון בעיקרים, ועל ידי ההשוואה לשיטת הרמב"ן ואחרים שהעמידו את יציאת מצרים בראש שיטתם אפשר לעמוד על כוונתו, ולא נעתיק כאן אלא המקומות שבהם ציין את הזכרת יציאת מצרים וענייניו אבל הרבה יותר יש ללמוד משתיקתו.

ספר המצוות עשה קנו

שצונו לספר ביציאת מצרים בליל חמשה עשר בניסן בתחלת הלילה כפי צחות לשון המספר. וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים בהגדלת מה שעשה לנו השם ומה שעשו עמנו המצרים מעול וחמס ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו ית' על מה שגמלנו מחסדיו יהיה יותר טוב. כמו שאמרו (הגש"פ) כל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח.

משנה תורה הלכות חמץ ומצה פרק ז

א. מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן... וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח.

ב.. לפי דעתו של בן אביו מלמדו, כיצד אם היה קטן או טיפש אומר לו בני כולנו היינו עבדים כמו שפחה זו או כמו עבד זה במצרים ובלילה הזה פדה אותנו הקדוש ברוך הוא ויוציאנו לחירות, ואם היה הבן גדול וחכם מודיעו מה שאירע לנו במצרים ונסים שנעשו לנו ע"י משה רבינו..

ד. וצריך להתחיל בגנות ולסיים בשבח, כיצד מתחיל ומספר שבתחלה היו אבותינו בימי תרח ומלפניו כופרים וטועין אחר ההבל ורודפין אחר ע"ז, ומסיים בדת האמת שקרבנו המקום לו והבדילנו מן התועים וקרבתנו ליחודו, וכן מתחיל ומודיע שעבדים היינו לפרעה במצרים וכל הרעה שגמלנו ומסיים בנסים ונפלאות שנעשו לנו ובחירותנו.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק א

עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות, ומעולם לא עבד שבט לוי עבודת כוכבים, וכמעט קט היה העיקר ששתל אברהם נעקר וחזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותן, ומאהבת ה' אותנו ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו עשה משה רבינו רבן של כל הנביאים ושלחו.

טעמי מצוות שהם זכר ליציאת מצרים

מקרא ביכורים ומצוות קידוש בכורות

מורה הנבוכים חלק ג פרק לט

אבל מקרא בכורים יש בו מדת ענוה ג"כ, שהוא לוקח סל על כתפיו ומודיע חסדי השם וגמולותיו להודיע לבני האדם, שמעבודת השם הוא שיזכור האדם עתות צרתו וענייני מצוקותיו כשירחיב השם לו, וזאת הכוונה חזקה אותה התורה במקומות רבים, וזכרת כי עבד היית וגו', מפני שפחד מן המדות המפורסמות לכל מי שגדל בעושר ובנחת, רצוני לומר הבעיטה והגאווה ועזיבת הדעות האמתיות, פן תאכל ושבעת, ואמר וישמן ישורון ויבעט וגו', ומפני זאת היראה צוה במקרא בכורים בכל שנה לפניו יתעלה ולפני שכינתו.

וכבר ידעת ג"כ חזוק התורה לזכור המכות שחלו על המצריים תמיד, למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, ואמר ולמען תספר באזני בנך וכן בנך וגו', ובדין היה לעשות כן בזה הענין, מפני שהם עניינים שמאמתים הנבואה והגמול והעונש, א"כ כל מצוה שמביאה לזכרון דבר מן הנפלאות או להתמיד האמונה ההיא כבר נודע תועלתה.

ובביאור אמר בבכור אדם ובכור בהמה, ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו וגו', על כן אני זוכה לה'.

ואמנם היות זה מיוחד בבקר וצאן וחמור הוא מבואר, שאלו הם הבהמות הבייתות שמגדלים אותם בני אדם והם הנמצאים ברוב המקומות, וכ"ש בא"י, וכ"ש אצל ישראל שאנחנו כולנו רועים אבותינו ואבות אבותינו, רועי צאן היו עבדיך וגו'.

אמנם הסוסים והגמלים אינם נמצאים על הרוב ולא בכל מקום, השתכל בשלל מדין לא תמצא בו מבעלי חיים רק בקר וצאן וחמור, כי מין החמור לבד הוא הכרחי לבני אדם כלם, וכל שכן למי שיש לו עסק בשדות וביערים, ויהי לי שור וחמור, אך הגמלים והסוסים אינם נמצאים על הרוב אלא ביחידים בקצת מקומות.

אמנם עריפת פטר חמור הוא להיות זה מביא לפדותו בהכרח, ולזה נאמר מצות פדייה קודמת למצות עריפה.

חג הפסח

מורה נבוכים חלק ג פרק מג

המצוות הכלולות בקבוצה השמינית הן המצוות שמנינו בספר זמנים. טעמיהן של כולן - למעט מעטות - מבוארים בכתוב...

עניין הפסח מפורסם...

ושני המועדים האלה, רוצה לומר, סוכות, ופסח, מלמדים דעות ומדות.

אמנם הדעת בפסח, הזכרת אותות מצרים והתמדתם לדורות.

אמנם הדעת בסוכות, להתמיד זכר אותות המדבר לדורות.

אמנם המדות הוא שיהיה האדם זוכר ימי הרעה בימי הטובה, בעבור שירבה להודות להשם ושילמוד מדת ענוה ושפלות, יאכל מצה ומרור בפסח לזכור מה שאירע לנו.

וכן יצא מן הבתים לשכון בסכות כמו שיעשו השרויים בצער שוכני המדברות, לזכור שכן היה עניננו בתחלה, כי בסכות הושבתי את בני ישראל וגו', ונעתקנו מן הענין ההוא לשכון בבתי המצוירים במקום הטוב שבארץ והשמן שבה בחסד השם וביעדיו לאבותינו, בעבור שהיו אנשים שלמים בדעותם ומדותם, ר"ל אברהם יצחק ויעקב, שזה ג"כ הוא ממה שהתורה תלויה עליו, ר"ל שכל טוב שהטיב השם לנו וייטיב, אמנם הוא בזכות אברהם יצחק ויעקב אבותינו, מפני ששמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט.

טעם הכרת בפסח

מורה נבוכים חלק ג פרק מא

וכן הכרת בחמץ הפסח, ואוכל ביום הצום, למה שיש בו מן הצער, ולמה שמביא אליו מן האמונה שהם מעשים יחזקו דעות שהם פנות התורה, ר"ל יציאת מצרים ונפלאותיה.

קרבן פסח

מורה נבוכים חלק ג פרק מו

...ומפני זאת הכונה בעצמה צוינו לשחוט 'כבש הפסח' ולהזות דמו ב'מצרים' על השערים מחוץ - לנקות עצמנו מן הדעות ההם ולפרסם שכנגדם, ולהביא להאמין, שהמעשה אשר תחשבו בו שהוא סיבה ממיתה הוא המציל מן המות, "ופסח יי על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף" - גמול פרסום העבודה בעשות כל מה שהיו מרחיקים אותו 'עובדי עבודה זרה'..

אמנם החוקים המיוחדים ב'פסח' והוא שיאכל 'צלי אש' לבד, ו'בבית אחד', "ועצם לא תשברו בו" - כל אלו טעמים מבואר, כי כמו שהמצה מפני החיפזון, כן הצלי מפני החיפזון - שלא היה שם פנאי לעשות תבשיל ולתקן מאכלים; ואפילו להתאחר לשבור עצמותיו ולהוציא מה שבהם נאסר - כי כבר זכר עיקר הענין בכל אלה, והוא אמרו, "ואכלתם אותו בחפזון", ואין עם החפזון פנאי לשבר

עצמות, ולא לשלוח ממנו מבית לבית ולהמתין השליח עד שישוב - שאלו כולם מעשי ההתרשלות והפנאי. והכונה היתה - להאות החפזון והמהירות, כדי שלא יתאחר אחד מהם ולא יוכל לצאת עם המון העם, ויוכלו להזיקו ולהתנכל לו. וצוה לעשות הענינים ההם לנצח, לזכרון איך היה הענין - כמו שאמר, "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה".

אבל היותו "אינו נאכל אלא למנויו" הוא - לזרו ללקחו, ושלא ישען כל אחד על קרובו ועל אוהבו, ועל מי שנודמן ולא ירגיש בו מתחלת הזמן.

ואמנם היותו אסור ל'ערלים' כבר בארוהו ה'חכמים ז"ל', שאמרו, הם בטלו 'מצות מילה' כשארך עמדם במצרים, להדמות למצריים, וכאשר צווה במצות ה'פסח' והותנה בו שלא ישחט אלא אחר 'מילת עצמו ובניו ובני ביתו', ואז "יקרב לעשותו" - מלו כולם, והיה 'דם מילה' מתערב ב'דם הפסח', לרוב הנמולים - כמו שזכרו; ואל זה רמז באמרו, "מתבוססת בדמיך" - דם הפסח ודם המילה".

אגודת אוזב של פסח

מורה נבוכים חלק ג פרק מז

ואני לא ידעתי עד היום טעם אחד מהם, ולא טעם 'עץ ארז ואוזב ושני תולעת' ב'פרה אדומה'; וכן 'אגודת אוזב' שמזים בה דם ה'פסח', איני מוצא דבר שאסמוך עליו ביחוד אלה המינים:

שבת

מורה נבוכים חלק ב פרק לא

אולי כבר התברר לך הטעם להדגשת מצוות השבת, להיותה בסקילה, (לכך ש) אדון הנביאים הרג בגללה, ולהיותה שלישית למציאות האל ושליטת האמונה בשתי רשויות, שכן האיסור לעבוד את זולתו בא כדי לאשר את הייחוד.

יודע אתה מתוך דברי שדעות שאין להן מעשים המשרישים אותן, המפרסמים אותן והמנציחים אותן בציבור, אינן בנות-קיימא. לכן הוא ציווה עלינו לכבד את היום הזה כדי שיושרש העיקרון של חידוש העולם ויפורסם במציאות כאשר ישבתו כל האנשים ביום אחד. וכאשר ישאלו מה הטעם לכך, תהיה התשובה כי ששת ימים עשה ה' (שמות כ').

בתורה מופיעים שני טעמים שונים, כי מסקנותיהם שתיים שונות. כי הוא אמר בתור טעם לכיבוד השבת בעשר הדברות הראשונים לאמור: כי ששת ימים עשה ה' [את השמים ואת הארץ, את-הים ואת-כל-אשר-בם, וַיִּנַּח בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, עַל-כֵּן בֵּרַךְ ה' אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֵׁהוּ] (שם); ואמר במשנה תורה: וזכרת כי עבד

היית בארץ מצרים [ויצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה], על כן צָנַךְ ה' אלהיך לעשות את יום השבת (דברים ה', 158).

וזה נכון, כי המסקנה של הדיבור הראשון היא קידוש היום וכיבודו כמו שאמר: על כן ברך ה' את יום השבת וַיְקַדְשֶׁהוּ. זאת המסקנה הנובעת מן הטעם כי ששת ימים וכו'.

אך שהתורה ציוותה ופקדה עלינו אנו לשמור אותו, זאת היא מסקנה הנובעת מן הטעם שהיינו עבדים במצרים שבה לא שירתנו בבחירתנו ובשעה שחפצנו, ולא יכולנו לשבות. לכן ציווה עלינו בתורה לשבות ולנוח כדי שנצטרף את שני הדברים, נאמין בדעה נכונה והיא חידוש העולם, המורה על מציאות האל בתחילת המחשבה ועיון קל ביותר, וניזכר בחסדי האל עלינו שהניח לנו מתחת סבלות מצרים (שמות ו', 7). זה מעין חסד הכולל דעה עיונית נכונה ותיקון המצב הגופני.

משנה תורה הלכות שבת פרק ל

השבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה, והשבת היא האות שבין הקדוש ברוך הוא ובינינו לעולם, לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל, אבל מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה ושניהם כגוים לכל דבריהם.

(והמגיד משנה שם פירש דברי הרמב"ם לפי רמב"ן שהשבת מורה על החידוש אבל מדברי הרמב"ם נראה שהסיבה לפי שהשבת הוא אות)

אין מאמינים בתורה מפני מופתי יציאת מצרים

יסודי התורה פרק ח הלכה א

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה שהאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו לא להביא ראיה על הנבואה היה צריך להשקיע את המצריים קרע את הים והצילין בתוכו צרכנו למזון הוריד לנו את המן צמאו בקע להן את האבן כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ וכן שאר כל האותות ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אלי ואלו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם ונאמר לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

נמצאו אלו ששולח להן הם העדים על נבואתו שהיא אמת ואינו צריך לעשות להן אות אחר שהם והוא עדים בדבר כשני עדים שראו דבר אחד ביחד שכל אחד מהן עד לחבירו שהוא אומר אמת ואין אחד מהן צריך להביא ראיה לחבירו כך משה רבינו כל ישראל עדים לו אחר מעמד הר סיני ואינו צריך לעשות להם אות וזהו שאמר לו הקדוש ברוך הוא בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו ושמעו לקולך ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבבו דופי ומהרהר ומחשב והיה נשמת מליך ואמר והן לא יאמינו לי עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור והוא שהכתוב אומר וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר אם נתן אות אליו תשמעון כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואף על פי שאין אנו יודעין אם העידו אמת אם שקר כך מצוה לשמוע מזה הנביא אע"פ שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט.

מצוות אנכי בהשמטת אשר הוצאתיך

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה א

המצוה הראשונה היא הצווי אשר צונו להאמין האלוהות והוא שנאמין שיש שם עלה וסבה הוא פועל לכל הנמצאות והוא אמרו ית' אנכי י"י אלהיך.

הלכות יסודי התורה פרק א הלכה ו

וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלהיך.

י"ג עיקרים יסוד א

וזה היסוד הראשון מורה עליו דיבור אנכי ה' אלהיך.

שיטת רמב"ן

רמב"ן שמות י"ג, ט"ז

(טז) ולטוטפות בין עיניך - אין למלה הזאת משפחה ידועה, אבל בעלי הלשון יחשבו ליחס אותה אל לשון והטף אל דרום (יחזקאל כא ב), ועלימו תטוף מלתי (איוב כט כב), ענין מושאל מן והטיפו ההרים עסיס (עמוס ט יג), יאמר שתעשה מיציאת מצרים על ידך אות ובין עיניך דבור, יזל כטל על שומעיו. אבל רבותינו יקראו הדבר המונח בראש "טוטפות" כמו שאמרו (שבת נו ב) לא בטוטפת ולא בסנבוטין, ואמר רבי אבהו (שם) אי זהו טוטפת המקפת מאזן לאזן, והם בעלי הלשון שמדברים בו ויודעים אותו ומהם ראוי לקבלו. ואמר "טוטפות" ולא אמר "טוטפת" בעבור שהם בתים רבים כאשר קבלנו צורתם מן האבות הקדושים שראו הנביאים והקדמונים עושים כן עד משה רבינו:

והנה שורש המצוה הזאת שגניח כתב יציאת מצרים על היד ועל הראש כנגד הלב והמוח שהם משכנות המחשבה. והנה נכתוב פרשת קדש והיה כי יביאך בטוטפות מפני המצוה הזאת שנצטוינו בהם לעשות יציאת מצרים טוטפות בין עינינו, ובפרשת שמע והיה אם שמוע נצטוינו שנעשה המצות גם כן טוטפות, דכתיב (דברים ו ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, והיו לטוטפות בין עיניך, ולכך אנו כותבים גם שתי הפרשיות ההן לטוטפות שהם מצות הייחוד וזכרון כל המצות ועונשן ושכרן וכל השרש באמונה. ואמר בשל יד והיה לך לאות על ידכה, ודרשו בו (מנחות לו ב) שהוא שמאל שהלב נוטה לו:

ועל דרך האמת מה שאמר הכתוב בעבור זה עשה ה' לי, כי כמו זה אלי ואנוהו (להלן טו ב), יאמר כי בעבור שמו וכבודו עשה עמנו והוציאנו ממצרים, והיה זה לך לאות על זרוע עזך, כטעם כי תפארת עזמו אתה (תהלים פט יח). והנה האות כאות המילה והשבת. ובעבור שהכל בכלל הוא האות על היד העתיקו אבותינו ממשה מפי הגבורה שיהיה בית אחד כענין שאמר הכתוב אחותי כלה (שה"ש ה א), בעבור שהיא מתאחדת וכלולה מל"ב נתיבות, וכתיב שמאלו תחת לראשי (שם ב ו):

ואמר ולזכרון בין עיניך, שינוחו במקום הזכרון בין העינים שהוא ראשית המוח, והוא תחלת הזכרון ומעמד הצורות אחרי הפרדן מלפניו, והם מקיפים את כל הראש ברצועותיהם, והקשר שהוא על אחרית המוח המשמר הזכירה. ולשון "בין עיניך", שיהיו באמצעות הראש לא מצד אחד, או ששם שרשי העינים ומשם יהיה הראות. וכן ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת, ולפרש זה חזר ואמר "ולטוטפות" לבאר שאין המצוה בין העינים למטה, אבל בגובה הראש מונחים שם כטוטפות. ואמר לשון רבים שהם בתים רבים כאשר קבלנו:

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע

אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה:

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט כט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה:

ובעבור כי הקדוש ברוך הוא לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במזוזות, ושנזכיר זה בפינו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא א) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה:

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזווה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בעינינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח). מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו

שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כט כג כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא):

דרשת תורת ה' תמימה

ונתברר עוד חדוש העולם על ידי משה בקריעת ים סוף והמן והבאר כי לדברי המאמין בקדמות אם ירצה האל לקצר כנף הזכוב או להאריך רגל הנמלה אינו יכול וזה מאמרם והסכמתם ועל כרחם אמרו כן ואם כן כל מי שיביא דבר נגד התולדה בין בחרטומים בין במכשפים על ידי נביא ידע ויאמין בחדוש הנבואה....

ונחזור לענינו שהיינו בו לבאר כי הנסים מורים על החדוש ועל ההשגחה ועל הידיעה ר"ל ידיעת הפרטיים כי הידיעה קודמת להשגחה ומפני שהניסים הגדולים המפורסמים

המשתקין קטני אמנה אינם נעשים בכל דור מפני שאין הדורות ראויין לכך או מפני שאין צורך להעשות לכך צוה הקב"ה לעשות זכר לנסים תמיד והחמיר בהם כי חייב כרת על מה שלא אכל פסח וכרת על חמץ וצוה לכתוב הענין במזוזות הבתים ולהניח הענין כתוב בזרוע כנגד הלב ועל ראש כנגד המוח מרכבת הנשמה ולהזכיר בו בכל יום בפה כמו שאמרו ז"ל בברכות קריאת שמע דרבנן אמת ויציב דאורייתא כלומר שיש בה יציאת מצרים ושבח והודאה עליו:

וידוע כי העושה מצוה בלא כוונה או מי שלא יתבונן בה לא עשה בשלמות אבל המתבונן בה כגון קנה מזוזה בדינר קבעו בפתחו ונתכוון להתבונן בה ובענינה הנה ביחוד ובחדוש העולם ובהשגחה כי יציאת מצרים מורה על כל אלה הוראה שלמה מלבו וידע כי חסד אלהים רב מאד על עושי רצונו והוציאנו מארץ עבדות לכבוד גדול בזכות אבותינו הקדמונים ליראה אותו הנה במצוה קלה הודה בכל שרשי האמונה והשלימות. לפיכך אמר הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות כי כלם לזכר נס אחד שנעשה לאבותינו ולנו ובכלן ראייה על האמונה. ולכן אנחנו נוהגין להזכיר בכל מצותינו ענין יציאת מצרים כמו שאנחנו אומרים בקרוש היום זכר ליציאת מצרים ופירש הרב בספר מורה הנבוכים והנה בדברות שניות מפורש 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלהיך וכו' לעשות את יום השבת' ופשט הכתוב פי' בו לומר מאחר שפדה אותך חייב אתה לעשות מצותינו אבל מלת על כן צוך ה' אלהיך אינה מורה אלא בלשון שפירשתי כי אתה חייב לזכור הנס הגדול שנעשה לך וההשגחה הגדולה והטובה שהשיג עליך ועל כן צוך לעשות את יום השבת כי

כיון שאתה מודה על החדוש עשה ממנו זכרון תמיד להיותך נזכר תמיד ועושה ראיה להודיע לכל כי הוא בורא העולם המשגיח על בריותיו לטובה לעושי רצונו ורעה לעוברי רצונו כי כל זה נתברר לך ביציאת מצרים וזהו מה שכתוב בדברות אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. וכבר שאל זה רבי יהודה הלוי בספר הפיט שהיה מחבר או היתה השאלה מן החבר המיוחד מלך הכוזרי ששמו יצחק אבנגדי למה אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר שבראתי שמים וארץ וכל צבאם כמו שאמר אני ה' עושה כל נוטה שמים לבדי ורוקע הארץ מאתי כי היה זה ראוי יותר:

וחכמי גוים נבהלים בזה ומפרשים בהבליהם שאינה מצוה והם מבקשים עצמם אם כן היאך הם עשרה ונחלקים בזה לכתות יש מהם מחלקים פסוק זה לא יהיה לך לשתי מצות והסכמת חכמי הבליהם לא תחמוד לשתיים. וכשדברו עמי על זה עניתים לפי מעוט ידיעתם למה לא תאמרו שאינן אלא תשע מצות אבל עשר דברות הם שאמר להם בתחלה אני עשיתי לכם טובה ואתם חייבים לשמוע בקולי כי הכתוב לא הזכיר אלא עשרת הדברים ולא עשרת המצות. אבל עיקר הדבר ברור הוא לכל מעיין כי מתחלה אמר אנכי ה' לומר שיאמינו שיש אלוה נמצא להוציא מדעת כל האומר אין אלהים והזכיר ה' שהוא העצם שהוא ההויה ונעשים אותות ומופתים משנים היותו של עולם והוא השם הנגלה למשה בבאו לחדש אותות ומופתים לא מה שנודע לאבות שהוא אל שדי כמו שכתוב וארא אל אברהם אל יצחק וגומר ואמר אשר הוצאתיך להזכירם שכבר ידעו ונתברר להם ביציאת מצרים שיש אלוה מחדש העולם ויש לו ידיעה בפרטים והשגחה בהם....

והנה יאמין כי האלהים הוא יחיד ופועל יכול יודע ומשגיח והוא ראוי לעובדו לבדו לא לאחרים עמו כי אין צריך עמו לעזר אחרים וכיון שכן עוד אתה חייב לתת כבוד לשמו וזהו לא תשא ועוד אתה צריך לעשות מעשה באמונתך בחדוש והוא שתשבות כדי לאמת מה שידעת במעשה כי המעשים צריכין לשלימות והאדם צריך להאמין האמת במחשבו להודיע בדבור ולאמת -אותו בגופו ר"ל במעשיו ולפיכך אמרו רבותינו ז"ל ששבת ועבודה זרה שקולים כנגד כל המצות שהוא מורה על חדוש העולם ובו אדם מכיר לבוראו ועכשיו נשלם כל מה שנצטוה האדם באמונתו לאלהותו.

...

והנה נתברר כי הנסים המפורסמים שהיו ביציאת מצרים מורים על החדוש ועל הידיעה ועל ההשגחה ועל כן נצטוינו לעשות להם זכרון על האבנים במזוזות הפתחים ביציאה וביאה ובתפילין בראש ובזרוע ובקריאת שמע בקר וערב בסוכה בפסח וכן כיוצא בזה ונמצאו המצות כלן חמודות מאד וחביבות שכל שעה אדם רואה או עושה אותן מודה לאלהיו הוא כוונת היצירה.

שיטת ספר החינוך

ספר החינוך מצוה ה

משרשי מצוה זו, כדי שיזכרו היהודים לעולם הנסים הגדולים שעשה להם השם יתברך ביציאת מצרים.

[ועל דרך זה פירש מצוה ו, ז, ח, ט, י, יא, יב בפרטים השייכים לאותו מצוה]

ספר החינוך מצוה יג

משרשי מצוה זו, מה שכתוב בשחיתתו, לזכר ניסי מצרים, ועל כן ראוי שלא יאכל בו משומד, אחר שאנו עושין אותו לאות ולזכרון שבאנו באותו הזמן לחסות תחת כנפי השכינה ונכנסנו בברית התורה והאמונה, אין ראוי שנאכיל ממנו למי שהוא הפך מזה שיצא מן הכלל וכפר באמונה. ועל כיוצא בזה נאמר בתלמוד לפעמים סברא הוא, כלומר ואין צריך ראייה אחרת.

ספר החינוך מצוה יד

משרשי מצוה זו, מה שכתבנו באחרות לזכור יציאת מצרים. ובעבור שקרבן זה לזכר חירותנו ובואנו בברית נאמנה עם השם יתברך, ראוי שלא יהנו בו רק אותם שהשלימו באמונה, והם ישראלים גמורים, ולא אלו שעדיין לא באו בברית שלם עמנו. וענין הרחקת הערל מאכילתו, גם כן מזה השורש.

ספר החינוך מצוה תפה

משרשי המצוה, לפי שענין איסור חמץ בפסח הוא איסור חמור ביותר מצד שענין זה יסוד גדול בדתנו, כי יציאת מצרים הוא אות ומופת מוכרח בחדוש העולם שהוא העמוד הגדול שאולמי התורה נסמכים בו כמו שכתבתי כמה פעמים, ועל כן כל מצוה שהיא לזכר יציאת מצרים חמורה עלינו וחביבה הרבה.

[ראה עוד להלן בדעת החינוך על היות השבת זכר לחידוש העולם וליציאת מצרים].

שיטת דרשות הר"ן

יציאת מצרים מורה כי חפץ בנו ה'

דרשות הר"ן הדרוש הראשון

וכמו שהיה יסוד התורה ענין יציאת מצרים, שעל ידה נראה שהענין האלהי דבק בנו, מה שלא יכלו החרטומים לעשות, אבל נלאו ברוב עצתם, כן המשיכה

יעודיה בענין שיראה עין בעין שהענין הוא לא תוכל תורה אחרת ליעד, ולו הבטיחה על גמול הנפש אחרי המות, נראית היא ויתר התורות שוות, ולא תודע אליה בענין יעודיה מעלה עליהן, כי אחרי היות כולן מבטיחות על דבר בלתי מוחש, היתה כל אחת יכולה להתחזק ולומר שהאמת אתה.

ולו לא הוצרכה התורה להמשיך יעודיה על עניני העולם הבא, אבל המשיכה סיפוריה על ענינים שהם מאמתים זה בלי ספק, כאשר הוא זה הסיפור כולו של אדם הראשון וענין העקידה. כי לו היה מספק אברהם אבינו ע"ה בענין העולם הבא, ושיחשוב שהגמול והעונש יהיה בעולם הזה לבד, איך יעקוד בידיו בנו יחידו הנולד לזקוניו ליראתו פן ישיגנו עונש בעולם הזה, ויהיה לו עונש גופני אחרי בלותו מר מזה. אבל תורה שהיה יודע בכירור שהעולם הזה ומעשהו תהו והבל, כאין ואפס נגד הגמול המעותה. [ו] כמו שפתח קהלת ספרו (א ב) הבל הבלים אמר קהלת וגו', וחתם במאמרו (יב יג) סוף דבר הכל נשמע וגו', כן התורה המשיכה עניניה כולם על זה הצד, להודיע שאין לעולם מצד עצמו קיום והעמדה, אבל ענינו נוהג כפי עבודתנו ומרינו, וכי השם יתברך בראו מאין והוציאו אל היש. וכן כי ישנה ענינו תמיד ויעתיק אותם כפי מה שירצה לפניו מענינו.

ולכן אנו מזכירין תמיד בתפילתנו ומועדינו זכר ליציאת מצרים, גם במועדים שאינם נמשכים עם יציאת מצרים כלל, כראש השנה ויום הכיפורים, מפני שהענין ההוא הורה שהשם יתברך חפץ בנו ומנהיגנו ומורנו הדרך אשר נעלה בה אל העולם העליון.

ומפני זה כאשר התחיל נתן התורה יתברך בענין חידוש העולם, מפני שהוא שורש התורה ויסודה כאשר הנחנו, כן חתם תורתו באותות ומופתים אשר נראו על ידי הנביא הנאמן בארץ מצרים. ועם היות שאמר (דברים לד י) ולא קם נביא עוד וגו' אשר ידעו ה' פנים אל פנים, מפני שהענין ההוא לא היה מפורסם נגלה לכל, אמר עוד (שם יא - יב) לכל האותות והמופתים אשר שלחו ה' לעשות בארץ מצרים לפרעה וגו' ולכל המורא הגדול וגו'.

יציאת מצרים אות כי הנמנעות אינם נמנעים בחק הבורא

דרשות הר"ן הדרוש השלישי

וראינו עוד לרבותינו ז"ל מרחיקים עוד שיהיה לו למשה מום גופני כלל, אמרו בפרק המקנא (סוטה יב ב) והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (שמות ב ו) קרי ליה ילד וקרי ליה נער, אלא הוא ילד וקולו כנער, אמר ליה רבי נחמיה אם כן עשיתו למשה בעל מום. ואחרי אשר תמהו על זה, איך לא תמהו על המבואר בכתוב היותו כבד פה וכבד לשון.

והתשובה על זה כי מהיות התורה וקיבולה דבר היותר גדול שאפשר שיהיה במין האנושי, ראוי לעם שיקבלוה שינתנו הוראות חזקות שהתורה היא

אמיתית, ושיסור כל ספק מאותן ההוראות ומן הענין כולו בכללו שאינו בא כי אם בכח אלהי. ועל זה נמשך יציאת מצרים כולו, שרצה השם יתברך שיתחדשו האותות בגאולה ההיא שהיא בלי ספק התחלת התורה, למען ידעו כלל ישראל, כי הנמנעות בחק הטבע אינם נמנעות בחק השם יתברך. כי זאת הפינה, היותר הגדולה בדת, ומי שיכפור אותה יכפור את הדת בכללה, ויבטל גמול ועונש לגמרי. ובהיות זה קוטב התורה אשר עליו תיסוב הגאולה שהיא הקדמה לתורה, רצה השם יתברך שיתפרסם זה הדעת בארץ מצרים, לפי שהיא ארץ חרטומים ומכשפים, ומה שיבחן שם שהוא דבר נמנע בחוק הטבע, וכי לא תספיק בו חכמת הכישוף אשר הוא סעיף מסעיפי החכמה הטבעית, ראוי שיאמר שהוא נעשה בכח אלקי בלי ספק, ושהנמנע בחוק הטבע אינו נמנע בחוק הבורא. ואילו נתחדשו האותות והמופתים ההם בארץ נעדרת החכמה, היה נשאר ספק בפינה הזאת עדיין, כי אולי יחשבו אנשים שכל האותות ההם נתחדשו בחכמת הכישוף, ושהם כולם אפשריים בחוק הטבע.

וזה ענין נרמז לרבותינו ז"ל במסכת מנחות (פה א) פרק כל הקרבנות, [אמרו שם] אמרי ליה יוחני וממרא למשה רבינו תבן אתם מכניסים לעפריים, אמר להם אמרי אינשי למתא ירקא ירקא שקול. וכך פירושו, יוחני וממרא שהיו מכלל חרטומי מצרים, (ש)חשבו שאלה האותות שחידש הנביא הנאמן שהוא חידשם באותם התחבולות, ולכך תפשו עליו אחרי שבא לרמות ההמון לדעתם המגונה איך הלך לארץ מלאה מאותם התחבולות. והשיב להם אמרי אינשי למתא ירקא ירקא שקול, כלומר שהשלם באיזה דבר שיהיה, לא תוכר גודל מעלתו כי אם בארץ שימצאו בה חכמים מאותו הדבר בעצמו, כי שם יבחן עוצם חכמתו על חכמתם. [ו]כמו שהירק היותר משובח ימכר יותר בעיר רבת הירק, כי שם תוכר מעלתו על האחרים, כן ראוי שיבחנו אותותיו בארץ הזאת, כי בכאן יהיו יותר נערכים מבארץ אחרת, יען יתבאר כאן בלי ספק שהם נעשים בכח אלהי, וכי לא תספיק חכמה אנושית לחדשם. הנה אם כן הענין כולו נוסד בענין [ש]אי אפשר שיפול בו הספק שיהיה מתחדש כי אם בכח אלהי גמור.

ולזאת הסיבה נשלם משה בכל שלמות נביא, להאמין שענינו בכח אלהי, והוסר ממנו בהשגחה גמורה הדיבור הצח, למען לא יחשב שהיות כלל בני ישראל וגדוליהם נמשכים אחריו, יהיה להמשכם אחר צחות דבריו, כמו שידוע שיאמר על מי שהוא צח הדיבור שימשיך לב ההמון אחריו, ושהשקר ממנו יחשב אמת. וזה הדבר כולו בהפך במי שהוא כבד פה, כי גם האמת ממנו לא יקובל כי אם בחוזק הגלותו. ולזאת הסיבה היה כבד פה וכבד לשון בהשגחה גמורה, לא שיהיה דבר נופל במקרה. והוא מה שהשיבו השם יתברך למשה על מה שהתמיה ואמר (שמות ד י) לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשום גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי, ואמר (שם יא) מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח הלא אנכי ה', והיתה התשובה מספקת לשאלתו של משה.

מעשי זכר יציאת מצרים לצייר האמונה

דרשות הר"ן הדרוש החמישי

ואמנם שהתכונות הלביות שורש העבודות כולן, הנה זה מבואר בחיפוש, כי מצות התורה נחלקות לשלש חלקים. חלק [הראשון] מהם נתלה באמונות ובדעות לבד, כהאמונה במציאות השם יתברך, ושהוא משגיח, ואמונת הגמול והעונש, וכל מה שהוא ממין אלו המצות. אין ספק שהלב התחלה להם ושרשם ויסודם, עד שכמעט הם בלתי יוצאות ונמשכות ממנו כלל, אבל התחלתם ותכליתן בו. וזה החלק אינו רושם הגוף בעצם, כי אם במקרה.

החלק השני הם המצוות המידותיות כצדקה וגמילות חסדים, ואלה אין ספק ששרשם ויסודם הוא הלב. ומפני שזה החלק כולל הרבה מן המצות, אמרו (שבת לא א) על אותו שבא לפני הלל ואמר לו שילמדהו כל התורה על רגל אחת, והשיבו ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט יח), ואידך גמרא הוא זיל גמור, רצו בו שמי שיקבע בלבו זאת התכונה הטובה, יקלו עליו עניני רוב המצוות. וזה החלק רושם הנפש והגוף יחד.

וכן המצוות המעשיות, שהם מוכנות על דבר אחד מכוון במ ראוי שנאמין אותו, כאכילת מצה שהוא זכר ליציאת מצרים, והישיבה בסוכה שהוא זכר לזה בעצמו, והשביתה בשבת שהוא זכר לחידוש העולם, המצות [האלה] עם היותן יוצאות ונמשכות מאברים אחרים מלבד הלב, אחר שהתכלית בהן שיצייר הענין המכוון במ בנפש, התחלתם ושרשם הוא הלב.

שיטת רבי חסדאי קרשקש

ראה דרשה לחג הפסח מר' חסדאי באריכות - ויש להעתיק

עד כאן היה הכל לפי שמות מכאן יש לסדר לפי רעיונות....

הוצאת בני ישראל משליטת השרים

רמב"ן דברים פרק ד

(יט - כ) וכבר פירשתי (ויקרא יח כה) אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים - כי לכולם כוכב ומזל וגבוהים עליהם מלאכי עליון, כגון הנאמר בדניאל שר מלכות פרס ושר מלכות יון, ובעבור כן יעשו להם אלהים מהם ויעבדום. ואמר ואתכם לקח ה' - כי אתם חלק השם, לא תקימו עליכם שר או עוזר זולתו. כי

הוא הוציא אתכם מכור הברזל, שהייתם בתוך מצרים בכור אש ועצים, והוציא אתכם משם כנגד שריהם שעשה בהם שפטים, ולולי שהפילם לא הייתם יוצאים כי היו הם במעלתם שלא תצאו, והנה עשה כל זה כדי שתהיו לו נחלה ותהיו לשמו הגדול סגולה מכל העמים:

[רבינו] בחיי שמות פרק כ

ואפשר לפרש עוד מבית עבדים מבית המזלות שהם עבדים לי, וקרא את המזלות "עבדים" לפי שהם מלכים למה שלמטה מהם, שהם ממונים עליהם, ועבדים למה שלמעלה מהם, וירמוז כי היו ישראל ראויין לשהות עוד במצרים לפי משפטי הכוכבים והמזלות לולא ה' שהיה לנו שהשפיל הכח ההוא והוציאם בדרך הנס, וזהו שכתוב: (דברים ד, כ) "ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים", לא אמר ממצרים מכור הברזל כי המשיל כח של מצרים אשר למעלה לכור הברזל שהיו ישראל ראויים שיותכו בו כברזל המותך בתוך כור, ואמר הכתוב כי הקדוש ברוך הוא הוציאם תחלה מאותו כור הברזל ואחר כך ממצרים, זהו מכור הברזל ממצרים:

[ייתכן להביא את זה לרמב"ם הלכות עבודה זרה]

הרחבות על זה - זוהר.

כור הברזל.

מחלוקת ראשונים כיצד השבת זכר ליציאת מצרים

דברים פרק ה - דברות שניות

(יד) וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת | לִיקַן אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה אַתָּה וּבְנֶךָ־
וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ וְשׂוֹרְךָ וְחֹמְרֶךָ וְכָל־בְּהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן
יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתֶּךָ כָּמוֹךָ:

(טו) וְזָכַרְתָּ כִּי־עַבְדְּ הָיִיתָ | בְּאַרְצֵי מִצְרַיִם וַיִּצְאָךָ יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה
וּבְזֶרַע נְטוּיָה עַל־פְּנֵי צַוָּה יְקֹוֹק אֱלֹהֶיךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת:

רש"י דברים פרק ה

(טו) וזכרת כי עבד היית וגו' - על מנת כן פדאך שתהיה לו עבד ותשמור מצותיו:

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

אמר רב אחא בר יעקב: וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום. כתיב הכא למען תזכר את יום וכתביב התם זכור את יום השבת לקדשו.

תוספות מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים - לכך קבעו זכר ליציאת מצרים. ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בא"ת ב"ש וגו' שהם מלאכות ארבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאות' ל"ט מלאכות

מהרש"א חידושי הלכות מסכת פסחים דף קיז עמוד ב

בד"ה ה"ג כתיב הכא למען תזכור וגו' וכתביב התם את יום השבת עכ"ל ק"ק דבשבת גופיה בדברות שניות כתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' ואפשר לומר דזכירת יציאת מצרים קאמר דנילף מג"ש להזכיר בקידוש אבל בדברות שניות לא כתיב רק זכירת עבודת מצרים אבל מדברי התוספות נראה דיציאת מצרים היינו נמי עבודת מצרים ודו"ק:

וגירסת הר"ץ גאות בגמרא צריך שיזכיר דכתיב שמור את יום השבת וזכרת כי עבד היית וגו'.

אבן עזרא דברים פרק ה

למען ינוח - הוסיף לבאר טעם ועבדך ואמתך... וזכרת כי עבד היית והניח עבדך, על כן צוה ה' אלהיך לעשות כן ביום השבת, והטעם למנוחת העבד. וי"א, כי העבד לא ינוח. והנה השם הוציאך מעבדות וצוך שתנוח למען תזכור כי היית עבד. ובצווי כבד כאשר צוך כאשר פירשתי:

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק לא

אולי כבר התבאר לך העלה בחזוק תורת השבת והיותה בסקילה ואדון הנביאים הרג עליה, והיא שלישית למציאות השם והרחקת השניות, כי ההזרה מעבוד זולתו אמנם הוא לישוב היחוד, וכבר ידעת מדברי שהדעות אם לא יהיו להם מעשים שיעמידום ויפרסמום ויתמידום בהמון לנצח, לא ישארו, ולזה צונו בתורה הגדיל זה היום עד שיתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות, כשישבתו בני האדם כלם ביום אחד, וכשישאל מה עלת זה, יהיה המענה כי ששת ימים עשה ה'.

וכבר באו בזאת המצוה שתי עלות מתחלפות מפני שהם לשני עלולים מתחלפים, וזה שהוא אמר בעלת הגדיל השבת בעשרת הדברות הראשונות, אמר, כי ששת ימים עשה וגו', ואמר במשנה תורה וזכרת כי עבד היית במצרים וגו' על כן צוך ה' אלהיך וגו', וזה אמת, כי העלול במאמר הראשון הוא כבוד היום והגדילו

כמ"ש, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, זהו העלול הנמשך לעלת כי ששת ימים וגו'.

אמנם תתו לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשומרו הוא עלול נמשך לעלת היותנו עבדים במצרים, אשר לא היינו עובדים ברצוננו ובעת שחפצנו ולא היינו יכולים לשבות, וצונו בתורת השביתה והמנוחה לקבץ ב' הענינים, האמנת דעת אמת, והוא חדוש העולם המורה על מציאות השם בתחלת המחשבה ובעיון הקל, וזכור חסדי השם עלינו, בהניחנו מתחת סבלות מצרים וכאלו הוא חסד כולל בדעת האמתי העיוני ותקון הענין הגשמי:

רמב"ן דברים פרשת ואתחנן פרק ה פסוק טו

(טו) וטעם על כן צוין לעשות את יום השבת - צוה שתעשה כן ביום השבת, כך פירש ר"א. ואינו נכון, ואנו אומרים בקדוש היום "כי יום זה תחלה למקראי קדש זכר ליציאת מצרים" כאשר נאמר בו "זכר למעשה בראשית". והרב אמר בספר המורה (ב לא) כי המאמר הראשון הוא כבוד היום והדורו וכאשר אמר (שמות כ יא) על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו, ועל כן הזכיר טעם "כי ששת ימים עשה ה'", אבל בכאן יזהיר אותנו לשמור השבת, בעבור היותנו עבדים במצרים עובדים כל היום על כרחנו ולא היתה לנו מנוחה, והוא יצונו עתה לשבות ולנוח, כדי שנזכיר חסדי השם עלינו בהוציאו אותנו מעבדות למנוחה:

והנה בשבת בכללה שני טעמים, להאמין בחידוש העולם כי יש אלוה בורא, ולזכור עוד החסד הגדול שעשה עמנו שאנחנו עבדיו אשר קנה אותנו לו לעבדים. גם זה אינו מחזור אצלי, כי בהיותנו שובתים ולא נעשה מלאכה ביום השביעי אין לנו בזה זכרון ליציאת מצרים, ואין לרואה אותנו בטלים ממלאכה ידיעה בזה. רק היא כשאר כל המצות. אבל יהיה בו זכר למעשה בראשית שנשבות ביום ששבת השם וינפש.

והראוי יותר לומר כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול כאשר פירשתי בדבור הראשון (שם שם ב), על כן אמר בכאן אם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החדוש והחפץ והיכולת תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים שהיא לך לראיה ולזכר. הנה השבת זכר ליציאת מצרים, ויציאת מצרים זכר לשבת כי יזכרו בו ויאמרו השם הוא מחדש בכל אותות ומופתים ועושה בכל כרצונו, כי הוא אשר ברא הכל במעשה בראשית, וזה טעם על כן צוין ה' אלהיך לעשות את יום השבת.

והנה לא פירש כאן טעם השביתה כי ששת ימים עשה ה' וגו', שכבר הוזכר זה פעמים רבות בתורה, אבל אמר בקצרה "ויום השביעי שבת לה' אלהיך" שהוא יתברך שבת בו וינפש, ובאר להם כי מציאת מצרים ידעו שהוא אמר והיה העולם ושבת ממנו.

ספר החינוך מצוה לב

משרשי מצוה זו. שנהיה פנויים מעסקינו לכבוד היום, לקבוע בנפשותינו אמונת חדוש העולם שהיא חבל המושכת כל יסודי הדת. ונזכור ביום אחד בכל שבוע ושבוע שהעולם נברא בששה ימים חלוקים ובשביעי לא נברא דבר, ובכל יום ויום נבראו ענינים חלוקים להורות על הרצון הפשוט, שלא כדעת המתפלספים הנמאסים לנו בדעתם זה שחושבין לאמר שעם היותו ברוך הוא היה הכל. ובמנוחתינו בשביעי זכר לנו בחדושו של עולם, כי כשישבתו בני אדם כולם ביום אחד בשבוע וישאל כל שואל מה עילת זאת המנוחה, ויהיה המענה כי ששת ימים עשה ה' וגו' [שמות כ', י"א], כל אחד יתחזק מתוך כך באמונה האמיתית.

ומלבד זכירת חדוש העולם יש בו זכירת נס מצרים. שהיינו עבדים שם ולא היינו יכולים לנוח בעת חפצנו במנוחה. והאל הציילנו מידם וצונו לנוח בשביעי, ועל כן זכר במשנה תורה זה השורש השני שיש לנו במנוחה. ואמר שם [דברים ה', ט"ו] במצות שבת וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו', על כן צוך ה' אליהך לעשות את יום השבת.

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רעא

זכר ליציאת מצרים אפשר לומר שהשבת תחלה למקראי קדש שהם זכר ליציאת מצרים והרמב"ן כתב שהשבת עצמו זכר ליציאת מצרים כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון מחדש חפץ ויכול על כן כתוב בדברות שניות וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' ע"כ צוך ה' אליהך לעשות וגו' שאם יעלה על לבך ספק על השבת שמורה על החדוש ועל החפץ ועל היכולת תזכור מה ראו עיניך ביציאת מצרים שהוא לך לראיה ולזכור והנה השבת זכר ליציאת מצרים ויציאת מצרים זכר לשבת כי יזכרנו בו ויאמרו כי השם מחדש בכל זמן אותות ומופתים ועושה הכל ברצונו כי הוא אשר ברא את הכל במעשה בראשית.

שער הזוהר

יציאת מצרים בשערי בינה

חמשין זמנין אדכר באורייתא יציאת מצרים

זוהר כרך ב (שמות) פרשת יתרו דף פג עמוד ב – פד עמוד א
 אמר ר' יהודה מיומא דנפקו ישראל ממצרים עד יומא דאתיהיבת אורייתא חמשין יומין הוו, מ"ט אמר ר' יהודה משום אינון שני דיובלא דכתיב (ויקרא כה) וקדשתם את שנת החמשים שנה, תאנא אר"ש ההוא יובלא אפיק לון לישראל ממצרים, ואי תימא דיובלא ממש, אלא (מו ב, פה ב) מסטרא דיובלא הוה ומסטרא דיובלא אתער דינא על מצראי ובגיני כך חמשין אלין דיובלא הוו, תאנא לקבל דא חמשין זמנין אתמר ואדכר באורייתא נמוסין דמצרים ושכחי אינון כלהו, אשר הוצאתיך, (דברים ד) ויציאתך, (שמות יג) כי ביד חזקה הוציאך, וכלהו זמני חמשין אינון ולא יתיר משום דכלא כיובלא אתער ומסטרא דיובלא אתא כלא.

תיקוני זוהר תקונא שתיטאה דף כב עמוד א
 ופורקנא דילה דאיהי תשובה אימא עלאה איהי תלייא בידיהון דחמשין תרעין דחירו עמה לקבל חמשין זמנין דאדכר יציאת מצרים באורייתא דא הוא ויפן כ"ה וכ"ה באלין חמשין אתוון דמייחדין ליה בכל יומא פעמים שמע ישראל דאית בהון כ"ה וכ"ה אתוון.

שאלת ר' אלעזר לר' שמעון על שבח יציאת מצרים

זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת יתרו דף נב עמוד א
 אנכי ה' אלהיך. בהאי פסוקא שאל רבי ייסא זעירא דמן חברייתא מרשב"י וא"ל אית [לי] למשאל שאילתא חדא מינד (ומשבשא) [ומכשבשא] לי בלבאי ואנא דחיל מלמשאל מינד ואמינא אי נשאל דחילנא דילמא איתענש אי לא נשאל משבשא לי בלבאי.

א"ל ר"ש אימא. א"ל האי דקב"ה מדכר להון לישראל בכל אתר ואתר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים. מאי

רבותא אוליף הכא תנאה שלים הוא הדא דאמר לאברהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם וגו' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. א"כ למה לאדכרא להון מילתא דא ככל אתר ואתר.

א"ל ת"ח ברי קב"ה לא אתני עם אברהם אלא דיפיק ית ישראל מן גלותא דמצרים ולא מתחות שעבודא דרחלא אחרא דודאי ישראל כד הוו במצרים אסתאכו ואתטנפו גרמיהון ככל זיני מסאבו (אדרהו) [עד דהוו] שראן תחות ארבעים ותשע חילי דמסאבותא. וקב"ה אפיק יתהון מתחות פולחן כל שאר חילין.

ועוד דאעיל יתהון במ"ט תרעי דסוכלתנו לקבליהון מה דלא אתני עם אברהם אלא לאפקותהון ממצרים והוא עביד טיבותיה וחסדיה עמהון.

ובגין כך תשכח באודיייתא חמשין זמנין יציאת מצרים לאחזאה לכל בני עלמא חסדא דעבד קב"ה עם ישראל דאפיק יתהון מאינן חילין דמסאבו ואעיל לון לגו חילין דדכיו דהיינו חמשין תרעין דסוכלתנו ודא איהו דאנן מנן להו מיומא טבא דפסחא ואנן מנן יומי ושבועי והא איתערדו חברייא מצוה לממני יומי ומצוה למימני שבועי כי בכל יומא אפיק לן מחילא דמסאבו ואעיל לן בחילא דדכיו. [ע' תקונא לט]

תיקוני זוהר תקונא תלתין ותרין [דף עו עמוד א]

אמר רבי אלעזר וכי מאן דאית ליה עבדא ואפיק ליה לחירו משעבודיה אית ליה לרבניה לשבחא גרמיה כמפקנותא לחירו לעבדיה וכי קודשא בריך הוא דאמר לאברהם כי גר יהיה זרעך וכו' אית לשבחא גרמיה כמה [דף עו עמוד ב] זמנין אשר הוצאתיך מארץ מצרים

אמר ליה רבי שמעון הכי ודאי אבל הכא לא משבח קודשא בריך הוא גרמיה דאפיק לון מן גלותא אלא חמשין זמנין אדכיר באודיייתא יציאת מצרים לאשתמודעא בדרגא דאפיק לון דאיהו יובלא דאתמר ביה יובל היא שנת החמשים שנה ואינן חמשין תרעין דבינה דאתמסרו למשה מסיני בר חד דלא אתמסר ליה ובגין דא אדכיר חמשין זמנין באודיייתא יציאת מצרים.

אמר הא ודאי אתישב דעתאי.

תיקוני זוהר תקונא תשע ותלתין [דף עט עמוד א]

ועוד אנכי י"י אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אמר רבי אלעזר אבא וכי מאן דאיהו תחות שעבודא דרבניה ורבניה אבטח ליה לאפקא ליה לחירו ואפיק ליה אית ליה לשבחא גרמיה דאפיק ליה מגו שעבודא? והא קודשא בריך הוא דאמר לאברהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם? והא איהו אבטח אפקא לבני מגלותא הדא הוא דכתיב ואחרי כן יצאו ברכשו גדול ואיהו משבח גרמיה כמה זמנין אשר הוצאתיך מארץ מצרים?

אמר ליה ברי שפיר קאמרת אבל לאו איהו דא לשבחא גרמיה אלא כל ספירה וספירה אתקריאת ראש לחברתה ובגין לאשתמודעא לון מאן אתר אפיק לון מגו שעבודא פתח באנכי ואדכיר ביה אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגומר חמשין זמנין לקבל חמשין תרעין דבינה.

חישוב חמשים הזכרות שנזכרו בזוהר

[א] הרמ"ק בפרדס שער י"ג פרק א' (ויותר בדיוק בשפע טל סוד נ שער י בינה)

[ב] הגר"א בתיקוני זוהר תיקון ל"ב דף פ"ד עמוד א'

[ג] הרמ"ע מפאנו במאמר מאה קשיטה פרק ז'

שער האחרונים

שיטת ר' מאיר אבן גבאי

עבודת הקודש חלק ד פרק לה

זה יסוד התורה כלה יציאת מצרים וזה היה עיקר ושרש אל קבלת מלכות שמים וחול ענין האלהי עלינו כמו שבא זה כפול ומכופל בהרבה מהמצות כי נצטוינו בהם לזכרון הנס ההוא, והוא יתברך תלה קבלת אלהותו עלינו בו אמר כי אני יי' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים וכתיב אני יי' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, ועל יסוד זה בנה כל בנינו ובו התחיל לקיים אלהותו עלינו דכתיב אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו' ובו תלה קבלת גזירותיו, ובמכילתא אמרו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר לפי שנאמר אנכי יי' אלהיך, משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות, אמר להם לאו כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות שאם מלכותי אינכם מקבלים גזירותי היאך אתם מקיימים, כך אמר המקום לישראל אנכי יי' אלהיך לא יהיה לך אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים, אמרו לו הן כשקבלתם מלכותי קבלו גזרותי עד כאן, הרי קבלת הגזירות תלויה בקבלת המלכות והכל תלוי ביציאת מצרים. וזה כי שם התאמת להם ממה שראו משנוי מנהגו של עולם ומשדוד מערכות עליונים ותחתונים כי הוא שד"י כי די במציאותו ואלהותו והוא היכול בלתי בעל תכלית ולזה חל עליהם הענין האלהי במצרים כי הארץ ההיא נבחרה לפרסם בה אלהותו ויכלתו ואמר הנביא ע"ה בשמו יתברך ואנכי יי' אלהיך מארץ מצרים:

ובמדרשו של רשב"י ע"ה (ח"ג פ"ד ע"ב) וכי מארץ מצרים הוה להו מלכא ולא מקדמת דנא והא כתיב ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את כל אלהי הנכר וגו' ונקומה ונעלה בית אל וגו' ואת אמרת מארץ מצרים, אלא מיומא דהוה ישראל בעלמא לא אשתמודע יקרא דקב"ה בר בארעא דמצרים דהוה בההוא פולחנא קשיא וצווחו לקבליה ולא אשתנו מנמוסא דילהון לעלמא, ועוד דהוה חמאן בכל יומא כמה חרשין כמה זינין בישין לאטעאה להו לבני נשא ולא סטו מארח' לימינא ולשמאלא, ואע"ג דלא הוה ידעי כל כך ביקרא דקב"ה אלא הוה אזלין בתר נמוסא דאבהתהון ולבתר חמו כמה אתין וכמה גבוראן ונטל לון קב"ה לפולחניה, ובגין דכלהון חמו בעיניהון כל אינון אתין וגבוראן אמר ואנכי יי' אלהיך מארץ מצרים דתמן הוה באתגליא יקרא דילי אפיין באפיין, ולא תימרון אלהא אחרן דהוה ממלל עמנא אלא אנא הוה דחמיתון בארעא דמצרים

אנא הוא דקטלנא בשנאיכון בארעא דמצרים, אנא הוא דעבדנא כל אינון עשר מחאן בארעא דמצרים ובגיני כך ואלהים זולתי לא תדע דלא תימא דאחרא הוא אלא אנא הוא כלא עד כאן:

הנה האבות ע"ה היו ראש האמונה ויסודה ואמנם יעקב אבינו ע"ה מבחר האבות מטתו שלימה והוא תקן האמונה יותר מאבותיו כי בער עבודה זרה והעביר רוח הטומאה בתחלה, וזה עיקר גדול לתקון האמונה ואח"כ חל הענין האלהי וקבלת מלכות שמים במקומו הראוי, ועדיין לא היה השלמות כי לא נגלה הקב"ה לפרסם מלכותו ולהודיעו לכל באי עולם על ידי מסות גדולות ואותות ומופתים בשנוי מנהגו של עולם כי אם במצרים, ויעקב הוא הראשון אשר התחיל לפרסם זה אבל ביחידים, כי לא הגיע זמן השלמות עדיין אבל עשה סימנים למה שעתיד הקב"ה להשלים כי על הדרך ההוא נשלם ונודע מלכותו, בתחלה בער האמונות הנכריות והדעות הזרות על ידי נוראותיו אשר עשה במצרים והעביר השקר ורוח הטומאה ואחר חל הענין האלהי, והודיע לכל באי עולם כי הוא אלהים אמת ומלכותו בכל משלה וזה ראשית קביעות האמונה והאמת על ישראל במצרים אשר שם נתפרסם כל זה על השלמות, ולזה היה התחלת קבלת המלכות והאלהות עליהם שם אז לא קודם, ולזה חייב ואמר ואנכי יי' אלהיך מארץ מצרים ושלל ואמר ואלהים זולתי לא תדע כי מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיו וכגבורותיו ומי אשר לו היד החזקה והיכולת העצום להודיע שמו ולפרסם מלכותו בשדדו עליונים ותחתונים זולתו אין אלהים, ואחר שהודעה כזו אין שום כח ואל יכול עליה גם אתה אלהים זולתי לא תדע כי אין ראוי לך לדעת ולהכיר כי אם למי שלו היד העליונה להודיע שמו ואלהותו נגד כל אלהים כי בכל אלהי מצרים עשה שפטים ומי בהם יכול להודיע כחו ולהנצל מידו, ומזה תדע כי מושיע אין בלתי כי מצרים בחכמתם ובכשופיהם בכח עליונים ועליוניהם אסרו את ישראל לבל יצאו מתחת רשותם ומשעבודם לעולם, כי כחם כן חייב ולזה היה נמנע לצאת מעבודתם לדורות עולם בכח ובחק שום נברא עליון ותחתון לולא שנגלה המלך הגבור ושדד הכל ואבד ושבר דלתות נחשת ובריחי ברזל והפך משרשם ההרים החזקים והגדולים, מבכור פרעה עד בכור השבי והם הכחות עליונים ותחתונים כידוע לחכמי לב אשר מחמתם נאסרו ישראל במאסר שעבודם והושיעם תשועת עולמים, והודיע בכחו זה כי מושיע אין בלתי ואחר שסדר המערכות כלם בעליונים חתונים, היה מחייב שעבודם שם באין הפסק לעולם ונהפוך הוא כי הוציאם ממנו לחירות עולם, ראוי אם כן כנגד זה כי זכרון נפלאותיו ונוראותיו לא יעבור מתוך היהודים ולא יסוף מזרעם כל ימי עולם, וזה טעם למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך כי עם כל הדורות ידבר ולקיום כל זה נתחייבנו בקבלת מלכותו וגזירותיו שישאר טעמו בפינו ורישמו נכר בכל איברינו הגיית התורה וקיום מצותיה תמיד יומם ולילה לא נחשה, וזה טעם והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי' בפיך כי ביד חזקה הוצאך יי' ממצרים:

הנה כי תורה ומצותיה נתנו בפינו ובגופנו לזכור כי ביד חזקה הוצאנו יי' ולא אחר ממצרים. נמצא יציאת מצרים סוד ויסוד כל המצות. ובידינו כיד אלהינו

הטובה עלינו לבקש בינה ולמצוא טוב טעם ודעת במצות כלל ופרט בענין יורו על יציאת מצרים דבור דבר על אופניו. ועם שמה שכתבנו עקר גדול ואמת וטעם משובח מספיק:

הנה עוד זאת ישוטטו הלבבות ורעיוניהם לבקש את דבר יי' כי ישתוממו על זה לאמר הלא קויים וקובל ואין לנטות ימין ושמאל כי זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל ולא אחרת, ומצותיה אשר צונו ולא זולתם הכל דבר מכוון לעצמו והוא צורך גבוה לא צורך הדיוט בלבד לתקון הכבוד ועל הדרך שבארתי בספר תולעת יעקב ובוזה הספר בסייעתא דשמיא ואיך אם כן יבאו זכר ליציאת מצרים ואם לא גלו אם ובניה שם האם נאמר כי אין מקום וצורך אל זאת התורה ואל מצותיה חלילה וחולין הוא לנו להאמין זה, כי כבר קבלו אבירי הרועים כי התורה קדמה לעולם לגלות ולהודיע כי אינה תלויה בזמן ולא במקום ולא בשום דבר אחר זולתה כי היא מכוונת לעצמה, ולזה אמרו כי היא שם יי' ממש ולכן על כל זה חל על המאמינים חובת ההשתדלות לבקש אמת מפי יודעיה ומקבליה כי מאתם תורה תצא ועמם חכמה תמצא כי הם אשר עלו עיר גבורים והורידו עוז בבטחה ובשלום:

ואומר כי יסוד היסודות ועמוד החכמות לדעת ולהבין כי יי' הוא האלהים אין עוד מלבדו ולעמוד על עיקר זה צריך לדעת כי קודם הגלות הכבוד העליון סוד יי' אלהים, היו כל הדברים גנוזים ומיוחדים במחשבה הסתומה וכל הנתיבות ואותיות ומאמרות עם נשמות וכחות אור וחשך וטוב ורע וכל ההפכים שם היו מעורבים כדמיון הכסף והסיגים המעורבים יחד והכל במקור אחד אשר ממנו כל ההפוכים, כי כן הטוב והרע עם היותם דברים הפכיים מעורבים ברצון הנפש ובהתברר הרצון, יראה שהטוב הוא עקר הרצון ואין הרע כי אם לשלמות הטוב ולחזקו ולקיימו נמצא כי הכל ממקור אחד נחשב, ולפי שאין היכר בכבוד בהיות הדברים על תכונה זו, בא הרצון הנעלם הפשוט לבנות היכל לכבודו ונאצלה אם הבנים עם כל אלה הדברים בה נכללים והיא סוד מצרים העליונה כי בה היו כל ההפוכים מצרנים ומעורבים אלו באלו, ומשם הוקבעו כל אחד במקום הראוי לו האור והטוב במקומו והחשך והרע במקומו והנשמות הקדושות והטהורות נבדלו מן הנשמות הטמאות ונתפשטה המחשבה והובררה ונודע כי הטוב עקרה והנתיבות והאותיות נבדלו ונודעו בעצמם והאמת אשר היה נעלם ונסתר ומעורב בשקר, נבדל ונגלה ונראה וזה מבעל האמת יתברך גבורה רבה ויד חזקה ובוזה נתנה גאולה וחירות לכל הדברים, ונודע באמת כי יי' הוא האלהים אין עוד מלבדו:

והנה היתה יציאת מצרים העליונה מוכרחת ומחוייבת לדעת ולהכיר זה ולפרסמו, והנה הנשמות ועודן במחשבה משם קבלו התורה וסוד זה כי באו כלולות ומצויירות מכ"ב אותיות התורה. ולולא יציאת מצרים העליונה והתפשטות המחשבה, לא היה שום דבר ולא נבראו עליונים ותחתונים ולא נודע האלהות ולא היה הכר בכבוד. והנה זה לעומת זה עשה האלהים והביא בגלות מצרים שרשים וענפים בדוגמא עליונה ונתערבו שם גוי בקרב גוי טהור וטמא טוב ורע אור וחשך ישראל ומצרים עד שנגלה עליהם הקב"ה להודיע שמו ולפרסם אלהותו על ידי המסות הגדולות והאותיות והמופתים, ובם המציא גאולה וחירות לישראל והבדילם מן העמים וצרפם וטהר

וזקק אותם מן הסיגים המעורבים בהם, ולקחם והבדילם להיות לו וכמו שכתוב או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי גוי מקרב גוי ודאי וכתוב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי והובדל והופרש האור מן החשך והטוב מן הרע והוקבע כל אחד במקומו הראוי לו והכל בדוגמא עליונה, גאולה וחירות כנגד גאולה וחירות יציאת מצרים למעלה ויציאת מצרים למטה גאולת נשמות למעלה וגאולת הגופים למטה ויובל היא שנת החמשים שנה המוציאה אלו ואלו לחירות, הה"ד וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים וחמשים כתיב בכח חמשים שערים יובל היא שנת החמשים, בה יצאו עבדים לחירות, ולזה נזכרה יציאת מצרים חמשים פעמים בתורה ואחר צאתם ממצרים, לחמשים יום קבלו התורה הכלולה מחמשים שערי בינה, הנה הנשמות קבלו התורה למעלה והגופים כנגדן למטה, זה לעומת זה ואלו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים, עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים ולא קבלו התורה, ומי הגורם לקבלת התורה יציאת מצרים למעלה ולמטה נמצא אם כן יציאת מצרים יסוד התורה והמצות, והכל לזכר יציאת מצרים עליונה ותחתונה וסבה ראשונה והגורם הגדול ליציאת מצרים למטה ולקבלת התורה הנה היה התפשטות המחשבה העליונה בגלוי הכבוד העליון, וזה סוד יציאת הכל ממצרים העליונה נמצא זה אם כן סבת נתינת התורה והמצות וראוי אם כן שיהיה הכל זכרון ליציאה ההיא ולהתפשטות ההוא. והמבין עיקר זה שכתבתי בסוד זה הענין יבין כי דבר צדק ואמת הוא שיהיו התורה והמצות זכר ליציאת מצרים והם עם זה מכוונים לעצמם אינם נתלים בשום דבר, אבל כל הדברים למעלה ולמטה תלויים בהם ולכן היו הסגולה הנפלאה להוריד ולהשרות עליונים למטה ולהעלות תחתונים למעלה והם הגורם הגדול בדבקות הצורות וייחודן אלו באלו נמצאו זכר כל הגאולות והחירות הנפלא. וזה מה שרציתי להוכיחו ובו נשלמה הכוונה בזה הפרק:

שיטת רדב"ז

מצודת דוד להרדב"ז - מצוה קז

טעם הפסח לפי הפשט מבואר מן הכתובים כדי שזכור יום צאתנו ממצרים מבית עבדים. וכן אנו אומרים בתפילות ובברכות "זכר ליציאת מצרים". לפי שהנס הזה הוא אות ומופת גמור בחידוש העולם וכי יש אלוה קדמון חפץ ויכול פועל כל הנמצאות וכידו לשנותם בכל עת שיחפוץ כאשר עשה במצרים לעינינו. ובקיום מצוה זו אנו מודים בכל עקרי האמונה כאשר כתבנו במצות שבת.

ולכן נאסרה המלאכה בראשון ושביעי כדי שנהיה פנוים מכל מחשבות העולם ועסקיו, להתבונן בנפלאות השי"ת שעשה עמנו ועם אבותינו. ולכן אמרו כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח, שזהו טעם המצוה. ואם יהיה עוסק במלאכתו ישכח הדבר. והטעם שלא ענש כרת עליו כשבת ויום הכפורים לפי שהשבת קדושתו חמורה, וכן יום הכפורים שהוא יום כפרה וסליחה, ולפיכך החמיר עליהם הכתוב. ומזה הטעם הותרו לעשות בהם אוכל נפש.

וטעם חמץ ומצה מבואר ג"כ בכתוב "ויאפו את הבצק וגו' למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים". ולהרחיק את האדם מן העבירה צוה לכל יראה וכל ימצא ואסר גם התערבות. ודברים אלו כולם מבוארים בדברי הראשונים ז"ל ואנן לאו להכי אתינן.

ועל דרך הסוד כבר ידעת ששר של מצרים הוא טלה ולו היו עובדים כד"א "הן נובח את תועבת מצרים" וגו'. ובט"ו בניסן עומד השמש בראש טלה, ואז השר הנזכר בתקפו וגבורתו. וכדי להראות גבורתו וחוזק ידו [של הקב"ה] האריך להם עד ט"ו בניסן ואז הוציא אותם ביד רמה, והיא המדה האחרונה והיא נקראת לילה, ואליה רמז הכתוב "ויקרא אל משה לילה". מדלא כתיב "בלילה" משמע הלילה היא קורא למשה. והכי פרשו לה בספר הזוהר. ואליה רמז הכתוב "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה" וגו'. וגם הכחות החיצוניות שולטות בלילה כד"א "בו תרמוש כל חיתו יער. הכפירים שואגים לטרף". וגברה ידו הרמה בכח הרחמים ויצאו עבדים לחירות. וידו אחת מכה כל בכורי מצרים, וידו אחת מצלת. וכיוצא בזה דרשו רבותינו ז"ל על פסוק "ימינך ד' נאדרי בכח ימינך ד' תרעץ אויב". כי לב' המדות היו צריכים באותה שעה שעמדו על היס. ולכן היה הנס שהוא בכח שם בן ע"ב. שיש בו שמות הגבורה ושמות החסד. החסד להציל את ישראל אעפ"י שהי' בהם בלתי ראויים. ושמות הגבורה לשקע את המצריים. ונקרא שם זה ע"ב גשרים שבהן עברו ישראל את היס. ולזה כיוונו רז"ל שאמרו ידו אחת מצלת וידו אחת משקעת. ולכן יצאו במדה הנקראת לילה שהוא מדת הדין הרפה כד"א "הלא את היא המחצבת רהב וכו', השמה מעמקי מים דרך לעבור גאולים". ולכן היתה מצוה זו בט"ו בניסן, שאעפ"י שכח השר בתוקפו וגבורתו גם הלבנה במלואה, וגברה ידה [של מדת הדין, מלכות] ביד רמה ויצאו לחירות. ודע כי המדה הנז' לפעמים תקרא "יד רמה" בזמן שהיא בכח המלך רם ונשא שהיא הבינה, שבכח נ' שערי בינה יצאו עבדים לחירות. ולכן נזכרה יציאת מצרים נ' פעמים בתורה והיא נקראת "יובל הגדול". ולפעמים תקרא "יד הגדולה" בזמן שהיא פועלת בכח השם הגדול תפארת ישראל. ולפעמים תקרא "ידו הקשה" בזמן שהיא פועלת בכח מדת הדין הקשה, מדת הגבורה. ולפעמים תקרא "יד החזקה" כשהיא פועלת בכח הדין, אלא שיש בו קצת רחמים. ולפיכך קבע להם ז' ימי הפסח, היום הראשון קודם לרמוז למדת החסד, שאם לא מפני חסדו יתברך לא היו כדאים ליגאל. ויום הז' קודש לרמוז למדה האחרונה, שביעית למספר הימים. כי במקום שהכלה כלולה ברחמים אין לעשות מלאכה הרומזת בדין כד"א "בזיעת אפיך תאכל לחם". "רק אשר יאכל לכל נפש", כי כן הפעולה למעלה בכנסת ישראל כד"א "באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי" וגומר. גם בימים שבינתים לא הותר אלא דבר האבד כי הקב"ה חס על ממונם של ישראל שלא יאבד. וזה הטעם כללי לאיסור מלאכה בכל המועדות:

עוד דע כי אין בכל האסורין שבתורה החומרות האמורות בחמץ בפסח. חדא שהוא אסור באכילה, ותו שאוכלו בכרת, ותו שאסור בהנאה. ותו דאסורו במשהו. ותו שצריך לחפש אחריו כדי שלא יעבור בכל יראה ובכל יראה. ותו שהקדים זמן איסור אכילתו קודם זמן איסורו. ותו שהוא איסור הבא מכלל

היתר.

והטעם בכל אלו כי החמץ רמז ל"יצר לב האדם רע מנעוריו" הוא שארז"ל הוא יצה"ר הוא שטן הוא מלאך המות. יורד ומסית, ועולה ומסטין, נוטל רשות ויורד ונוטל נשמה. ומלת חמץ מורה על זה כד"א "אשרו חמוץ" ואתה מהפך וקורא "מוחץ" כי הוא המוחץ באמת, "לא ערוד ממית" כו'. ולכן צוה הכתוב בזמן צאת בני ישראל בני חורין ממצרים לבער אותו מהבית שלא יסטין למעלה ולא יערב שמחתינו. כי בהתבער מן הבית למטה, יתבערו כל הכחות החיצוניות השמאליות מן הבית העליון, ונשאר טהור ונקי מכל טומאה. ולכן אז"ל אין ביעור חמץ אלא שריפה, ואז הלילה ליל שמורים. והמצה הרומזת במדה, שמורה מכל טומאה, "ערוכה בכ"ל ושמורה" ולא יחסר כל בה. ולכן החמירה תורה בחמץ כל החומרות הנז' לרמוז לאדם "כלה גרש יגרש" את החמץ. הרומז ביצר המשטין מקרב. ויחפש אחריו בכל חדרי מחשבותיו ויוציאנו מרשותו לגמרי, ומיד הבית העליון טהור, אין שטן ואין פגע רע, והחתן עם הכלה בבית השלום. ואפשר כי לזה רמז הכתוב "ליל שמורים", ולא ישראל לטהר עצמם ברגל. עוד צוה שלא יאכלו כל מחמצת להרחקה יתירה, שלא יכנס בגוף מחשבת היצר אפילו מעורב במחשבות אחרות שלא יפגום במחשבה העליונה, כאשר נתבאר במצות התלויה במחשבה.

ואם תאמר כיון שהחמץ רומז ביצה"ר כאשר כתבנו, למה הותר בכל השנה כולה? דע כי הלחם האמיתי היא מצה שלא התחיל להפסיד, ואם היה אפשר לאדם לאכול מצה כל השנה כולה, אז טוב לו כי היא שוה למוג האדם. אלא מפני חולשת כח המעכל אשר בנו כי אין כח לעכל אותו, ואם יאכל אותו מצה כל השנה יבא לידי חולי. ולפיכך מחמיצין אותו עד שיהיה קרוב להפסד, והוא בין מצה ושאר כדי שיוכל לעכל אותו. ועיקר איסור החמץ לפי שכבר קבל צורות השאור. כי השאור הוא הרומז ביצה"ר שכך ארוז"ל "שאור שבעיסה מעכב". וכן אמרו שאור שחימוצו קשה שבא מכח מדת הדין הקשה. ואסר אותו הכתוב שבעת ימים כנגד ז' ימי ההיקף כי צריך לבער אותו מכל הצדדין, ושוב לא ירים ראש, שכבר נכנס ונבלע במקומו, וכן בכל שנה ושנה. עוד י"ל כי מהטעם בעצמו שניתן היצר באדם כדי לנסותו אם יעמוד במלחמתו, גם כי העולם צריך לו דאי לאו איהו לא הוה אשכחינן אפי' ביעותא. מזה הטעם הותר החמץ לבחון בו בני האדם אם יוכל לנצחו, כי מעולם המעשה יקנה אדם עולם הרוחני כדארוז"ל התקן עצמך בפרוודור כדי שתכנס לטרקלין. ובס' קנה ז"ל כתוב לתת טעם למה פתח התנא "אור לי"ד", ושם חושך לאור. וז"ל "ובהסתלק החמץ מן הבית הוא כנסת ישראל א"כ מיד התחלת הנר לרדת ולהאיר נר אלהים נשמת אדם וגו' ועל זה אמר התנא "אור" ולא אמר "ליל", כי ידע ענינו" [עכ"ל]. וכבר ידעת מ"ש הראב"ד ז"ל בזה לפי הפשט. ואין כאן מקום להאריך בזה:

עוד דע כי כנסת ישראל נקראת "לחם עוני" לפי שאין לה מעצמה, כאשר כתבנו כמה פעמים. ובזמן שהוא מלאה כל טוב מעולם העליון נקראת "מצה עשירה" כי השמש מאיר לה דוגמת הלבנה הנראית בזמן שהשמש מאיר אז

היא מאירה ובזמן שאין מאיר לה אין לה מעצמה, וגם נקראת מצה פרוסה לפי שהיא מתחלקת לדין ולרחמים. ועוד מלשון נוטלת פרס מלמעלה ומחלקת למטה לעולם הפירוד כדאיתא "הלא פרוס לרעב לחמך" וכתוב "ותתן טרף לביתה" וגו'. ולכן צוה הכתוב לעשות לה רמז בלילה הזאת שיצאו כל צבאות ד' מארץ מצרים, שגלו למצרים שכינה עמהם. שנאמר "אעלך גם עלה" בה"א, והיא [אות] אחרונה שבשם. זה שאמר הכתוב ובני ישראל יוצאים ביד רמה" כאשר כתבנו למעלה. ולפיכך צוה שיהיה מאכילנו בלילה ההוא מצה ושתהיה פרוסה, לחם עוני ולא עשירה. רמז לעבדות שהיו משועבדים תחת יד שר של מצרים. ויביאו א' שלימה רמז לחירות ולעולם העליון, ואוחז את כולם בין עשר אצבעות ידיו, ובוצע מן הפרוסה והשלימה עליה כי לעולם צריך לעשות המעשה והרמז באחרונה ביחוד [עם] מה שעליה שלא להפרידו. ואחר שיחדנו אותה נעשית עשירה ושלימה. ולפיכך מותר לאכול מלילה הראשונה ואילך מצה עשירה. ובוצע על השלימה כשאר שבתות. ואחר היחוד אנחנו באים לספר ביציאת מצרים להודיע ולפרסם כח אלהותו ית'.

ורוב שרשי האמונה נודעים ומתפרסמים ביציאת מצרים. ולא אמרתי שרשי הדת לפי שאני סובר שאין לשום "עיקרים" לתורתנו הקדושה. לפי שכולם עיקר ושורש, שאינה כשאר הדתות הנימוסיות שצריכים "עיקרים" על מה שיסמוכו. ואפילו סיפורי תורתנו הקדושה הנראים לכאורה שאינם עיקר, יש להם סוד גדול מה שלא יוכל שכל האנושי להשיגו, ולא הלשון להגידו. ועיין במ"ש במדרש הנעלם על פסוק "ותנח התיבה בחודש השביעי על הרי אררט". ועל פסוק "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלוך מלך לבני ישראל" ורבים כאלה. ורז"ל אמרו כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה, ואיך נאמר שיש בו עיקר וטפל? ועוד "כל האומר כל התורה כולה מפי הקב"ה חוץ מפסוק זה שאמר משה מעצמו אין לו חלק לעוה"ב" והרי הוא כאלו כפר בעיקר. הלכך לא מסתברא להניח לתורתנו השלימה "עיקרים", שכולה עיקר:

ולכן אמרתי "שרשי האמונה". והם אלו. (א) שהוא מצוי שנאמר "אני ד' בא דבר אל פרעה". (ב) שהוא אחד שנאמר "למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ". (ג) שהוא משגיח בפרטים שנאמר "כי אני ד' בקרב הארץ". (ד) שהוא גומל ומעניש שנאמר "למען תדעון אשר יפלה" וגו'. (ה) שהוא מנבא את הנביאים ההולכים בשליחותו שנאמר "לכה ואשלחך אל פרעה". (ו) שנבואת משה רבינו ע"ה למעלה משאר הנביאים שנאמר "ואהרן אחיך יהיה נביאך". (ז) שהוא מחדש נסים ונפלאות בשנוי הטבעיים בכל עת שירצה. וזה הוראה גמורה על חידוש העולם שהוא חידשו והמציאו מאפס מוחלט בחפצו הפשוט כאשר עלה בחפצו. וכל המכות ראייה [לזה]. וכיון שהוא חידשו הוא קדמון לו. (ח) שהוא יודע העתידות ומה שבלכות בני אדם ידיעה שלימה שנאמר "ואני ידעתי כי לא יתן אתכם פרעה" וגו'. (ט) שהרשות נתונה שנאמר "ויחזק לב פרעה" וגו'. ומ"ש "ויחזק ד' את לב פרעה" כבר תירץ הרמב"ם ז"ל עיין שם שאין כאן מקומו. (י) שהוא שומע צעקת העשוקים שנאמר "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל". (יא) שהוא עתיד לגאול אותנו ע"י נביא כאשר גאל את אבותינו ע"י משה רבנו

ע"ה. (יב) שלא יאמר אדם על המארעות הבאות עליו "מקרה הוא" כאשר עשה פרעה, אלא יפשפש במעשיו ויעשה תשובה. (יג) שצריך אדם להתוודות שנאמר "ד' הצדיק ואני ועמי הרשעים". (יד) שעושיין שליחותו [של ה'] כל הבריות, אפילו בריה קלה, ומוסרין עצמן למיתה לקיים מצותו, כענין הצפרדע והכנים וכל שכן האדם. (טו) שאינו חפץ [ה'] בהשחתת עולמו אלא שישבו ויחיו. ראייה (לוה) מכמה התראות שעשה לפרעה. (טז) שהוא ממית ומחיה מענין ידו של משה, "ומצורע חשוב כמת". (יז) שיש תורה מן השמים שנאמר "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה". (יח) שיש מציאות לשדים ולמעשה כשפים שנאמר "ויעשו כן חרטומי מצרים בלהטיהם כן". (יט) שהוא שונא החמס והגזל. שנאמר "ואת העשוי לכם במצרים". ולכן חפץ הקב"ה שיזכרו מעשיו ונפלאותיו בכל שנה ושנה כדי שיתחזקו ויתקיימו כל האמונות בידם קיום שלם. ומפני שיצאתי מכוונת המאמר לא כתבתי יותר ותן לחכם ויחכם עוד:

פרטי המצות האלו, אע"פ שכבר כתבנו קצתם. לא יאכל מצה ערב הפסח. והרמז ארז"ל כל האוכל מצה בערב פסח כאלו בועל ארוסתו בבית חמיו. שאין הכלה הרמוזה במצה כאשר כתבנו מתיחדת בבעלה אלא בשבע ברכות הבאות אליה מז' כחות של צדיקים אשר למעלה ממנה, כן אין ראוי לאכול מצה עד הלילה שנברך עליה ז' ברכות. וכמו שהבועל ארוסתו בבית חמיו פוגם אותה עכ"פ, כן זה עושה פגם למעלה. ואע"פ שאסור להתענות בערב פסח, הבכורים מתענים לפי שדוגמתם למעלה בכתר עליון שהוא בכור לאצילות כאשר נבאר במקומו בע"ה ולמעלה אין שם השגה כלל. והתענית רומז שם כאשר כתבנו למעלה במצות יום הכפורים. ומבערין את החמץ קודם שחיטת קרבן הפסח שאין ראוי שימצאו יחד, כי הפסח רחמים כאשר נבאר וכן הלשון מוכיח. וכן החמץ רומז בדין וצריך לבערו כדי שיחולו הרחמים על הכלה. וצריך לבער החמץ לאור הנר שאור הנר יפה לבדיקה כפשטו.

ועל דרך הסוד כי בלילה כל כחות הדין באים במדת הדין הרפה כאשר כתבנו כי כל כחות הדין שולטים בלילה. ולכן אור הנר שהוא התפארת יפה לבדיקה ולבער מן הבית העליון כל החמץ המצוי שם, לבטלו ולגרשו מבית ד', כי אין הביטול מספיק עד שיבדקנו ויוציאנו מן הבית. ומטעם זה לא יפתח בתלמוד תורה כי בדיקת החמץ במקומה שמחבר תורה שבכתב עם תורה שבע"פ. וצריך להפקיר את החמץ כדי שיזכו בו הגוים למטה ושריהם למעלה, וכבר נתנו להם חלקם ולא יקטרגו עלינו. ואע"פ שמפקירו צריך להוציא מרשותו לטהר את הבית כאשר כתבנו למעלה. וצריך לקרות את ההלל בליל פסח לפי שהמלאכים שתקו מלומר שירה שנאמר "ולא קרב זה אל זה כל הלילה" ואנו מהללים ומשבחים לשמו שעשה עמנו להפליא. ועדיין יתבאר לך סוד ההלל בע"ה. ויש בו רמז נפלא. בפסוקי "ד' זכרנו יברך יברך את בית ישראל". כי בהיות הזכר אז הבית מתברכת. ובספר קנה ז"ל נתן טעם לתענית הבכורות וז"ל וגם אחז"ל אין מתענין בניסן גם אין נופלין על פניהם מפני שיי"ב נשיאים הקריבו את קרבנם ביי"ב ימים, ואין י"ב בלא שבת דהו להו י"ג, וביי"ד לא מפני כבוד ה'. א"ל

רבי היש גדול כיום הכפורים ואפילו הכי אמר ד' להתענות א"ל ביום הכפורים המלך יושב לדין ועל כן פונים מאכילה לעלות בתשובה. בניסן כולו רחמים ואין שטן ואין פגע רע, ואם התענה הוי ליה כתפילין בשבת. אלא הבכור מתענה בע"פ שכן רבי בכור היה והיה מתענה בע"פ. והכוונה כי כנסת ישראל נקראת בכור כענין "אף אני בכור אתנהו". וביום י"ד מפנה כל דין מעליה ומטפלת ברחמים עם בניה להציל כל בכורים דוגמתה ולהרוג כל בכורי מצרים. ע"כ צריכין להתענות ע"כ. והוא בעצמו כתב כי פרשת "קדש לי כל בכור" רומז כמו שכתבתי למעלה. ובמצות פדיון הבן נאריך בזה בע"ה:

וצריך לאכול מצה ומרור כי המרור רומז "בפחד" והוד מדת הדין, והמצה בחס"ד ונצ"ח. והפסח זכר תמים והנה הכל בייחוד א'. ועתה שאין לנו פסח צריך להביא חסא, דחס רחמנא עלן והיינו זכר לפסח. דפסח וחסא חדא מילתא היא. וצריך לשתות ד' כוסות כנגד ד' גאולות בהסיבה דרך חירות, כי בלילה הזה נסתלקו כל הדינין. החסד עמה והרחמים ע"כ צריך הסיבה. וכן אשה חשובה הרומזת לאשת חיל עטרת בעלה צריכה הסיבה. ובשמאל לרמוז כי השמאל הסכימה עם הימין להוציאם מעבדות לחירות. ודע כי באכילת המרור היכא דמרור טפי עדיף, כי בזה יש חלק ורמוז למקטרגים במצוה זו. ואם תאמר מה טעם מצה בלילה הראשונה ותו לא, וסוכה בעינן כל ז' והתשובה כי ליל פסח לילה המשומר מן המזיקים, וכיון שנתחד החתן עם הכלה תו לא צריך מידי. אבל סוכה צריך ז' כנגד ז' ענני כבוד הסוככים על הסוכה כד"א ועדיין נאריך בזה במצות סוכה בע"ה. ומטעם זה לא הוסיפו מחול על הקודש באכילת מצוה לפי שהוא ליל שמורים וכולו רחמים ואינו צריך תוספת שהרי אכילת פסח ומצה אוכל הפרי עם העץ וליכא פירודא. אבל בתענית צריך תוספת לחבר יום ט' עם יום עשירי כאשר כתבנו למעלה. וכתב רבינו מנחם מרקנ"ט ז"ל וז"ל טעם חיוב אכילת מצה בליל הא' ואיסור אכילת חמץ כל ז' כבר רמזתי כי החמץ רומז למדת הדין החמוצה והוא מלשון "מעול וחומץ". והמצה רומז למדת הרחמים. ובענין המנחות יתבאר יותר בע"ה. ונוהגת המצוה הזאת ז' ימים לרמוז ז' צורות הקדושות שיש לו להקב"ה, וכדי שלא יקצץ בנטיעות, ויתן כל הכח בשכינה בלתי כח השם הגדול על כן ציוה באכילת מצה שלא יזוז דעתו ממדת רחמים. זהו שארזו"ל כל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה וכו'. ומכאן תבין רמז לאיסור הקרבת השאור והבן ע"כ.

וממ"ש תבין למה צוה לספר ביציאת מצרים בלילה הזה. ואם תאמר כיון דיציאת מצרים מורה על חידוש העולם למה לא צוה ג"כ לספר בכל ליל שבת ענין מעשה בראשית? ותירץ בספר קנה שהרי אנו אומרים בקידוש ויכולו השמים וגו' והוא כולל כל הבריאה. ואכתי קשה לי שזה סיפור קצר וזה סיפור ארוך. ותו שארזו"ל כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובת. ולא אמרו כן במעשה בראשית. ולפיכך אני אומר כי סיפור מעשה בראשית אסור וכל שכן להרבות בסיפורו, לפי שהוא כולל מעשה מרכבה עליונה ותחתונה ומעשה בראשית. ואין דורשין בדברים אלו אלא למסור הדברים מפה אל פה למי שהוא ראוי, ולכן לא תקנו אלא לומר פסוק ויכולו כמו שכתוב בתורה, והמבין סודו

יבין, ומי שאינו מבין יפרש הכתוב כפשטו ודיו. וקרוב אצלי שלזה כיון קנה ז"ל שכתב והוא כולל כל הבריאה:

שיטת השל"ה

של"ה מסכת פסחים פרק תורה אור אות יז - כז

והנה אקדים חקירה אחת גדולה, ואף שהיא נזכרת גם כן בדרושים, מכל מקום לרוב צרכה ושהיא כוללת כל התורה באתי להקדימה באריכות. והיא זאת, תלה הכתוב הרבה מצות מהתורה ביציאת מצרים, והוא דבר המבהיל הדעת שהתורה היא נצחית ויהיה קיומה תלוי במצרים, כאילו אם לא היה יציאת מצרים אז היתה התורה ח"ו בלתי מתקיימת:

וכבר התעורר על זה בעבודת הקודש והאריך בזה, ולרוב הכרח הענין אעתיק כל הפרק הזה מספרו ואחר כך אכתוב דעתי. זה לשונו פרק ל"ח מחלק סתרי תורה... [ראה העתקת הפרק לעיל] עד כאן לשון דברי פי חכם חזן. אמנם כפליים לתושיה ואגלה דעתי בדרוש הזה בדברי אמת, ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

ידוע כי בגאולת מצרים נתגלה על ידי משה רבינו ע"ה לכל האותות והמופתים שם העצם שהוא שם של ד' יהו"ה, כמו שאמר הש"י למשה, וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' וגו' ושמי ה' לא נודעתי להם. וכבר האריכו בזה המפרשים, גם אני הארכתי בזה בכמה דרושים. וכלל הענין, קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד בהעלמה אשר היא תכלית ההעלמה, וכשהיווה את העולמות יש מאין וחדש וברא אז גילה שמו יהו"ה, שהוא היה הוה ויהיה, והיווה את העולמות בשביל שיתגלה שמו על ידי התורה שהיא כולה שמותיו יתברך המסתעפים משם יהו"ה, באופן שתורת יהו"ה תמימה, רצה לומר התורה תמימה מראשה ועד סוף הכל היא שם יהו"ה. והנה אם לא חטא אדם היה דבק בה' ונתקיים בו ואתם הדבקים בה' אלהיכם, כי נברא בצלם ודמות ונברא לעבדה ולשמרה, ופירשו רבותינו ז"ל במדרש, לעבדה מצות עשה ולשמרה מצות לא תעשה, הנכללים בשם יהו"ה, בסוד זה שמי וזה זכרי, 'שמי' עם י"ה עולה שס"ה, ו"ה עם 'זכרי' עולה רמ"ח. ודברים אלו באו בארוכה בהקדמת תולדות אדם. ולא היה בעשרה דורות שמאדם ועד נח ובעשרה דורות שמנח ועד אברהם לא היה הבדל ביניהם לבין קונם כי אם העוונות הם המבדילים, והמתין הקב"ה עד כ"ו דורות כמנין שם יהו"ה, ומשה רבינו ע"ה הוא היה הדור העשרים והששה והוא הגואל, הגואל ממות ופודה משחת. כי הגלות של מצרים היה מזכך כל סיג וחלאה של אדם הראשון, וכל תולדות אדם עד זמנו, ונבואתו היה באספקלריא המאירה שם יהו"ה הנודע לו. וכתוב (שמות ב, כה), וירא אלהים את בני ישראל וידע' אלהים, היפך מה שכתוב (תהלים קמד, ג) "מה אדם ותדעהו", כי אדם בגימטריא מ"ה כמנין שם הוי"ה במילואו, 'יוד' 'הא' 'ואו' 'הא', הרומו לחיבור ודביקות בשם יהו"ה, כמו שנאמר (תהלים צא, יד), אשגבהו כי 'ידע' 'שמי', וידעיה הוא לשון חיבור, כמו וידע אדם את אשתו, וכשנחרק נאמר עליו "מה אדם ותדעהו", אמנם כשנזדככו במצרים

כתיב וידע אלהים. ונתעלה מעלה לשם יהו"ה, כי לא נגאלנו לא על ידי שרף ולא על ידי מלאך ולא על ידי שליח, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, דהיינו שם הגדול ובשם הנכבד, סוד ויהו"ה הולך לפנייהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד האש) שמות יג, (כא):

וזה לשון הרמב"ן כו' והתחילו לטהר לגמרי בימי הספירה שבע שבועות, ואז בהגיע חג השבועות נתנה התורה שהיא תמימה שם יהו"ה, ואז קרבנו לשמו הגדול לגמרי. וכתיב במתן תורה (תהלים פב, ו), אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, כי היינו במדרגת אלהים, וגדול יהו"ה מכל האלהים, כי שמו הגדול עלינו ואנחנו דביקים בה'. אחר כך כשעשו העגל חזרו לסורם הראשון, וכתיב אכן כאדם תמותון הוא אדם הראשון, ובמדבר הזה יתמו ושם ימותו. עד דור דעה שנאמר עליהם (דברים ד, ד), ואתם הדביקים בה' אלהיכם, וזכו לארץ ישראל ארץ אשר ה' דורש אותה וגו'. וחזרו וקלקלו בעבירות, ובפרט בעבודות זרות, והוצרכנו שוב לזיכוכ הגליות שנצטרף בכור הברזל יותר מכור הברזל שבמצרים, ומפי עליון לא תצאו הרעות, הכל לטובה, כדי שנצטרף ונזדכך ונזכה לגאולה האמיתית, כימי צאתינו ממצרים כן יראינו נפלאות. אמנם יציאת מצרים תהיה טפל וקיבוץ גליות עיקר, כי גאולת מצרים היתה שירה חדשה בלשון נקיבה, דהיינו בעצמו ובכבודו סוד ויהו"ה בהיכל קדשו 'הס' מפניו כל הארץ, אמנם לעתיד בלשון זכר, עתה אקום יאמר יהו"ה, ולילה כיום יאיר, בסוד אור הלכנה כאור החמה, ודבר זה יתבאר בארוכה בדרושים. ואז תורה חדשה תצא מאתו, כלומר שתהיה תורת יהו"ה תמימה מגולה לנו באור חדש הגנוז, סוד סתרי תורה, ואמר ביום ההוא זה ה' קוינו לו, כי יתרון האור יהיה מהחשך, מכח סוד הגליות והזדככות נזכה לעצם הדביקות. והותחל זה הדביקות בצאת ישראל ממצרים מכור הברזל, ולכן נאמר (שמות כ, ב), אנכי יהו"ה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, כי כור הברזל זיכוכ של מצרים עבודת החומר להיות הדביקות בשם יהו"ה וצדיקים ילכו בה וגו', ולעתיד ומלאה הארץ דעה:

כלל העולה, כל התורה היא שם יהו"ה, ותרי"ג מצוותיה הם יהו"ה, וסוד זה שמי וזה זכרי כדלעיל. והמקיים התורה בלימוד ובמעשה דבק בשם יהו"ה. וזה אי אפשר בלי זיכוכ החומר שיפסוק וזהמת הנחש, וזה היה בכור הברזל במצרים, על כן תלה התורה ביציאת מצרים. ואילו לא היה זיכוכ מצרים, היה בהכרח זיכוכ אחר, כי בלא זה אי אפשר. יובן אם לא חטא אדם לא היה צריך לזיכוכ, כי לא היה בו וזהמת הנחש. וכשתולה הכתוב ביציאת מצרים הוא כאילו היה אומר שתלה בדביקות יהו"ה. ולא שהתורה תלויה במצרים, כי אילו לא חטא אדם לא היה צריך במצרים וכיוצא בה כי לא היה צריך לזיכוכ, ועתה שחטא הוצרך לזיכוכ, על כן היה מצרים בעולם. ואילו לא היה מצרים בעולם היה הזיכוכ על ידי אחר, רק מאחר שהיה מצרים היה הזיכוכ על ידי מצרים, שהיא מרכבת המשנה מצרנית לארץ ישראל, ארץ אשר יהו"ה דורש, ודי בזה למשכיל:

שיטת מהר"ל

גבורות ה' פרק מ"ד

כבר ידעת כי יציאת מצרים הוא שורש אמונת אמת והדת, והתורה זכרה יציאת מצרים במצות שהם יסוד ועיקר הדת, ראוי לנו להזכיר המצות שנוכר אצלם יציאת מצרים ולמה כתב אצלם בפרט במצוה הראשונה (שמות כ') אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וגו' תלה מצוה זאת ביציאת מצרים, והרבה הקשו למה תלה הכ' ביציאת מצרים ולא אמר אנכי ה' אלהי השמים והארץ והאריכו בביאור קושיא זאת, ואין בדבריהם מה שיתן האמת. אך פירוש הכתוב אנכי ה' אלהיך ופירוש אלהיך בפרט, אף על גב שהוא אלהי כל הנמצאים הוא אלהי ישראל בראשונה וביחוד ואחר כך אלהי כל הנמצאות. וכבר התבאר בזולת זה המקום המעלה הזאת שיש בישראל ענין אלהי שאין בכל הנמצאים, ולפיכך אמר אחריו אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי היציאה מארץ מצרים מורה שיש לישראל מעלה אלהית נבדלת מן הגשמית וזה מוכח מפני שהוציא אותם מבית עבדים, שכבר התבאר כי העבד הוא חמרי וכמו שאמרו חכמים (קדושין ס"ח ע"ב) שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור, והרבה פעמים התבאר זה כי העבד שהוא משועבד דומה לחמור שהוא משועבד מתפעל ואינו פועל כמו העבד הזה. ומה שהשם יתברך הוציא את ישראל מבית עבדים היו יוצאים מן העבדות לקנות מעלה האלהית, שכבר התבאר כי לא היה אומה בעולם שהיה כל ענינם הכל חמרי כמו מצרים, והם נקראו בעצמם אשר בשר חמורים בשרם והוציאם במדה זאת. ולפיכך אמר אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, שכל זה מורה שישראל קנו המעלה האלהית, ומאחר שקנו המעלה האלהית ראוי שיתיחד שמו יתברך על ישראל בפרט כמו שאמר אנכי ה' אלהיך כי הם ראויים לו יתברך. וכאשר הוא אלהי ישראל בזה בעצמו הוא אלהי הכל, שכל הנמצאים נמשכים וטפלים אצל ישראל כמו שימשכו כל האברים אחר הלב והוא העיקר. אמנם בלא כל זאת לא היה לו לכתוב אנכי ה' אלהי השמים, כי דבר זה אינו, כי כל הנבראים נבראו לשמש זולתם מן הנמצאים, כי השמים נבראו לשמש האדם, שהרי המאורות שהם חשובים מן השמים כתיב ויתן אותם ברקיע השמים להאיר על הארץ ומכל שכן הארץ, ואף המלאכים הרי נקרא מלאך מלשון שליחות בעולם והרי הוא משמש הנמצאים ולכן נקרא מלאך. ואף שהוא יתברך גם כן שומר את העולם, זה אינו לפי שכל הנמצאים לא נבראו אלא לכבודו יתברך והוא פועל לעצמו, אבל המלאך הוא עושה שליחותו לשמור התחתונים אף שהוא לא יקבל שום עבודה מן אותו שמשמש לו, ולפיכך האדם יותר נבחר בצד זה ובפרט ישראל שלא נבראו בשביל זולתם. ואולי תאמר דסוף סוף יקשה איך אפשר לומר דיותר יהיה חביב האדם בעל חומר מן המלאך שהוא בלא גוף, דלא יקשה דבר, כי אף אם צורת האדם בחומר אין החומר עצם מעצמו, ומעלת האדם מפני צורתו אף שהוא בחומר, ומפני כך נקרא שמו יתברך עליו לפי שאין החומר עצמותו, ומאחר שמצד עצמותו יש לאדם מעלה גדולה כמו שיתבאר עוד בספר הזה ולא יגרע מעלתו בשביל החומר, בפרט בישראל אשר החומר בטל אצל הצורה:

ובפרק הבא על יבמתו (יבמות ס"א ע"א) אמר רבי שמעון בן יוחאי קברי עכו"ם אין מטמאים שנאמר ואתן צאני צאן מרעייתי אדם אתם אתם קרוים אדם וכו'. וביאור ענין זה שעם שכל בני אדם משותפים בצורה זאת מכל מקום יש חלוק, כי כמו שהאדם נבדל משאר בעלי חיים במה שהאדם הוא שכלי ושאר בעלי חיים הם בלתי שכלי, כך יש בין האומות גם כן הבדל שיש אומה נוטה אל החומר יותר, ויעיד עליהם מעשיהם שנמשכים אחר הזנות ודברים מתועבים זה יורה על החומריות שבהם, ואצל ישראל אף המדה הפחותה שבהם יורה על השכל. שהמדה הפחותה שהם קשי עורף אינם חוזרים מדרכיהם, וזה יורה על העמידה והקושי וזהו מענין השכל שאין לו השתנות, והמדה הנבחרת שיש לאומות מורה על החמרים כמו שאמרו ז"ל (מכילתא בא פ"א) העכו"ם קלים לשוב בתשובה, ומדת ישראל הפך שהם עם קשי עורף ולכך אמרו ז"ל (מכילתא שם) שלא היה רוצה יונה בן אמתי להתנבאות על נינוה שהיה יודע שהאומות יחזרו בתשובה, וזהו גם כן יורה על חמריה שנקל להשתנות כמו כל חומר שנקל לקבל שנוי, הרי כל ענין ישראל מורה שהם נבדלים מן החומר וכל ענין האומות מורה על חומרי. ומכל שכן המדות הטובות והחשובות שהם באומה הנבחרת, הרחקת הזנות והתעוב ושאר מדות הפחותות המורה על שהם נבדלים מן החומר. וכמו שתמצא בעלי חיים והם כמו אמצעי בין האדם ובין שאר בעלי חיים, כמו הקוף שהוא אמצעי בין הבעל חי ובין האדם, כך יש אדם ואינו אדם בשלימות. לכך אמר אשר הוא אדם בשלימות אשר אינו נוטה לחמרי יותר מדאי הם ישראל, בעבור שיש בהם הצורה השלימה מבלי נטיה חמרית, והרי אצל האומות אז בטל הצורה אצל החומר כאלו אינם אדם שהחומר עיקר והצורה טפילה, וכל דבר שיש עיקר ועמו טפל הטפל בטל אצל העיקר, ואצל ישראל הוא הפך זה כי הצורה עיקר והחומר טפל ובטל הטפל אצל העיקר. ואם יאמר אומר דבר זה הוא טעם לחשיבות ישראל מכל האומות ממה שהצורה שלהם רחוקה מן החומר, ולפי זה יהיו המלאכים הנבדלים לגמרי או השמים יותר חשובים מן כל הנמצאים תחתונים, ולמה לא יאמר אנכי ה' אלהי המלאכים העליונים שבזה היה נראה רוממותו וגדולתו כמו שיאמר אלהי האלהים ואדוני האדונים. אמנם אני אומר כי כל האומר כי המלאכים הנבדלים הם יותר במעלה מן ישראל שהם אדם באמת אשר נקראו בנים לו יתברך, אין רוח חכמים נוחה הימנו. ולא אקבל דברי מקצת אחרונים שאמרו מדעתם ומסברתם, שהרי יהושע היה משתחוה למלאך ויפול על פניו והביאו גם כן שאר ראיות ואם אין זה מקומו כי דבר זה נתבאר בספר דרך חיים בפירושו מסכת אבות (פ"ג) המסכתא המהוללה ועוד לקמן בסוף הספר, מכל מקום אביא דבר אחד מדברי חכמים והם דברי חכמה, כי ישראל הם עם קרובו מכל הנמצאים:

בפרק קמא דברכות (ו' ע"א) אמר רבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין שנאמר נשבע ה' בימינו ובוזרוע עונו בימינו זו תורה שנאמר מימינו אש דת למו ובוזרוע עונו אלו תפילין שנאמר ה' עוז לעמו יתן ומנין שהתפילין עוז הם לישראל דכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש, אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב

בהו אמר ליה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומי משתבח קודשא בריך הוא בשבחייהו דישאל אין כתיב את ה' האמרת היום וכתוב וה' האמירך היום אמר להם הקדוש ברוך לישאל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי תינח בחד ביתא בשאר בתי מאי אמר ליה כי מי גוי גדול ומי גוי גדול אשריך ישראל או הנסה אלהים ולתתך עליון אי הכי נפיש ליהו טובא בתי אלא כי מי גוי גדול ומי גוי גדול דדמיין להדדי בחד ביתא וכו' וכלהו כתיבי באדרעי. בארו בחכמתם איך ישראל הם ראשון אל השם יתברך מחוכרים דבקים בו יתברך, ואמרו שהוא מניח תפילין, פירוש זה כי כל שלימות אשר יוצא לזולתו כמו שיאמר שהשם יתברך השפיע כל הנמצאים, במה שהשלימות ההוא יוצא לזולתו הוא מעלה עליונה ושלימות יתירה מן השלימות אשר אינו יוצא אל זולתו. וזה שאמר הכתוב (ירמיהו ט') אל יתהלל החכם בחכמתו הגבור בגבורתו העשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה'. פירוש כי אין ההלול במה שימצא באדם שלימות בעצמו כמו שהוא חכם גבור עשיר, שכל אלו שלימות אינו יוצא לזולתו שאין זה עיקר ההלול והתפארת, אבל בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע לעשות מה שאני עושה, וכאשר יעשה מה שאני עושה או קנה דבר שראוי להתהלל בו, ומה הוא זה כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ בתחתון התחתונים והוא הארץ והשם יתברך שהוא בעליון עליונים משפיע לתחתון תחתונים, וכך יעשה האדם שיהיה שלימות שלו יוצא לזולתו וזהו ההלול והתפארת הוא עיקר השלימות. ולפיכך אמר שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין פירוש מה שיש לו יתברך ההוד והשלימות שיוצא לזולתו מה שהשפיע כל הנמצאים, דבר זה נקרא תפילין שהתפילין מקושרין במניח אינם דבר עצמו, וכמו שהתפילין באדם מורה על מעלה יתירה של אדם שהשם יתברך נקרא עליו כי זהו ענין התפילין כמו שנתבאר בפרשת תפילין, וזהו ענין המעלה היתירה הנוספת על האדם עצמו להיות השם יתברך נקרא עליו, ולפיכך התפילין הם נוספים על המניח דבוקים בו. ומעלה יתירה זאת נקרא פאר כי הוא פאר בודאי, לכך אמר שהשם יתברך מניח תפילין והוא תוספת המעלה במה שהוא משפיע הנמצאים, ודבר זה נקרא הנחת תפילין לפי שהוא קדושה ומעלה נוספת שהיא יוצאת לזולתו. ושלימותו יתברך מצד הנמצאים שני דברים, האחד שהוא סדר את הנבראים בחכמה, השני שהוא יתברך פועל אותם כרצונו. ולפיכך אומר שמניח תפילין בראשו כי בראש החכמה, והוא הפאר שיש לו יתברך במה שכל הנמצאים מסודרים בחכמתו, והתפילין ביד במה שהוא מפואר בנמצאים מצד הפעל אשר פעל בהם, וזהו מיוחס לזרוע שהוא יתברך פועל דכתיב אצל פעל השם יתברך ובזרוע הנטויה. אמנם עיקר הפירוש כי כל פאר ראוי לראש שהוא הדבר הנכבד באדם, ולפיכך קרא הכתוב המלבוש שהוא לראש פארי המגבעות (שמות ל"ט), ולפיכך בתפארת שיוצא אל זולתו והוא בודאי פאר ראוי שיהיה פאר זה על הראש, ופאר הזה מצד שהוא מפואר בנמצאים שהם שלו, ותפילין של היד מצד שהוא מפואר מפני פעולותיו ודבר זה מבואר ועוד לפי שבהיכלו

כלו אומר כבוד, ולא תאמר כי הכבוד חס ושלום אינו כבוד והדור גמור בכל, ולפיכך תפילין בראש ותפילין בזרוע לומר שהכל כבוד כי הראש הוא התחלה ושם מונחים התפילין על הראש, והזרוע הוא תכלית התפשטות שלא תמצא דבר שהוא מתפשט מן האדם כמו הזרוע כדכתיב וזרוע נטויה, לכך קאמר שיש לו תפילין בראשו ותפילין בזרוע, שהכל הוא כבוד מן השלימות שיוצא לזולתו יתברך. ואף כי הדברים יותר עמוקים ונפלאים מאוד בסתרי החכמה, מכל מקום דברים אלו אמתיים ברורים גם כן למי שמבין. וכמו כן באדם גם כן התפילין בראש ובזרוע, שהשם יתברך הוא כבודו ותפארתו בכלו ולפיכך שם ה' בראש והתפשטות שלו בזרוע, רצה לומר כי כבודו עליו בשלימות בכלו וכמו שנתבאר לך למעלה בפרשת תפילין:

ועוד יש לך לדעת כי התפילין שהם לישראל על הראש ועל הזרוע, הראש ששם השכל שהוא מהות האדם כי עיקר האדם הוא השכל, והזרוע שבו כחו לכן נקרא זרוע על שם הזרוע והכח, וכדכתיב (דברים ט') ובזרועך הנטויה ודבר שהוא כחו הוא עיקר מציאותו, כי חזקו וכחו הוא כח מציאותו כי אשר אין לו כח מציאותו חלש. ומפני כי השם נקרא על ישראל על מהות שלהם ועל מציאותם, לכך התפילין הם על הראש ועל הזרוע. ומזה תבין למה התפילין של ראש הם ארבע בתים ותפילין של יד בית אחד, וזה כי המהות יש לו בחינות מחולקים לפי מה שהוא אבל המציאות הוא אחד. ולפיכך כל הארבע פרשיות בבית אחד. וכן בתפילין דמרי עלמא, ואם כי הוא יתברך מהותו ומציאותו אחד לא כמו שהוא בכל הנמצאים, מכל מקום הם בחינות מחולקים יש תפילין של ראש ושל זרוע, כי ישראל הם עלולים מן השם יתברך מאמתתו וממציאותו ולפיכך יש תפילין של ראש ושל יד, ובספר באר הגולה (באר רביעי) שם תמצא עוד דברים נעלמים בענין זה עיין שם כי אין להאריך כאן יותר:

וקאמר בתפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו, פירוש כמו שאמרנו כי שלימותו יוצא לזולתו, מהו השלימות אשר כתיב בתפילין, האף אמנם כי כל הנבראים הם לכבודו יתברך, אין דבר שהוא ראשון אל הכבוד כמו ישראל ושאר כבוד הם טפלים נמשכים אחר זה, כי אינו מדבר רק בכבוד שהוא הכבוד העליון על כל שהוא ראשון דבק בו יתברך. וקאמר שכתובים בארבע פרשיות מי כעמך ישראל וכו', דבר זה מבואר כאשר תבין את הדברים אשר נתבאר לך למעלה בפרשת תפילין שהם על האדם, כי אותם המעלות הגדולות אשר נמצאו בו יתברך כמו שמבואר בפרשת תפילין, ועל אותן המעלות נקרא הוא יתברך הגדול הגבור והנורא לא ישא פנים ולא יקח שוחד, מאותן ממש הליביש את עמו הקדוש, ולפיכך הוא יתברך מתפאר בהם באלו ארבע מעלות שהם דומים לו יתברך. כי בתפילין של האדם בפרשה ראשונה כתיב קדש לי כל בכור וזה מורה שהוא האל הגדול ולפיכך ראוי לו לקדש הבכור שהוא גדול, כי הבכור והגדול ענין אחד כדכתיב (תהלים פ"ט) גם אני בכור אתנהו וזהו שיתן אותו גדול, ולפיכך אמרו חכמים במכת מצרים שהיתה בכורים אין בכור בבית גדול שבבית מת, ולפיכך כתיב בפאר ישראל בתפילין של הקדוש ברוך הוא ומי גוי גדול. בפרשה שניה כתיב ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרג ה' וגו' וזהו נגד גבורתו יתברך,

ובתפילין דמארי עלמא הפאר שיש אל הקדוש ברוך הוא מן ישראל כתיב אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותך ויכחשו אויביך לך וגו' ועוד כתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך אלהים לפדות לו עם לשום לך שם גדולות ונוראות לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים, וזה מורה על הגבורה שנתן השם יתברך להם לגרש גוים, אף כי גבורת השם יתברך עושה זאת הלא נתן בהם גבורה זאת וישראל קבלו אותה. בפרשה שלישית שמע ישראל נגד והנורא שאין ספק כי שמע ישראל שהוא קבלת מלכות שמים שהוא יראתו יתברך, כי מלכות בשר ודם יש לו מורא מלכות ואיך לא מלכות שמים, ולפיכך אחר המורא כתיב ואהבת להדבק בו יתברך ביראה ואהבה, וכנגד זה או הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות במופתים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה ה' במצרים לעיניך ונתן לישראל יראתם על כל גוים, אף על גב שהוא יראת הקדוש ברוך הוא מכל מקום הליביש אותם היראה. פרשה רביעית כנגד הנהגתו יתברך את הנמצאים, וכמו שנזכר בפרשת והיה אם שמוע תשמעו שמנהיג השם יתברך את עולמו להטיב להם כשיעשו הטוב ולהרע להם חס ושלוש אם לא יעשו הטוב, וכנגד זה לא ישא פנים ולא יקח שוחד עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה, וזה הוא אמתת הנהגתו יתברך במשפט כמו שזכר עושה משפט יתום ואלמנה והטוב שהוא עושה לגרים ובאין ספק שכל זה לא נזכר רק להורות אמתת הנהגתו. ולפיכך פרשה רביעית סתומה גם כן, כדי שלא תאמר כי הנהגה שהוא בתחתונים הוא לאחר חס ושלוש, מפני שלא ישתתף העליון לתחתונים לכך הפרשה דבוקה וסתומה כי אשר הוא בעליונים הוא בתחתונים והבן זה. וכנגד זה שהפאר של השם יתברך מן ישראל אמר ולתתך עליון על כל גויי הארץ, כי במה שהם עליונים הם אדונים להנהיג כל האומות כרצונם שהכל כפופים תחתיהם ואשר כפוף תחת אחר מקבל ההנהגה ממנו, ודבר זה מבואר מאד. ואף כי למעלה בארנו בענין אחר במקום פרשת תפילין מי שידע ויבין דברים אלו על אמתתם ידע שהכל הוא דרך אחד:

ונתבאר לך מדברי חכמים כי הכבוד של השם יתברך שיוצא לזולתו הוא במה שהשפיע את ישראל בלבד ואליהם נמשך הכל ודי בזה המקום, ויורה זה השם כי המלאכים הם נקראים מלאכים מלשון שלוחים מפני שהם שלוחים לצורך הנמצאים אינם עיקר שיקרא אלהותו יתברך עליהם, אבל ישראל הפך זה שנקראו בנים כי אם הבן הוא משמש אל האב לכבודו, אבל המקום ברוך הוא אינו משמש זולתו לכך שמו יתברך נקרא על ישראל לומר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ולא אמר אנכי ה' אלהי המלאכים. ולהורות על שישאל יתר במעלה מן המלאכים אמרו במדרש ר' תנחומא ברוך ה' אלהי ישראל אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עד שלא בראתי אתכם היו מלאכי השרת מקלסים לפני ואומרים ברוך ה' אלהי ישראל כיון שבא אדם אמרו מלאכים זה שאנו מקלסים בשמו אמר להם הקדוש ברוך הוא לאו גנב הוא בא נח ואמרו מלאכי שרת זה שאנו מקלסים אמר להם לאו שכור הוא בא אברהם ואמרו זהו שמקלסין בו אמר להם גר הוא בא יצחק אמרו לו זהו אמר להם אוהב הוא את אשר אני שונא אותו בא יעקב ואמרו לו זהו אמר להם הן זהו

שאמר לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל וגו' וכן הוא אומר ישראל אשר בך אתפאר. ופירוש זה כי זה אשר היו משבחין בו לומר ברוך ה' אלהי ישראל ראוי שיהיה קדוש מכל, עד כי ראוי שיהיה מתיחס אל מי שנקרא שמו עליו, כי המלאכים באים להקדיש שמו לומר ה' אלהי ישראל, לכך צריך שיהיה קדוש נבדל ואלו דברים כולם ענינים נוטים אל החמרי, כי מה שאכל אדם מן עץ הדעת מורה זה שהיה חסר ולכך לקח מעץ הדעת, וזהו ענין חמרי שהרי החומר הוא חסר ולכך החומר מקבל, כי כל אשר הוא מקבל הוא חסר מה שהוא מקבל, ומכל שכן שנח שהיה שכור שזה ענין הגוף בודאי, וכן אברהם במה שהיה גר והוא פרטי כמו שהיה אברהם אחד פרטי, והדבר מבואר מאד כי הנבדל אין בו ענין פרטי כי הפרטי הוא חלק וזה שייך לחומר שהוא מתחלק, ולפיכך נקרא גר מלשון גרגיר שהוא פרטי, ולפיכך אברהם במה שהיה גר יחידי פרטי לא היה ראוי לו הקילוס הזה להקדיש את שמו לומר עליו ברוך ה' אלהי ישראל, וכן יצחק במה שהיה אוהב את הרשע היה נוטה אחר הרשע שהוא רחוק מן מעלה הנבדלת האלהית כי ראוי שיהיה נבדל מכל דבר גוף, אבל יעקב היה קדוש ונקרא קדוש שנאמר (ישעי' כ"ט) והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו ולפיכך היו המלאכים מקדישים בשם יעקב, והדבר נפלא. וכן תקנו ג' ברכות ראשונות של י"ח ברכות, ברכה ראשונה מגן אברהם נגד אברהם, שניה מחיה המתים נגד יצחק שחיה מן עקידתו, וכן אמרו ז"ל (פדר"א פל"א) יצחק תיקן מחיה המתים בשעה שירד מן המזבח, יעקב שהיה קדוש תיקן האל הקדוש. ולפיכך היו המלאכים מקלסים ומקדישים את הקדוש ברוך הוא בשם יעקב, ולגודל מעלת קדושתו היה מנצח המלאך שעל זה נקרא ישראל כי שרית עם אלהים, ולקמן יתבאר בעזרת הש"י:

גבורות ה' פרק מ"ה

זכור את יום השבת לקדשו וגו' כי ששת ימים עשה ה' וגו' (שמות כ'), ובפרשת ואתחנן (דברים ה') נאמר במקום כי ששת ימים עשה ה' וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' פי' זה כי בדברות הראשונות בא להזהיר על השבת ונתן סבה לקדושת השבת בשביל שבששה ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו', ובדברות השניות נתן טעם למה ישראל נצטוו דוקא על השבת ולא אומה אחרת. ומפני שבדברות השניות נאמר שמור את יום השבת ואין השמירה שהוא לא תעשה מלאכה קדושה לשבת שאין זה רק מניעת מלאכה. ולפיכך לא אמר אצל השמירה כי ששת ימים עשה ה' את השמים והארץ על כן ברוך ה' את יום השבת ויקדשהו, אבל השמירה הוא צווי לאדם שלא יעשה מלאכה ביום השבת ואין זה רק צווי לאדם, לכך הוצרך לתת טעם למה ישראל מצוים יותר על השבת מכל האומות לכך אמר וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו' כי ראוי השבת לישראל בפרט. כי כבר אמרנו כי היציאה מבית עבדים הוא מורה על הפרישה ועל ההבדלה מן דבר הגשמי, כי העבד כמו שידעת פעמים הרבה מאוד הוא ענין חמרי, שאין משועבד ומתפעל רק החומר כמו שנתבאר פעמים הרבה, והפרישן מן החמרי מה שהיו עבדים, וזה מורה על מעלה נבדלת מן הגשמית. ולפיכך ראוי שישמרו הם השבת כי הדבר שהוא מתנועע תמיד מבלתי מגיע אל

התכלית, אז נדע כי זה הנמצא חסר שלימות בעצמו, שאם היה בעל שלימות היה מגיע אל המנוחה שהוא השלמה אבל התנועה אין בה שלימות גמור ולפיכך העכו"ם במה שאינם שלימי צורה במה שראוי שיושלמו, אמרו חכמים עליהם (סנהדרין נ"ח ע"ב) כותי ששבת חייב מיתה לפי שנאמר עליהם יום ולילה לא ישבותו כי הם דבר שאין לו השלמה. אבל ישראל במה שהם בעלי שלימות יש להם שבת כי השבת מורה על ההשלמה, וזהו ענין הצורה שהוא שלימות הדבר, אין לך דבר שהוא בכח ואינו בשלימות רק הגשם וכחות הגשם ואין הגשם בפעל כי כל גשם הוא בכח לשנות המצב בתנועה ממקום למקום, ולפיכך כל גשם בעל כח וכל כח אינו בעל השלמה לכך דבר הגשמי אינו בעל השלמה וכל דבר שהוא נבדל מן הגשם הוא בעל השלמה. ולפיכך וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' וגו' כלומר שסלק הקדוש ברוך הוא אותך מן העבדות שהעבדות פחיתות חמרי הוא והוא מציאות בלתי מושלם, וכאשר השם יתברך סלק אותך מן העבדות מורה שיש בישראל מעלת השלמה לכך צוך יום השבת, ודבר זה אמת ברור ופשוט:

וכן תמצא מצות הרבה שנאמר אצלם וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים בפרשת תצא (דברים כ"ד) לא תטה משפט גר יתום ולא תחבול בגד אלמנה וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, כי תבצור כרמך לא תעולל וגו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים. וביאור ענין זה כי מאחר שהשם יתברך הוציא אותך מארץ מצרים מבית עבדים הוצאה מבית עבדים מורה שנתן לך מעלה אלהית כמו שהתבאר, וכל מי שיש לו מעלה זאת ראוי שיהיה משגיח לגר יתום ואלמנה, כי נתבאר בראיות ברורות כי אין מי שמואס ומרחיק את הגר יתום ואלמנה, כי אם אותם שהם בעלי גוף וגשם אוהבים את העושר וענינים הגופנים, אבל ישראל במה שהוציא אותם מבית עבדים ראוי שיהיה להם מעלה קדושה אלהית ואין ראוי להם להרחיק גר יתום ואלמנה. בפרשת רבית (ויקרא כ"ה) כתיב את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לך ארץ כנען להיות לכם לאלהים. וביאור ענין זה כך כי דבר זה מתאות הגוף וחמדת הממון, ולפיכך נאמר שם אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים ארץ שהיה שם הכל ענין גופני, כי מצרים כמו שנתבאר פעמים הרבה שנקראו חמורים שנאמר (יחזקאל כ"ג) בשר חמורים בשרם על שם החומרית שבהם, לתת לכם ארץ כנען ארץ קדושה אלהית להיות לכם לאלהים וכשם שאני קדוש כך אתם קדושים, וכל קדוש הוא פרוש וקדוש מחמדת הגוף שהוא אהבת הממון והוא חמדת הגוף. ורבותינו ז"ל (ב"מ ס"א ע"ב) פירשו כי לכך נאמר יציאת מצרים אצל רבית אני ה' שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור אני ה' שעתיד להבחין את המלוה מעותיו ברבית ואומר שהם של גוי, גם כן רבותינו ז"ל מפרשים הפירוש הזה בעצמו כי יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי רבית להורות כי יש לישראל מעלה אלהית, ולפיכך אמר אני שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, כלומר שישראל יצאו ממצרים במדריגה אלהית לא על פי הטבע, ומפני שיצאו ישראל במעלה העליונה בה הבחנת כל דבר כי אין עיני בשר לו ומבחין הכל, לכך אמרו שהוא יבחין במי שתולה מעותיו בגוי, שהרי המלוה ברבית חוטא ביציאת

מצרים כמו שהתבאר למעלה ואליו יתברך ההבחנה שיבחין הכל כמו שהבחין במצרים. ואף על גב שכל עבירות הוא יתברך מבחין ואף מה שעושה בסתר ואין נעלם מנגד עיניו, מכל מקום בחטא הזה הוא ענין מיוחד, כי בשאר עבירות אין לנגד האדם הבחנתו יתברך אבל בחטא הזה של רבית היה ראוי שיהיה נגד עיניו שהוא יתברך מבחין הכל, ואין זה אלא כפירה באותה מדרגה העליונה. אמנם עיקר הפירוש שנזכר יציאת מצרים אצל רבית יש להבין ממה שכתוב (שם) אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך עמך, כי מי שמלוה בלא רבית נותן חיים לאחר, וכיון שדבר זה נקרא חיות כאשר מלוה לו ברבית הוא לוקח חיותו, ולפיכך נקרא הרבית נשך כמו הנחש הנושך וממית כך הרבית נושך חיות של אדם, ולכך הרבית הוא הפך המעלה העליונה שזכו ישראל ביציאת מצרים שהיו נבדלים מן ענין החומר שאחר החומר נמשך המיתה וההעדר, וישראל זכו למעלה האלהית ביציאת מצרים שהיו מתעלים על החומר אשר אחריו נמשך המיתה וההעדר, ולפיכך כתיב לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים. ומזה תבין דברי חז"ל שאמרו (ב"מ ע"א ע"א) תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה ברבית בדבר מועט, כי במעלתם אין נשיכה וההעדר רק חיים בשביל התורה שהוא חיים, ומאחר שאין במדרגתם דבר זה הרבית בדבר מועט מותר להודיע מעלת התורה והחכמים שבמחיצתם לא נמצא נשיכת נחש, והבן זה היטב מאוד. והנה התבאר לך למה נזכר יציאת מצרים אצל רבית וכן במשקלות כתיב (ויקרא י"ט) מאזני צדק איפת צדק וגו' אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים, ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם אני ה', זכר גם כן יציאת מצרים לטעם זה עצמו כי אין לך דבר שקר כמו המשקר במדות ובמשקלות, והטעם הוא כי דבר שהוא עשוי למדה להשוות את הדבר והוא יוצא בהם מן השווי דבר קשה הוא זה:

ובמדרש (תנחומא תצא) מאזני מרמה תועבת ה' אמר רבי חוניא אם ראית דור שמדותיו שקר מלכות בא ומתגרה בו ונוטלת מה שבידיהם מאי קרא מאזני מרמה תועבת ה' בא וזון ויבא קלון אמר רבי לוי אף משה רמזה לא יהיה בכיסך וגו' מה כתיב בתריה זכור את אשר עשה לך עמלק ע"כ. וביאור זה כי החטא הזה קשה במה שהוא משקר בדבר שהוא עשוי להשוות, וקושי החטא גורם שהמלכות הוא קשה ונוטלת מה שבידיהם כי ראוי הוא זה לפי ערך חטא הקשה:

ובפרק שני דיבמות (כ"א ע"א) קשה עונשין של מדות מעונשין של עריות שזה נאמר בהן אל וזה נאמר בהן אלה ומאי משמע דלשון אלה קשה הוא דכתיב ואת אילי הארץ לקח ע"כ. וביאור ענין זה כי אף על גב כי שני חטאים אלו עריות ומדות שניהם יש בהן עונש קשה, כשם שיש עונש קשה במדות במה שהמדה הוא שיעור ומדה להשוות דבר והוא עושה בה הפך זה ולכך הוא קשה, כך עריות קשה הוא במה שהוא יוצא מן החוק שחקק הקדוש ברוך הוא בעריות דכתיב בהן חוק ודבק בערוה, רק שעונש מדות קשה יותר מה שאי אפשר בתשובה שהוא חוטא לאחרים ואין תשובה לרוב אנשים שחטא להם. ומה שהחטא הזה של משקלות ומדות דבר קשה שהחטא הזה הוא דבר יוצא מן ההקש והדעת,

בשביל טעם זה עצמו נאמר אצל זה תועבת, כי בודאי דבר מתועב דבר העשוי לאמת ולהשוות והוא משקר בדבר כזה, לכך כתיב אצלו יציאת מצרים כלומר הרי הוצאתי ישראל ממצרים לתת להם מעלה עליונה שאין חטא כזה ראוי שימצא ביניהם לגודל ענין החטא. וגם כן כך דרשו ז"ל (ב"מ ס"א ע"ב) אני שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור אני עתיד להבחין מי שטומן משקלותיו במלח, ופירושו כמו שאמרנו כי המצוה הזאת לישראל בשביל שיצאו ממצרים וקנו מדריגה העליונה שהיא למעלה מן הטבע, ולכך ראוי שלא ישקרו במדות ובשביל שהוא למעלה מהטבע הוא מבחין הכל, וכמו שהבחין במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינו של בכור, ואם טומן משקלותיו במלח, או תולה קלא אילן בכגדו הרי הוא כופר שלא יצאו במדה העליונה הזאת ואם לא כן לא היה עושה דבר זה במצוה זאת בפרט שהיא לישראל בשביל מדריגת היציאה, ולכך אני שהבחנתי בין טפה לטפה עתיד להפרע והוא דבר מבואר. ואל יעלה על דעתך פירוש זולת זה, דאם לא כן יקשה שיכתוב יציאת מצרים בכל המצות דשייך לומר בהם שיכול האדם לעשות שלא יכירו בו הבריות, וכן דרשו (שם) מה שנאמר יציאת מצרים בשרצים אני שהבחנתי וכו' עתיד אני להבחין מי שמערב קרבי דגים טמאים בטהורים, ויקשה לך דיותר הוי למכתב אצל חלב המוכר חלב בחזקת שומן ונבילה בחזקת שחוטא וטריפה בחזקת כשירה, אלא כמו שאמרנו כי אלו המצות שייך להם יציאת מצרים והחוטא בהן חוטא ביציאת מצרים, ובאותה מדה העליונה שהיא למעלה מן הטבע שיצאו בה ממצרים בה הבחנת הכל, שודאי בכל מקום העושה עין של מעלה כאלו אינו רואה עונש גדול יש בזה, ובזה יותר גדול החטא כי חטא זה שחוטא ביציאת מצרים ובאותה מדה הבחנת הכל והוא עושה כאלו אינו רואה כאלו כופר ביציאת מצרים שלא יצאו ישראל באותה מדה העליונה. ובשרצים נאמר (ויקרא י"א) ולא תטמאו נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ כי אני ה' אלהיכם המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים והייתם קדושים כי קדוש אני, והרי מבואר בכל מקום שנאמר בהן יציאת מצרים שבא להורות על שהוציאם ממצרים ונתן להם מעלה קדושה ולכך ראוי שלא יטמאו בדברים המאוסים אשר הם רחוקים מן המעלה העליונה, ולפיכך ולא תטמאו בכל אלה כי אני ה' וגו' ודבר זה מבואר, וענין השרצים הם דברים רחוקים מאוד מן המעלה האלהית שהם דברים טמאים ויותר מזה שהם דברים פחותים ומאוסים ולכך נאמר בשרצים המעלה אתכם מארץ מצרים:

ובפרק איזהו נשך (שם) תנא דבי רבי ישמעאל אמר הקדוש ברוך הוא אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שאין מטמאין בשרצים כשאר אומות דיו ומי נפישו אגרייהו טפי ממשקלות ורבית וציצית אף על גב דלא נפישו אגרייהו מאיסי למכלינהו ע"כ. פירוש לכך כתיב בשרצים המעלה דלא כתיב בכלהו לרמוז בזה כמו שאמרנו, כי יציאת מצרים הוא התעלות לישראל והתעלות זה הוא בשביל שאין מטמאין בדברים המאוסים הפחותים אבל רבית ומשקלות וציצית אין פחיתות בהם, כי אף על גב שחוטא ביציאת מצרים מי שהוא חוטא במצות אלו כמו שהתבאר, מכל מקום לא היה הגורם לזכות למעלה העליונה רק הרחקות שקצים שזהו התעלות אל המדרגה העליונה

ע"י זה ודברים אלו מבוררים מאוד. אמנם בפרשת ציצית נאמר (במדבר ט"ו) ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים וגו' אני ה' אשר הוצאתי אתכם וגו' זכר יציאת מצרים מפני שאמר וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם, אמר שראוי לכם לעשות כל המצות שאתם ראויים לזה מצד שהוצאתי אתכם מארץ מצרים, כי מאחר שיצאו מארץ מצרים שזהו הוראה על מעלה עליונה ומפני זה ראוי לכם לקיים מצות ה', שכל מצות ה' הם מצות אלהיות אשר שאר אומות מצד הגשמי והחומרי שבהם אין ראויים למצות אלהיות שהם דרכי ה' רק ישראל מצד מעלתם האלהית שקנו כשיצאו ממצרים. וכן נאמר תמיד בקיום המצות כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים וגו', והתשובה עבדים היינו לפרעה במצרים ויוצאנו ה' וגו' ויצונו ה' וגו', ורצה לומר גם כן כי מאחר שהיינו עבדים לפרעה במצרים ויוצאנו ה' וגו' שזה הוראה שאין ישראל כמו שאר אומות שאין ראוי להם המצות האלהיות שלא יתחברו דברים אלהיים אל דברים החמרים, אבל ישראל שהוציאם ממצרים ביד חזקה ובורוע נטויה, נראה כי ישראל נבדלים מענין החומר שהרי הוציאנו ממצרים על ידי שנוי הטבע ולפיכך ראויים אנחנו לעדות וחקים ומשפטים אלהיים אשר אין ראויים לכל האומות. ונמצא כי בארבע מצות מיוחדות נזכר יציאת מצרים, שרצים משקלות רבית ציצית. ואם תבין את ענין זה יותר על בוריו וגם סדר שלהם אז תבין יראת ה', וכבר ידעת כי יציאת מצרים היא המדריגה הגדולה העליונה שישאלך יהיו דברים בו יתברך ולא יסורו ממעלתם לא לימין ולא לשמאל ולא לפנים ולא לאחור, ואלו ארבע מצות הם מקשרים את ישראל מכל צדדין שיהיו ישראל עומדים במעלתם הקדושה האלהית, וחוטא באחד מהם יש לו הרחקה והדברים האלו ידועים למשכילים. כי השרצים הם גופים מתועבים והוא רחוק מצד ימין כי הגוף הוא בצד ימינו של הקדוש ברוך הוא ואם לא כן לא היה קיום לגוף לשפלותו, אבל יש לו קיום על ידי חסד שנאמר (תהלים מ"ח) צדק מלאה ימינך, והפך זה הנפש הוא בשמאלו של הקדוש ברוך הוא. וכן אמרו בויקרא רבה (פרשה ד') בפסוק ונפש כי תחטא הנפש ביד שמאלו של הקדוש ברוך הוא, שנאמר אשר בידו נפש כל חי, והטעם מבואר כי הנפש לפי מעלתה יכולה לעמוד בדין ובמשפט שהוא גם כן ביד שמאל כמו שאמרו שם שנאמר ותאחז במשפט ידי, ומשקלות הוא הרחקה מצד שמאל, והדבר הזה גם כן ידוע למבינים במה שהוא משקר בדבר שהדין נותן שהמשפט מחייב שיהיה המשקל שוה והוא יוצא מדבר שהדין והמשפט מחייב והוא הרחקה מצד שמאל, ודבר זה מבואר, והרבית הוא הרחקה מצד הפנים כי ברבית נאמר אל תקח מאתו נשך ותרבית וחי אחיך עמך וכל חיות הוא התחלה ופנים, אמנם מצות ציצית הוא הרחקה מצד האחור, והדבר הזה ידוע ג"כ למבינים וליודעי מדע והוא דבר עמוק, כי התכלת דומה לים אשר הוא במערב שנקרא אחור נגד מזרח שנקרא קדם המצוה עצמה כל ענינה באחרית שהיא על כנף הבגד ולפיכך בזאת המצוה התקשרות בו יתברך מצד אחוריים. והכלל הוא כי יציאת מצרים הוא הדבוק בו יתברך וכדכתיב בכל מקום אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, וכל התקשרות ודבוק בו ית' שלא יסורו מאתו לשום צד, לכך באו אלו ארבע מצות לקשר ישראל בו שלא יסורו מאתו, והדברי' האלו דברי חכמה רמזנו בהם למי שיוסיף חכמה ותבונה כי הם דברים ברורים במה שנאמר יציאת

מצרים באלו ארבע מצות, כי יש בזה עוד דברים מופלאים בחכמה, כלל הדברים כי קנו ישראל מעלה האלהית ויש להם להרחיק מכל דבר שהוא הפך המעלה שקנו ישראל, ודברים אלו ברורים ואין ספק בהן למי שיודע את דרכי החכמה:

רמזי עיקרים ביציאת מצרים

רדב"ז

ראה למעלה בערכו

אלה המצוות לר' משה חגיז מצוה כ"א לספר ביציאת מצרים

לספר ביציאת מצרים עם חבן ליל ט"ו בגיטן שנאמר וחגרת לבנך ביום ח הוא לאמר ונכתיב וזכור את היום וכה אשר יצאכם ממצרים וחמשים פעמים ההבר בתורה ענין יציאת מצרים וגם בכל התפלות והכרכות אע אומרים זכר ליציאת מצרים לפי שהנס הזה ויא אות ומופת גמור בחדוש העולם שאנו חייבין בפרסומו וכמו שכתב אדוני אבי זלל באורח מישור אשר עשה סוף ספר תחלת חכמה ע"ע.

והמאור הגדול המקובל האלקי מוהר"ר דוד בן זמרא ז"ל כספרו מצורת דוד האריך הביאור בפרט זה שהוא משוממי האמונה ויש רמז נבון במקראית שהוא מצוי שנאמר אני ה' בא דבר אל סראם שהוא אחד ומנאמר למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ מיהוא משגיח בפרטים שנאמר כי אני ה' בקרב הארץ שהוא גומל ומעניש שנאמד למען תדע אשר יפלה וגו' שהוא מנבא את הנביאים ההולמים בשליחותו שנאמר לכה ואולחך אל פרעה שנבואת משה רבינו למעלה משאר הנביאים שנאמר ואהרן אחיך יהיה נביאך שהוא מחדש נסים ונפלאות בשינוי הטבעים בכל עת שירצה וזה הוראה גמורה על חידוש דלולם כיישמו חדשו והמציאו מאפס המוחלט בחפצו הפשוט כאשר עלה ברצונה וכל המכות יוכיחו בכל מעשה שמים וארץ ימים וכל אשר בהם ששיע את תפקידם בגורת יוצרם שהוא עושה ויכוננם על תנאי זה וכיון ומההר המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית הוא ודאי קדמע לו שהוא יודע העתידות שבלכות בני אדם ידיעה שלמה שנאמר ואני ידעתי כי לא יתן אתנם מלך מצרים להשך ולא ביד חזקה שהרשות נחגגה ביד כל אדם להיות צדיק כמוטה או רשע כפרעה שנאמר ויחזק לב פרעה ומה שכתוב ויחזק ה' את לב פרעה כבר תירץ הרמב"ם ז"ל ע"ע וגם אני במאמר הידיעה והבחירה אשר לי פי' דקרא ה עצמו הוא מקשה לה והוא מפרק לה והאי ולא ביד חזקה דקאמר בקרא לא קאי על חזקת ידו של מקום דא"כ הדברים סותרים דהרי הוא מבטיח לו שע"י המכות ישלחם א"כ איך קאמר לו עכשיו שהוא יורע שלא ישלחם אפילו ביד חזקה לכן יש לפרש דהאי דכא ביד חזקה קאי על חזקת הידיעה דברישיה דקרא דאמר ואג ידיעתי כי לא יתן וידיעה זו אינו מחייב אותו להחזיק את לבו רק בבחירתו הווו נשאר אמנם ידיעתי זדון לבבו כי כבוד לב פרעה אתייקר לביום ובדעתו מאחר שההר רואה שאני שולח לו שלוחים שהוא בריה ויחזק לבו מעצמו דוק והארך שאין

כאן מקומו שהוא שומע צעקת דלים העשוקים שנאמר וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל שהוא עתיד לגאול אותנו ע"י נביא כאשר גאל את אבותינו ע"י נשטח רבינו ע"ה שנאמר וארור את בריתי דהיינו לעתיד מלבד רמז אהיה אשר אהיה ומלבד מאה נחמות המפורשות לס זה רכת לבד שיציאת מצרים גערה ג"כ על הגאולה השתידע שלא יאמר אדם על הכשורעות הבאות עליו מקרה הם כמו שעשה פרעה תחלה אלא יפשפש במעשיו ויתודה כמו שעשה פרעה לבסוף ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים שעושין שליחותו כל הבריות ובכל עשיה ה' שליחותו אפי"ע בריה קלה והן מוסרין עצמם למיתה לקיים מצותו כמו שראינו ענין הצפרדעים בתנורים הכינם וכל שכן האדם שחייב למסור גופו נפשו ומאודו לעשות רצון יוצרו שאינו חפץ בהשחתת עולמו ולא באבדת הרשע אלא רצונו שישוּב ויחיה ראה מכמה התראות שעשה לפרעה שהדס ממית ומחייט מהמטה שמתפך לנחגה ומענין ידו של משה ומצטרעה ונהרפאת ומצורע חשוב כמת שיש תורה מן השמים שנאמר בהוציאך את העם הזה תעבדון את האלקים על ההר ותה שההא שונא חמס וגזל שנאמר ואת העשוי ם במצרים דלכן רצה הקב"ה וחובה עלינו לזכור את כל גפלאותיו אהגר עשה לנו ולאבותינו בצאתנו ממצרים

בכל יום המיד ובפרט ביום קבוע שיצאו יצ שרוב ההועלת שאני רואה בביזור זה להיות תחת עין כל ירא וחרד אל דבר ה' אעפ"י שיצאתי מכוונת המלאכה באריסות הואיל שיש צורך בו לתועלת הקורא גמרתו להעלותו בכתב העומד וקצרתי כל מה דאפשר הגן לחכם ויחכם עוד כי כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח כי בקיום מצוה זו אנו מודים בכל שרשי האמונה.

דרך פקודך - מצוה כא

(ד) והנה ידוע אשר י"ג עיקרי הדת הם ואלו הן. א' מציאות הבורא ית"ש. ב' שהוא יחיד אחדות פשוטה מוחלטת. ג' אינו גוף ואין לו משיגי הגוף. ד' ראשון ואחרון ואין ראשית לראשיתו. ה' לו לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו כי הנו אדון עולם לכל נוצר יורה גדולתו ותפארתו. ו' מציאות הנבואה מן השמים. ז' נבואת משרע"ה למעלה מן כל הנביאים. ח' תורה מן השמים ע"י משרע"ה נאמן ביתו. ט' זאת התורה לא תהיה מוחלפת לא יחליף ולא ימיר דתו. י' הש"י יודע מחשבות בני אדם וכל היצורים ומחשבתם מביט לסוף דבר בקדמותו. י"א שכר ועונש. י"ב ביאת המשיח במהרה בימינו. י"ג תחיית המתים שיהיה ב"ב הן המה י"ג עיקרי הדת אמונת הישראלית:

והנה ערבים עלי דברי דודים הרב הגדול מהר"ם חאגיז [אלה המצות מצוה כ"א] אשר כלל בדבריו אשר כל העיקרים תלויים בזכרון יציאת מצרים, ואנחנו בעניינו הוספנו נופך משלנו בכל עיקר ועיקר, ותראה בדברינו אשר כלל אלה העיקרים נרמזים בפסוק למען תספר באזני בנך וכו' וידעת כי אני ד', ממילא לפי מה שכתבתי שצריך לכוין הטעם להיות הטעם מבואר בתורה כנ"ל, א"כ לפי מה שנבאר שמבואר בפסוק הזה כל הי"ג עיקרים, א"כ צריך לכוין שמספר ביציאת מצרים בכדי לקבוע בלבבות אמונת אומן י"ג עיקרי הדת ואתה תבין:

ה) וז"ל הרב הגדול הנ"ל [שם], (ע"י יציאת מצרים נתאמת לנו) א' שהוא מצוי שנאמר [שמות ו יא] אני ד' בא דבר אל פרעה, (והנה הוא עיקר הראשון מציאות הבורא, ופרעה הכחיש, ובעל כרחו הוצרך להודות, והנה הוא מבואר במצות הסיפור שנאמר ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני ד'). ב' שהוא אחד שנאמר [שמות ט יד] למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ (הנה הוא עיקר הב' ונרמז גם כן במצות הסיפור באמרו למען תספר וכו' וידעתם כי אני ד', כבר כתבנו כמה פעמים שרמז אני הוי"ה מורה הגם שיש שינוי מפעלים בעניני הטבע, עכ"ז הוי"ה הוא האלקים באחדות והוא לבדו הפועל והעושה כל, ובא לזה הרמז אני הוי"ה, כי אני מורה על התלבשות הוייתו במלבושיו כביכול, כי האותיות שלפני הוי"ה ושלאחריו [טדה"ד כוז"ו] בגימ' אני בסוד אני ראשון ואני אחרון [ישעיה מד ו], והוא מורה על התלבשות הוייתו בשינוי מפעלים בטבעים כדמיון הלוכש המתלבש במלבושיו לפניו ולאחריו, והלוכש מסתתר במלבושיו, והלבושים מתנענעים בתנועתו והוא אחד הלוכשם ופועל בהם, וז"ש הכתוב [דברים לב לט] ראו עתה כי אני הוא ואין אלקים עמדי, הגם שתראה פעולת מתחלפות בין והתבונן, וזה אשר פירשתי מלוך על כל העולם כלו בכבודך היינו במלבושך (כי ר' יוחנן קרא למאני מכבדותא [שבת קיג.]). היינו שיכירו ע"י המלבושים שאתה הוא ד' אלקינו לבדך עושה כל והבן):

והנה הרב הנ"ל [לא] השמיענו העיקר הג' שהוא יתברך אינו גוף וכו', ואני אבארנו, נרמז ג"כ במצות הסיפור באמרו ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, רצ"ל ענין מציאותו אינו מובן רק בידעת השכל אמיתית מציאות כי אינו גוף, כי הגוף יתוודע בראייה ובשמיעה וכיוצא, משא"כ דבר שאינו גוף לא יתוודע רק בפשיטות ידיעת השכל, הבן הענין אמרו וידעתם וכו':

הד' שהוא מחדש ניסים ונפלאות בשינוי הטבעיים בכל עת שירצה, וזה הוראה גמורה על חידוש העולם וכו' (כיון שהוא משדדס ע"כ הוא חדשם) וכיון שהוא המחדש בכל יום תמיד מעשי בראשית הוא ודאי קדמון לו (הרי עיקר ד' נרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' את אותותי אשר שמתים במ (בשידוד המערכה ועל ידי כן וידעתם כי אני הוי"ה המהווה כל היות, ע"כ יכול לשדדס כרצונו, וכיון שאני המהווה הווייתם ע"כ אני קדמון להם הבן הענין):

הה' שהוא משגיח בפרטים שנאמר [שמות ה יח] כי אני ד' בקרב הארץ (הוא עיקר הה' אשר לו לבדו ראוי להתפלל ולא לזולתו נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' וידעתם כי אני ד', רצ"ל אפילו בכל הדברים המוטבעים בטבע, השגחתו בפרט מושלת בו שם בכל דבר, ואני המהווה אותם בכל עת, אני מעמידם בקיומם ותנועתם מהווייתי, וא"כ אין להשים מגמת האדם בתפילתו רק לאמירת הווייתו:

הו' שהוא מנבא את הנביאים ההולכים בשליחותו שנאמר [שמות ג י] לכה ואשלחך אל פרעה (הוא עיקר הו') נרמז במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתים במ, היינו כביכול התלבשות רצונו באותיות להודיע לנביא שאז נתאמת הענין, דהנה פרעה כפר כאשר באו משה ואהרן והודיעו לו מציאות

הבורא ב"ה שהוא למעלה מן כל המזלות, ולא נדע מהותו רק הווייתו ומציאותו, ע"כ באו אליו בשם הוי"ה, והנה פרעה הכחיש באמרו אם יש מציאות בורא כזה האיך יצויר שיתגלה בקולו ורצונו כביכול אל האדם, ע"כ אמר מי הוי"ה אשר אשמע בקולו, רצ"ל האיך אפשר לצייר מציאות הוי"ה ויהיה יכולת להאדם לשמוע בקולו ודיבורו, והנה נתפרסם הענין בהראות האותות כמ"ש משה מפיו ית', וז"ש ולמען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתני בם כפשוטו, שנתפרסם מציאות הנבואה ע"י האותות, וג"כ רמז כמ"ל האותות לשון אותיות הבן הענין):

הז' שנבואת משרע"ה למעלה מכל הנביאים שנאמר [שמות ז א] ואהרן אחיך יהיה נביאך, (הוא עיקר הז' נרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, כאשר ידעת שגלות מצרים היא גלות הדעת ולא היה באפשרי להיות הגאולה רק על ידי מי שנשמתו מסוד הדעת הוא משרע"ה אשר ידע"ו ד', משא"כ שאר הנביאים, וז"ש וידעתם רצ"ל ענין היציאה כדי שתדעו שמקודם לכן היו גלות הדעת, וזה אי אפשר רק ע"י נבואת משה ע"ה שהוא למעלה מכל נביא מסוד הדעת, וז"ש בתורה [דברים לד י] ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידע"ו ד' וכו' והבן):

הח' שיש תורה מן השמים שנאמר [שמות ג יב] בהוציאך את העם ממצרים תעבדון וכו' (הוא עיקר הח' ונרמז ג"כ במצות הסיפור ולמען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, רצ"ל אחר היציאה הזאת תדעו כי אני הוי"ה כאשר אתגלה לכם בהר מתוך האש, וע"כ התחיל במאמרו ית"ש אנכי ד' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וזה הענין נתאמת לנו ג"כ בסיפור יציאת מצרים כמ"ש בחובת הלבבות [פתחה לשער עבודת האלקים] דודאי כל מי שתגדל עליו חסדו ית' בייחוד מהשאר, יחוייב לעבודה מיוחדת, וכיון שחסדו גבר עלינו ביותר מכל העמים חייבנו בעבודה מיוחדת הוא מצותיו ותורתו, ועוד יש להעמיק בענין רק כי יאריך הסיפור המשכיל יתבונן בעצמו):

והנה עיקר הט' שלא תהיה תורה מוחלפת ולא ימיר דתו לעולמים לא דיבר בו הרב הנ"ל, ואנחנו נדבר מזה ויתבאר בדברינו ביתר ביאור גם עיקר הח' הנ"ל, דהנה במצרים היה גלות הדעת לא ידע"ו את ד', כאשר נודע הדבר למבינים, והש"י הוציאם להודיע כי הוא אלקי עולם ד' ויצא הדעת מן הגלות, והנה הש"י ב"ה אינו מושג מהותו, והנה הוציאנו להשיג רצונו והנה הוא ורצונו חד וגם רצונו אין סוף כי הוא וחכמתו ודעתו אחד כמ"ש הרמב"ם [הל' יסוה"ת פ"ב ה"י], ואי אפשר להשיג רצונו כמו שאי אפשר להשיג מהותו כביכול, רק נתן לנו השי"ת תורתו אור מעטה לבושו, וזאת התורה ירדה מגבהי מרומים, וכל התורה כולה בעצם שמותיו של הקב"ה [זוה"ק ח"ב פ"ז ע"א], וכל השמות תלויים בשם המפורש הוי"ה ב"ה, א"כ כל התורה כולה נארגת ע"ש הוי"ה, תורת הוי"ה תמימה, דוק נא כל הדברים אלה בשל"ה בהקדמת תולדות אדם [מאמר בית חכמה], והנה בירידת התורה מעולם לעולם עד התלבשה בעוה"ז בסיפורים גשמיים הנה הוא הוא רצונו ית"ש אשר נתלבשה לטובותינו בסיפורים ועניינים גשמיים אם יטעון ראובן כך ושמעון כך רצונו ית"ש הוא שיהיה הפסק

כך וכך, א"כ אנחנו משיגים רצונו ית"ש באמצעות התורה דוק כל זה בספר תניא [ליקוטי אמרים פ"ה] והנה רצונו הוא שמו (שמ"ו בגי' רצו"ן) הוא שמו ית' העצמי כביכול שם הוי"ה ב"ה והוא תורת הוי"ה תמימה הבן הדברים, וכיון שהוא כן תבין ותדע עיקר הח' שכתבנו תורה מן השמים נרמז בוידעת"ם כי אני הוי"ה והידיעה בהוי"ה הוא ע"י התורה בין והתבונן, והעיקר הט' שלא תהיה תורה מוחלפת דכיון שהתורה היא שמו ית' האיך יצויר שינוי ח"ו בשמו ורצונו (הבן הדברים כי תסמר שערות הראש להרחיב הדיבור בזה ואתה דע לך):

הי' שהוא יודע העתידות ומחשבות שבלבבות בני האדם ידיעה שלימה שנאמר [שמות ג יט] ואני ידעתי כי לא יתן אתכם מלך מצרים וכו' (הוא העיקר הי' נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' וידעתם כי אני הוי"ה, רצ"ל יתברר לכם הידיעה אצל, וידעתם פועל יוצא, רצ"ל שתחייבו הידיעה אצלי, והנה ענין הידיעה בפרטים ביאר הרמב"ם [יסוה"ת פ"ב ה"י] כיון שהכל נתהווה מהווייתו ית"ש ממילא הידיעה לא תתחייב בו ריבוי ח"ו, רק בידיעתו א"ע כביכול יודע את הכל, הבן הדברים, וז"ש וידעתם תחייבו לי הידיעה כי אני הוי"ה המהוה כל, ובידיעת א"ע כביכול וכו' בין והתבונן ותמצא טוב טעם ודעת):

הי"א שהוא גומל ומעניש שנאמר [שמות יא ז] למען תדע אשר יפלה וכו' (זהו עיקר הי"א נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי בם דייקא עבור עונם, וידעתם כי אני הוי"ה. הנה עיקר השכר לאדם הוא בידיעת כבודו ית"ש הוא עיקר התענוג הנצחיי, הנה אמר שתספר אשר שמתי במצרים העונש ועליכם זרח אור ידיעת השם ב"ה וית"ש, הנה נתפרסם שכר ועונש):

הי"ב שהוא עתיד לגאול אותנו ע"י נביא כאשר גאל את אבותינו ע"י משרע"ה שנאמר [שמות ו ה] ואזכור את בריתי היינו לעתיד מלבד הרמז אהיה אשר אהי"ה וכו' (זהו עיקר הי"ב ביאת המשיח במהרה בימינו נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' את אשר התעללתי במצרים, ענין התעללות"י יתפרש מלשון נראה בעליל, ובלשון המקרא בעליל לארץ, היינו התגלות הנסתר, ורצ"ל שתספר איך שנגלית במצרים, היינו שהשכינה כביכול היתה עמנו בגלות, והנה בעת הגלות לא היו יודעין זה ובעת הגאולה נתגלה להם השי"ת בשכינת עוזו שהיתה עמהם מעת היותם לשם, רק שהיה הדבר בהסתר, וכעת נתגלה וצורך הסיפור הזה לידע ולהודיע שכמו אז כן עתה שכינת עוזו עמנו למשכן, וכמו שלא יעזוב את שכינתו כביכול כן לא יעזבנו ולא יטשנו עד יגאלינו גאולת עולם ב"ב):

הי"ג שהוא ממית ומחיה, מהמטה שנהפך לנחש ומענין ידו של משה שנצטרעה ונתרפאת, ומצורע חשוב כמת [נדרים סד ע"ב]. (זהו עיקר הי"ג תחיית המתים שיהיה במהרה בימינו נרמז ג"כ במצות הסיפור למען תספר וכו' ואת אותותי אשר שמתי בם, כבר סידר בעל הגדה ובאותות זה המטה, כמו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות, ומהמטה נשמע תחיית המתים) הנה נרמז כל הי"ג עיקרים במצות הסיפור:

האמונה הנאמנה - ר' דוד קאהן הקדמה עמ' י"ט והלאה

שער החסידות

בעל שם טוב

גלות וגאולה באדם הפרטי

ספר בעל שם טוב על התורה פרשת שמות אות ה
 ענין גלות מצרים וגאולת מצרים כמו שהיה בדרך כללות אומה הישראלית כך יש בפרטות אדם אחד, וכמו ששמעתי פירוש הפסוק (תהלים ס"ט) קרבה אל נפשי גאלה ד' כי קודם שיתפלל על גאולה כללית צריך להתפלל על גאולה פרטית לנפשו ודפח"ח:

(תוי"י פ' שמיני דפ"ח ע"א):

בעל שם טוב על התורה פרשת שמות אות יט
 והנה האדם הוא עולם קטן ויש בו משה ואהרן ומצרים, והשלם שיש בו דעת לחבר כל המדרגות של בני דורו להעלותן ולהדביקם בשרשם, שכולל את עצמו עמהן, נקרא משה. שהוא כולל בעצמו כל בני דורו, ונקרא דעת, דור דעה, ואדם רשע נקרא קטן שאין בו דעת וכו':

(תוי"י בראשית די"ב ע"ב):

ספר בעל שם טוב על התורה - פרשת מסעי אות א
 אלה מסעי בני ישראל וגו', שמעתי בשם אא"ו זלה"ה כי כל המסעות היו מ"ב, והם אצל כל אדם מיום הוולדו עד שובו אל עולמו, ולהבין זה כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו הוא א' בחינת יציאת מצרים כנודע, ואחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה, וכמו שזכרנו (בפ' בהעלותך) בפסוק על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כי הוא בחינת ב' קטנות וגדלות, ע"ש בפירוש הפסוק הנ"ל:

וגם שמעתי מאיש אחד מיוחד, שמ"ב מסעות הוא בחינת הספירה משם מ"ב, שמלילה ראשונה של פסח עד חג השבועות, שהוא השלימות בקבלת התורה, ואף על פי שהם מ"ט יום, כל שבוע הוא בחינה אחד הכוללת כידוע, ושרשם

הם מ"ב, והם מרומזים נגד המ"ב מסעות הנכתבים פה:

ובוודאי נכתבו המסעות בתורה להורות הדרך הישר לאיש הישראלי, לידע הדרך הישר אשר ילך בו כל ימי חייו, ליסע ממסע למסע, וידוע שכל המסעות הם בחינות קדושים וטהורים, כמו ששמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה ג) בשם ס' ברית מנוחה קברות התאוה הוא בחינת החכמה, כי שם קברו את העם המתאווים, פירוש, מי שבא למדת חכמה אזי בטל ממנו כל התאוות, מרוב דבקותו בו יתברך שמו, ומזה נבין לכל המסעות שבודאי הם בחינות קדושות ומעלות רמות, וכן גם כן תבערה בודאי הוא בחינה קדושה, אך הם כאשר באו למקומות הללו נשתנה הדבר על ידי מעשיהם, ונהפך להם ללא טובה ר"ל, כמו שמפורש בתורה קברות התאוה כי שם קברו (בפ' בהעלותך) וכן שאר המסעות כפשוטן, וכן בתבערה כי בערה במ אש ה', ואם היו נוסעים ובאים למסעות הנ"ל ולא ישנו אותם במעשיהם, בודאי היה מאיר להם כל מסע ומסע באור הגנוז בתוכו, ודי בזה למבין:

(דגל מחנה אפרים פרשת מסעי)

גלות הדעת שלא ידעו את יי

ספר בעל שם טוב על התורה - פרשת שמות

טז. שמעתי ממורי כי ענין גלות מצרים היה שחסר מהם הדעת שידעו להכריע שיש בורא אחד, המחדש בטובו תמיד מעשה בראשית, עד שבא משה, ועל ידי הנסים שעשה נתפרסם בעולם שיש בורא אחד המחדש תמיד, אמנם בחינת דעת זה שנתגלה ביציאת מצרים היה דעת דנוקבא, אך דעת דדכורא יתגלה לעתיד בימות המשיח, והיינו שיהיו עיניך רואות את מוריך (ישעיה ל') שיראו אותיות התורה והתפלה שלומדים ומתפללים, לנגד עיניהם, שהם עולמות מצוחצחות כו', וזהו שאמרו חז"ל יט) עין רואה ואזן שומעת וכו' (אבות פרק ב') וזהו שאמר בעל הגדה (ברכות די"ב ע"ב) אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, ר"ל שיוכל לפרסם חידוש העולמות שנקרא יציאת מצרים בלילות, שאין אורות ועולמות עליונים נראים, כי חשך הקליפות הנקרא לילות גורם זה שאי אפשר שתאמר יציאת מצרים שהוא פרסום חידוש העולמות, עד שדרשה בן זומא וכו', כי סגולת הדרשה כ) לשבר הקליפות, ואז היה יכול להראות פרסום יציאת מצרים, מה שאי אפשר להראות כי אם לעתיד יהיה נראה עין בעין, וזהו שאמרו חכמים כי תכלית זה יהיה לימות המשיח וכו' ודפח"ח:

(תוי"י סוף וישלח):

ספר בעל שם טוב על התורה - פרשת שמות

יח. הנה זה היה סיבת גלות מצרים שלא ידעו חסרונם כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה כי בגלות מצרים נסתלק הדעת, וזהו שאמר הכתוב וירא ה' כי סר לראות וכו' יע"ש, לכך היו בגלות אצל כב) פרעה בחינת העורף מקום השכחה, לכן אמר פרעה לא ידעתי את ה' היפך הדעת, עד שנתגלה בעולם בחינת משה שהוא בחינת הדעת, ואז וימת מלך מצרים שהוא פרעה העורף, שנסתלק השכחה ובא בחינת דעת בעולם, ואז ידעו חסרונם, ולכך ויאנחו בני ישראל מן העבודה שחסרו עבודת השם יתברך ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה, וכל זה על ידי ומשה היה רועה וגו', ולכך מאחר שעיקר גלות מצרים היה על ידי שנסתלק הדעת בחינת גלות הרוחניי שהיו בגדר השכחה ולא ידעו חסרונם לכך נמשך (נג) מגלות הרוחניי גלות הגשמי. מה שאין כן כשידעו חסרונם על ידי בחינת הדעת, אז עשו תשובה לתקן חסרונם ונתקרב קץ הגאולה:

(תוי"י פ' פקודי דע"ה ע"א):

המגיד ממעזריטש**הוצאת גוי ואלהים**ספר מגיד דבריו ליעקב - אות ה

דבמצרים היה גלות הדעת, כי לא ידעו שיש אלוה בעולם. ובדעת חדרים וכו', פי' כל המדות. כי כשיודע שהוא בנו מניח אהבתו והתפארתו. כי אע"פ שיש תענוג מכח זה מניח את התענוג שהוא ומדבר עם הבן ונושק אותו, אע"פ שזה לו תענוג שאינו יפה בפני הבריות. ובשאר גליות היו המדות בגלות, ע"ד איה גבורתיך, שלא היה התגלות הגדלות והגבורות. ואח"כ מצאו ששם היתה ואמרו זהו גבורותיו. ובצאתם מהגלות נתגלו המדות, וביציאת מצרים היה הוצאת הדעת שנודע שיש אלוה בעולם. וזהו פירש הוציא גוי ואלהים כי כביכול גם הוא יצא שנתגלה בעולם אלהותו ית':

הודעת אלהות בקטנות וגדלותספר מגיד דבריו ליעקב - אות קלג

וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה כו'. נודע שבמצרים היה הגאולה ע"י התגלות אלהותו בכבודו ובעצמו ית', ע"כ היה מופת גדול על חידוש העולם. והיינו שבחידוש העולם נתגלה חיצוניות העולמות ע"י אלהותו ית' בכבודו ובעצמו, ויציאת מצרים היה הכוונה לשיתגלה פנימיות העולמות, דהיינו חיות העולמות דהיינו התורה הקדושה, ע"כ היה מוכרח להיות ע"י אלהותו ית' בעצמו. והנה כל הנ"ל היה בשביל שידע שיש אלהים בארץ, כי קודם שיצאו ישראל ממצרים שכחו ולא ידעו מהבורא כלל, ע"כ

הראה הקב"ה המופתים במצרים בכבודו ובעצמו ושינה המערכות לידע ולהודיע שהוא היוצר כו' ואין זולתו. וזה באמת פנימיות וחיות העולמות, שבשביל זה נברא העולם, וז"ש ביי"מ וידעתם כי אני ה', דהיינו שנתעלה בחי' הדעת, והיה כל עבודתו הנ"ל צורך גדול לעולם. אך היה לזה כמה מניעות, א' כי זה לעומת זה עשה אלהים, שכמו שבעת הזאת היה צורך להתגלות אלהותו ית' להודיע שיש אלהים בארץ ויתעלה בחי' הדעת, כן היה הקליפה מתנגדת לזה מאוד והיא נתלכשה בפרעה. ע"כ כתיב ויקוצו מפני בני ישראל שלא רצה להזדקק להם כלל, והיו משלחים אותם בשמחה רבה כדי שלא יתגלה אלהותו ית' בארץ, אך הקב"ה הכביד את לב פרעה למען שיתי אותותיו כו' ולמען ספר שמי כו'. והמניעה הב' ידוע, העולם עומד על עמוד א' וצדיק שמו, ר"ל שאלולי הצדיק לא היה העולם יכול לסבול אלהותו ית' אור צח ומצוחצח, אך בשביל הצדיק הקב"ה מצמצם א"ע כביכול שיוכלו העולמות לסובל, על דרך משל אב עם בנו הקטן כנ"ל. אבל כשהבן גדול אז ג"כ הוא עוסק עמו בגדלות, וגדלות הבורא אין מי שיסבלנו, ע"כ אין הקב"ה שורה אלא במי שמקטין א"ע. ע"כ נקרא הצדיק כל לשון כלי, כמו אלפים בת יכיל, לשון סבלות שהוא סובל אלהותו בתוכו:

ולבא אל מדות הקטנות נודע שצריך שיהי' קשור תמיד לחכמה, דהיינו לכח הפועל, ויחשוב אילולי כח הפועל מה הוא אפס גמור. וידע זה תמיד, דהיינו שיהיה תמיד בבחי' הדעת, דהיינו שעיקר הבריאה לא היה רק בשביל זה, דהיינו שימשך כל עצמו רק לכח הפועל, ומזה הקב"ה מקבל שעשועים, כמו האב שלא ראה את בנו ימים רבים, דהיינו שימשך א"ע לאין. וכל אדם צריך להבין זה, וא"כ יהי' תמיד בבחי' אי"ן. והנה משרע"ה היה בבחי' הדעת הזה תמיד, עד שנמשך הרבה להסתלקות מן העה"ז לגמרי, וזהו שארז"ל משה פרוש מאשה היה, ע"כ כתוב והאיש משה עניו מאוד, ונחננו מה. וע"כ היה מן הנמנע לכאורה שיהא על ידו הגאולה, כיון שלא היה לו התקשרות בעה"ז כלל, אך רצון הבורא ית' היה כך בשביל שיתגלה אלהותו ית' בכבודו ובעצמו, שהוא באמת משנה הטבע ומשדד המערכת, ואין העולם מתנהג עפ"י הטבע כמאמר האפיקורסים ח"ו רק הכל ברצונו ויכלתו. ע"כ היה זה ע"י משה ואהרן דוקא, לפי שהם הכירו וידעו זה מקודם, כי על שניהם נאמר ונחננו מה, ושניהם דוקא שהם כהן ולוי כנודע במ"א, אך הם היו מוכרחים בזה ע"פ הדיבור כי היו בבחי' הסתלקות מהעה"ז כנ"ל. וכנגד ב' מניעות הנ"ל אמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום, לשון התקשרות וצוותא, וזה הי' בעל כרחם כנ"ל. וכנגד מניעה הא' אמר ואל פרעה וכו', ר"ל שע"כ קשרם אל בני ישראל וכולם קשר אל פרעה, שלא ירצה לשלוח אותם. ולמה פירש ואמר הוציא כו', שהוא ית' בעצמו יוציאם לשיתגלה אלהותו ית', וע"כ הוצרך להתקשרות הנ"ל כנ"ל ודו"ק היטב:

בעל התניא

תניא פרק מז

והנה בכל דור ודור וכל יום ויום חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים. והיא יציאת נפש האלהית ממאסר הגוף משכא דחויא ליכלל ביחוד אור א"ס ב"ה ע"י עסק התורה והמצות בכלל ובפרט בקבלת מלכות שמים בק"ש שבה מקבל וממשיך עליו יחודו ית' בפירוש באמרו ה' אלהינו ה' אחד. וכמש"ל כי אלהינו הוא כמו אלהי אברהם וכו' לפי שהיה בטל ונכלל ביחוד אור א"ס ב"ה רק שאברהם זכה לזה במעשיו והילוכו בקודש ממדרגה למדרגה. כמ"ש ויסע אברהם הלך ונסוע וגו':

אבל אנחנו ירושה ומתנה היא לנו שנתן לנו את תורתו והלביש בה רצונו וחכמתו ית' המיוחדים במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד והרי זה כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. כמ"ש בזה"ק ע"פ ויקחו לי תרומה [דלי כלומר אותי והל"ל ותרומה אלא משום דכולא חד ע"ש היטב]:

וזה"ש ותתן לנו ה' אלהינו באהבה כו' כי באור פניך נתת לנו ה' אלהינו כו' ולזה אין מונע לנו מדביקות הנפש ביחודו ואורו ית' אלא הרצון שאם אין האדם רוצה כלל ח"ו לדבקה בו כו'. אבל מיד שרוצה ומקבל וממשיך עליו אלהותו ית' ואומר ה' אלהינו ה' אחד הרי ממילא נכללת נפשו ביחודו ית' דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח והיא בחי' יציאת מצרים ולכן תקנו פ' יציאת מצרים בשעת ק"ש דווקא. אף שהיא מצוה בפני עצמה ולא ממצות ק"ש כדאיתא בגמרא ופוסקים אלא מפני שהן דבר אחד ממש. וכן בסוף פ' יציאת מצרים מסיים ג"כ אני ה' אלהיכם והיינו גם כן כמש"ל:

סידור עם דא"ח שער חג המצות ד"ה ששת ימים תאכל מצות.

...

הנה תחילה יש להבין שרש ענין האמונה מה היא הנה כתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מאר מצרים כו' וידוע קושית המפרשים למה לא אמר יותר פלא מנס דיציאת מצרים והוא אשר ברא את השמים והאר כו' שהרי בניסים דמצרים היה רק יש מיש כמו מכת הדם שנהפך המים לדם כו' וכיוצא בה ובהתהוות שמים ואר הרי היה בחייש מאין כידוע.

אך הענין הוא דבאמת התהוות השמים ואר מאין ליש אין זה נחשב לפלא כלל לגבי עצמות המאציל ית' כי הלא ידונג דכל ההשתלשלות של הנאצלים ונבראים כו' הם רקמבחי דבור העליון לבד כמ"ש בדבר ה' שמים נעשו כו' וידוע ענין הדבור למטה שאינו אלא בחי' גילוי והתפשטות בלבד ולא עצם מעצמיות ומהות האדם כלל כמ"כ בחי' דבור העליון של המאציל והבורא כו' היינו רק בחי' גילוי ההעלם העצמות והיינו ענין מדת מלכותו ית' שהוא מקורכל חיי העולמים של הנאצלים ונבראים כו' כידוע...

והנה ידוע דגם חסידי אוה"ע מאמינים ומשיגים בכח הפועל אלקי בנפעלים שהוא מאין ליש כו' וקצת מהם יתפעלו מזה וישמרו מעשות רע כו' וא"כ מה זו האמונה שנתייחדה לכנ"י בלבד כו אמנם הענין הוא דאם לא תהיה ההתפעלות רק מהתבוננות יש מאין בלבד לא לזאת הושפלה הנפש אלקית שהרי גם חסידי אוה"ע יכירו בזה כו' והרי נאמר אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים כו וזאת היא האמונה משא"כ כח הפועל בנפעל לא יתכן לקרו תאמונה כי עיני בשר ג"כ ישיגו כו' אך להיות כי הנפש אלקית נתלבשה בלבוש שק דקליפת נוגה שהוא חומר הגופני כו' לזה צריך ההתבוננות יש מאין כו' כדי להסיר העורון דעיני בשד הרואים את הטפל לעיקר כו' ואין משיגים ביטול הטפל הישלגבי האין העיקר כוושכל דבר נברא יש גשמיבטל לגבי כח חני האלקי' המחיה ומהוה אותו מאין...

..ובכ"ז מתורן קושית המפרשים הנ"ל שהרי בריאת שמים ואר אינואלא מבחי' גילוי אור דבחי' דבור יון כודכלא חשיב לגבי העלם העצמות ואין זה פלא כלל משא"כ אנכי מי שאנכי אשר הוצאתיך מארץ מצרים מעשרה כתרין דנוגה כו למחמין בעצמות אור א"ס ב"ה כנ"ל וד"ל.